

стверджує генерал армії Олексій Васильович Лавренюк. Цими днями з ним зустрівся наш спеціальний кореспондент Микола Сом.

— Шановний пане генерале! Довгий час ви очолювали Всеукраїнський комітет минулих воєн, обиралися до президії Всеукраїнського конгресу української інтелігенції. Чимало зробили для патріотичного виховання молодих захисників нашої держави. Але сьогодні звертаємося до вас як до одного з учасників війни в Афганістані...

— Так, близько чотирьох років я перебував у тій країні, що полила кров'ю. Я входив до керівництва 40-ої армії, а пізніше — до Туркестанського військового округу, провів десятки бойових операцій, бачив таку кількість убитих і поранених наших воїнів, що не кожний генерал бачив стільки живих на стройовому плацу. Відтоді й дотепер ношу в серці шрами і печаль утрати моїх бойових друзів: солдатів, офіцерів, а також генералів. Ту війну, повірте, я знаю не з газет чи кінохроніки. Повернувшись додому, я побачив, що в Україні їхній бойовий досвід і вони самі нікому не потрібні, як не потрібні їхні вдови й діти.

В АМЕРИЦІ ВДАРИВ ГРІМ. В УКРАЇНІ ЩЕ НЕ ПЕРЕХРЕСТИЛИСЯ?

Америка готова до війни, навіть якщо наразі не знає, кому конкретно помститися за теракти в Нью-Йорку та Вашингтоні. Яким чином імовірна війна торкнеться України? Цій та іншим проблемам було присвячено круглий стіл в УНІАН "Американська зовнішньополітична доктрина справедливості: погляд з України", у засіданні якого взяли участь колишні дипломати Геннадій Удовенко і Борис Тарасюк, політолог Микола Томенко, голова Партії зелених Віталій Кононов та директор Бюро зі співробітництва в Україні Фонду ім. Ф. Еберта Гельмут Курт.

Микола Томенко:

— Україна знову повторює спосіб реагування на непрості ситуації в світі. Вона утримується від оцінок — маю на увазі політиків, посадових осіб. Мовляв, остаточну позицію вона виробить, коли буде остаточне рішення США. Такий підхід неадекватний. Україна була ядерною державою, має специфічне геополітичне значення і значну територію з мусульманським населенням у Криму, тож мусила б говорити, а не чекати, поки скажуть США. Наприклад, порушити розмову про неефективність ідеї конкуренції цивілізацій і наголосити на необхідності діалогу. Чи крах американської масової культури, яка базувалася на домінуванні натуралістичного опису буття з акцентом на насильстві. Американці серйозно це переглядають, а в нас нічого не змінюється — зраки цієї культури в кінематографі і надалі домінують.

Американці висунули низку серйозних заяв, які в Україні поки що не коментуються — зокрема, вони діятимуть, не чекаючи рішення ООН. Хоча абсолютну несправедливість ніяк не можна виправдати несправедливістю відносною. Тільки абсолютний консенсус у світі дасть можливість говорити про те, що дії США правильні.

Геннадій Удовенко:

«БУДЬ-ЯКА ДЕРЖАВА НІКОЛИ НЕ ВОЮВАЛА СУПРОТИ ОДНІЄЇ ЛЮДИНИ ЧИ ГРУПИ ЛЮДЕЙ», —

— Чи може повторитися щось подібне і тепер, коли США і НАТО описали "чорного вітерка" готові виступити проти Ісламської Республіки Афганістан, де переходяться вбивці-терористи?

— Я усвідомлюю ось що: будь-яка держава ніколи не воювала з окремою людиною чи групою людей. З історії воєн ми знаємо, що одні держави воювали проти іншого державного утворення, яке мало законну владу, територію, кордони, армію і було суб'єктом міжнародного права. Такою державою є Республіка Афганістан. Підкреслимо, що Усама бен Ладен був гостем цієї мусульманської держави і карати ні в чому не повинних людей через одного чи групу виконавців є міжнародним тероризмом. Коли терором займається окрема людина чи кілька їх — це одна проблема, а коли терором можуть зайнятися держави, які є прикладом світової демократії і на які орієнтується більшість народів світу — це неприпустимо. Ми разом зі світовою спільнотою засуджуємо тероризм будь-якого рівня. Ми за те, щоб терористи були знайдені і покарані, але ми ніколи не підтримаємо вбивство мирних людей і запровадження міжнародного терору на рівні держав за правом сильного. Велику Америку створив американський народ своїм розумом і мудрістю, і хочеться надіятися, що мудрість і розум американського народу і його керівництва приведе до таких дій, де б право сильного не було спрямоване проти невинних людей. Ма-

ють бути знищені лише терористи.

— Одначе, вояки із НАТО, як відомо, застосовували зброю масового знищення в Іраку та Югославії.

— Відомо, що США і багатонаціональні сили провели стратегічну операцію проти Іраку. Танків там було більше, ніж під час Берлінської операції в 1945 році, але перемоги над Іраком не здобули. Війни проти Югославії не було, це була каральна операція проти югославського народу арміями США і НАТО. Особливим періодом бойових дій США і НАТО став період, коли були застосовані боеприпаси збідненого урану. На мою думку, це були досліди над живими людьми, — за правом сильного, — випробування зброї нових технологій. У результаті цих дій загинули, а також захворіли лейкемією десятки тисяч невинних людей. Важливо підкреслити, що коли гинули сотні тисяч людей в Іраку і Югославії, то засоби масової інформації України показували тільки окремі епізоди, а події в США примусили наші засоби масової інформації "сотрясати" ефір, переповняти газети і журнали.

— У чому тут причина? Хіба люди в Іраку і Югославії іншого сорту, хіба їм менше болить?

На мою думку, вбивство — це злочин і його трагічні наслідки значно більші, коли злочин творять не групи терористів, а держава.

Нагадаємо, що фашистська Німеччина мала хімічну зброю, втратила рейх, а хімічну зброю не

дні жодного військового гарнізону нема. А це велика небезпека.

Коли ж говорити про західний кордон, то там "граница на замке" — мігрантів перехоплюють, а хай би йшли в Німеччину чи куди-інде. Ми їх затримуємо, годуюмо, розміщуємо в спецаборах, лікуємо, а ситі Люксембург чи Німеччина навіть не знають, які втрати на цьому несе Львівська область. Я би порушив це питання перед Євросоюзом — передусім про допомогу в облаштуванні східного кордону для боротьби з нелегальними мігрантами.

У нас вживатимуть антитерористичних заходів, але під цим приводом зможуть розігнати пікет "зелених" чи акцію протесту рухівців. Боротьба з тероризмом не повинна бути використана для обмеження прав і свобод людини.

Наша економіка страждатиме від подій у США, вона прив'язана до долара, адже внутрішній ринок не забезпечує нашу промисловість. Ми втрачати мемо від американської трагедії. Нарешті, візи — їх нам не давали, тепер тим більше не даватимуть. Українець як потенційний терорист зараз візи може й не отримати.

Що робити з повітряним простором? Якщо нас завтра попросять посадити в Борисполі ескадрилью, що націлена на Афганістан, ми її не пустимо. А як же тоді боротися з тероризмом? Парламент повинен з цього приводу прийняти рішення.

Борис Тарасюк:

— Саме українське представництво ініціювало термінове засідання Ради безпеки ООН на рівні Міністрів МЗС.

Але від офіційних речників не чуємо відповіді на запитання, якою буде реакція України в разі виникнення військового конфлікту, в разі запиту про використання наших аеродромів.

Важливим є усунення ідеологічної бази тероризму. Варто було б провести світову зустріч представників різних конфесій, щоб не допустити "освячення" тероризму.

● Людмила ПУСТЕЛЬНИК

застосовувала. Чому ж США застосували нові технології, внаслідок яких загинуло і захворіло стільки людей?.. Вважаю, треба трактувати наміри США завдати удару по території Афганістану чи Іраку, їхніх народах — як незаперечно агресивний та каральний. Ніхто не має права карати безвинних людей. Афганський народ зараз потребує допомоги хлібом і ліками, а не бомбами і ракетами.

— Чомусь винуватців жахливих терактів американці шукають саме в ісламських країнах. Невже лише там існують міжнародні терористи? Якої ви думки?

— Я думаю як переважна більшість нашої інтелігенції. Образ убивці-терориста прийшов у світ з екранів американських бойовиків, тих кінофільмів, що мусують злочин і насильство, жах та безнадію. Кіноіндустрія США, Голлівуд — це та "школа", що породила тероризм у всьому світі. Я думаю, що уряд США зробить з

цього відповідні висновки. Сподіваюся, що зміниться в цілому і політика США. Як відомо, насильство завжди породжує насильство.

— Певна річ, що світ перевернувся. Скільки горя за якусь годину... Але скажіть, чи є підстави для терористичної діяльності супроти нашої держави? Чи не втягнуть нас у якусь криваву бійню?

— Це дуже складне питання і потребує окремого аналізу і пояснення. У цьому контексті кілька проблем. Чи знаєте ви, в чому полягає суть стратегії у внутрішній політиці України, чи чули про це коли-небудь? Чи є в Україні війська територіальної оборони, які б щодня, щогодини відслідковували події в Україні й попереджували терористичні дії? Ні, немає...

Відомо, що тероризм кордонів не знає і миролюбна політика нашої держави не є гарантією безпеки України. Гарантувати безпеку народу і держави словами неможливо. Це могли б зробити армія і флот, коли б у їх складі ще були війська територіальної оборони. Бо армія і флот пишуть історію держав і народів тоді, коли вони не бутафорні.

Ми не шукаємо ворогів, але про безпеку держави маємо думати й ефективно діяти.

Брати участь у каральних операціях ми рішуче не будемо. Дай,

ВІЙНИ — ЧУЖІ, СМЕРТІ — РІДНІ

Сьогодні в меморіальному комплексі "Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років" діє нова реліквійна експозиція "На чужих війнах". З матеріалами експозиції читачів "Слова Просвіти" знайомить зав. відділом комплексу Ірина Коломієць.

У XX столітті постійними супутниками нашого життя стали локальні збройні конфлікти. З кожним роком війни ставали більш витонченими і небезпечними. Вони поглинали мільйони життів, спустошували значні території.

Тільки після закінчення Другої світової на планеті зафіксовано понад 400 зіткнень так званого "місцевого" значення і понад 50 "великих" локальних воєн. Більше 30 збройних інцидентів щорічно — ось реальна статистика конфліктів останніх років другого тисячоліття.

Та сьогодні розмова не лише про війни, а й про людей. Про наших співвітчизників, які брали участь у локальних війнах та збройних конфліктах, що відбувалися далеко за межами країни, у різних кутках світу — в Європі, Азії, Латинській Америці, на Близькому Сході, Африканському континенті. Спочатку їх називали "добровольцями", потім "інтернаціоналістами", але всі вони були просто солдатами, які сумлінно виконували свій військовий обов'язок... на чужих війнах!

Ще й сьогодні ми дуже мало знаємо про ці війни, бо гриф "Цілком таємно" з документів про них було знято зовсім недавно. Але ж там були наші люди. Діди, батьки, брати і сестри — українці. І якою б не була наша історія, якою б прикрою не видавалася правда — її потрібно знати. Хоча б заради того, аби не повторювати помилок.

Ще й сьогодні мешкає в Києві Герой Радянського Союзу, генерал авіації Омелян Кіндрат — один з понад 3 тисяч радянських добровольців, які боролися з фашизмом на землі Іспанії. Взагалі за мужність, виявлену в боях в Іспанії, 59 осіб було удостоєно звання Героя Радянського Союзу. Передчасно стали жертвами сталінської сваволі один з перших двічі Героїв Радянського Союзу Яків Смушкевич, Герой Радянського Союзу Іван Проскуров, Євген Птухін та інші.

У лютому 1939 р. понад 3600 радянських фахівців перебували в Китаї, сприяючи визвольній війні.

Локальні війни, хоча й носили назву "локальних", дуже часто втягували у свою орбіту багато сусідніх країн. Так було і на Корейському півострові у 1950 — 1953 роках. У цьому конфлікті брала участь 21 країна, 18 з них воювали під прапором ООН. Ця війна

призвела до різкого загострення міжнародної напруженості, великих матеріальних та людських втрат. КНР тоді втратила 2,5 млн. чоловік (з них 500 тис. військовослужбовців), Китай — 1 млн. військовослужбовців, Республіка Корея — 1,47 млн. чоловік. Втрати США — понад 54 тис. військовослужбовців, Великобританії — 686 тис. Втрати інших країн разом сягнули 2508 чоловік, Радянського Союзу — 275 чоловік.

Після закінчення Корейської війни різко посилилася конфронтація між колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції, і це знайшло практичне втілення у "холодній" війні загалом та у війні в Індокитаї зокрема.

Війна в Індокитаї тривала понад 14 років — з кінця 1960 по 1975 рік. Безпосереднє військове втручання США у справи країн цього регіону продовжувалося понад 8 років і закінчилося лише 27 березня 1973 року, коли згідно Паризької угоди американські війська були виведені з Південного В'єтнаму.

На В'єтнамську війну США витратили близько 140 млрд. доларів. На В'єтнам було скинуто близько 7,5 млн. тонн бомб. У бойових діях брали участь 2,5 млн. американських солдат і офіцерів. Майже 58 тис. з них загинули, близько 2 тис. пропали безвісти. 472 американських льотчики потрапили у полон. То, може, слід вже було б чогось і навчитися? Якщо й не на чужих помилках, то хоч на своїх!

Афганістан. Довгих десять років — виснажливих і марних...

Через Афганістан пройшло майже 900 тис. радянських військовослужбовців, 21 тис. робітників і службовців.

Загальні безповоротні людські втрати — 14553;

Загальні санітарні втрати — 469685;

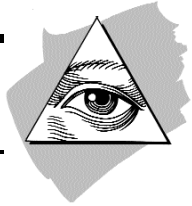
Стали інвалідами — 10751;

Пропало безвісти — 417 осіб.

Довгий і сумний цей панцюг — роки, країни, людські долі... чужі війни. 1936 — Іспанія. 1937 — Китай. 1939 — Монголія. 1950 — Корея. 1961 — Куба. 1962 — Ємен, Єгипет. 1967 — Мозамбік. 1975 — Гвінея-Бісау, Сирія. 1977 — 1979 — Ефіопія, Ангола, Сомалі, Лівія, Ірак, Замбія, Кампучія, Нікарагуа. 1979 — 1989 — Афганістан.

Чому, для чого там пролилася українська кров?..

Ірина КОЛОМІЄЦЬ

КОМЕНТАР

АДМІНІСТРАЦІЯ БУША, ЗДАЄТЬСЯ, ДОСІ ВИКОНУЄ НАКАЗ ТЕРОРИСТІВ

Про розвиток американсько-арабських відносин у зв'язку з терактом 11 вересня говорить Олександр Богомолов, віце-президент Центру близькосхідних досліджень, завідувач сучасного Сходу Інституту Східознавства НАН України.

— Чому акт терору 11 вересня пов'язується саме з ісламським рухом?

— Коли ще жодних доказів не було, в Америці тільки й говорили про те, що цей теракт вчинили ісламські екстремістські угруповання. У 1993 році той самий Всесвітній торговельний центр був обраний для терору групою, яка, напевно, мала безпосереднє відношення до екстремістських угруповань Афганістану. Згадувалася всесвітньо відома фігура Усама бен Ладена. Тобто навмисно залишено ісламський чи арабський слід. Ми, більш незалежні експерти, цілком можемо припустити, що це — інша сила, виходячи з досвіду операцій ісламських терористичних організацій у світі. Досить умовно стверджується причетність 19-ти арабів, деякі з яких начебто навчалися в таборах Афганістану під контролем Усама бен Ладана. Деякі з батьків загиблих осіб уже звернулися до ФБР і довели, що їхні діти перебувають чи в Саудівській Аравії, чи в Марокко, чи деінде. Хоча ісламський слід є теж дуже вірогідним — деякі організації давно проголосили Америку своїм ворогом.

— Ізраїльсько-американські стосунки якось впливають на цю ситуацію?

— Постійно. Головна перешкода стабільних здорових взаємин Штатів з арабами — те, що американці завжди підтримують Ізраїль, коли йдеться про європейсько-арабські конфлікти. Підтримуються навіть ті акції, які негативно сприймаються більшістю цивілізованих країн.

— Таджикистану й Пакистану, на Вашу думку, може загрожувати зараз громадянська війна?

— Рішення за Таджикистан, відверто кажучи, приймає Росія. Зараз у Центральній Азії, як відомо, високі посадові особи, силовики Росії, безпосередньо в Душанбе — генерал Квашнін. Таджикистан дуже боїться відновлення громадянської війни, яка тільки наче притихла. Дуже небезпечна для них будь-яка участь в таких подіях. Але прийнято рішення на рівні російського військового командування. Однак, крім участі прикордонних військ, навряд чи щось буде. Росія не наважиться втручатися в афганські події широкомасштабно. З іншого боку, Талібан не потрібний таджикам, істеблшменту принаймні, абсолютно — Росії, однозначно — Узбекистану... І зараз став неспотрібний Штатам, бо раніше справа складалася інакше. До речі, Усама бен Ладен теж колись користувався підтримкою американців. У Америки досить мілнливі симпатії, через це важко бути її партнером. На це вказують і пакистанські експерти, не уряд, який зараз неспроможний самостійно мислити. Тож пакистанці говорять, правдиво говорять про те, що Штати відкинули їхні довготривалі партнерські взаємини, ставши раптово великим другом Індії. А нинішній розклад, оскільки Індія не межує з Афганістаном, знову змусив американців звернутися до Пакистану. Була зроблена "пропозиція", від якої, як казав дон Карлеоне, не можна відмовитися.

— Яка ж перспектива реальніша у цій ситуації?

— Помітно, що готується Штатами тривала спецоперація глобального масштабу з ліквідації усіх ланок терористичних організацій, ворожих цій країні (бо є інші). Але хочу ще раз застерегти, особливо журналістів, від використання словосполучень на кшталт "зіткнення цивілізацій" тощо — аби не виконувати наказів терористів. Адміністрація Буша, здається, досі виконує це замовлення. Буш пішов на війну, заговорив навіть про "хрестовий похід". Це не може бути походом проти мусульман. Мусульмани — нормальні люди, поки їх не почали бомбардувати.

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

Соратником по зброї і співробітником спецслужб він відомий під кличками Моджахед, Абу-Абдалла, Хадж, Директор. Решта світу уже навчилася здригатися від його дійсного імені — Усама бен Ладен. Саме йому належать слова: "Ми не робимо різниці між тими, хто одягнений у військову форму, і тими, хто носить цивільний одяг. Усі вони для нас — ходячі мішені".

ХТО ВОНИ?

Державний секретар США Колін Пауелл заявив, що головним підозрюваним в організації терактів в Америці є міжнародний терорист Усама бен Ладен. Сам він, за свідченнями журналістів, що мають до нього доступ, не взяв на себе відповідальність за трагедію. Але схвалив дії терористів.

"Усі наявні дані вказують на участь у теракті бен Ладена", — говорить сенатор від партії республіканців Оррін Хетч, член спеціального комітету з розвідки в сенаті США. Тієї ж думки, як пише ієрусалимська The Jerusalem Post, дотримується і колишній прем'єр-міністр Ізраїлю Ехуд Барак.

Крім того, як з'ясується, інформація про те, що готується безпрецедентна терористична акція, спрямована проти США, усе-таки була — однак дивним чином їй просто не надали значення, такою неправдоподібною вона здавалася. За словами Абделя-Барі Атвана, редактора видаваної в Лондоні арабської газети Al Quds al-Arabi, у серпні цього року бен Ладен говорив, що має намір "завдати дуже серйозного удару інтересам США". Аль Атван, що брав у бен Ладена інтерв'ю в 1996 р. і зберіг з тих пір зв'язки з особами з оточення терориста, розповідає, що йому передали ці слова близькі до бен Ладена люди. Однак арабський журналіст не сприйняв їх всерйоз і не довів це до відома офіційних органів США.

А тим часом уряд США давно вважає ісламського фундаменталіста Усаму бен Ладена своїм найлютішим ворогом. У 1999 р. Федеральне бюро розслідувань включило його до списку посилено розшукуваних осіб, а Департамент США признав винагороду в розмірі 25 млн. дол. за інформацію, що допоможе заарештувати і засудити терориста.

Міністерство юстиції США стверджує, що бен Ладен стоїть на чолі терористичної організації Аль Каїда (що арабською означає "База"), широко розгалуженої мережі, на яку покладають відповідальність за проведення цілого ряду терористичних акцій проти США, як успішних, так і невдалих. Американський уряд звинувачує бен Ладена в організації щонайменше трьох "вдалих" терактів: вибухи в посольствах США в Кенії і Танзанії (серпень 1998 р.) і теракту на борту американського есмінця Cole (жовтень 2000 р.) В інтерв'ю американській телекомпанії CNN у 1997 р. Усама бен Ладен заявив, що присутність американського військового контингенту в Саудівській Аравії є, по суті, окупацією країни, де знаходяться святі для мусульман місця.

У грудні 1979 р., довідавшись про вторгнення СРСР до Афганістану, 22-річний бен Ладен вирушає туди боротися за незалежність афганських мусульман. Власне, з Афганістану і почалася його діяльність в ісламських угрупованнях. Спочатку його роль зводилася до пошуку фінансових засобів для забезпечення моджахедів. Діючи з території Пакистану і використовуючи зв'язки своєї родини, він також добивався надання Афганістану гуманітарної допомоги. Надалі він брав участь у декількох бойових операціях.

Як стверджує Washington Post, у ті роки моджахеда одержували фінансову і матеріальну підтримку від США й інших західних держав. За інформацією британської інформаційної компанії Бі-бі-сі, що посилається, у свою чергу, на фахівця з Близького Сходу Хажіра Теймуряна, бен Ладен проходив курс спецпідготовки в навчальних центрах ЦРУ.

Ближче до завершення війни в Афганістані бен Ладен зайнявся формуванням організації Аль-Каїда, що спочатку вербувала добровольців і постачала зброю моджахедам.

Після виводу з Афганістану радянських військ бен Ладен повернувся до Саудівської Аравії і почав працювати в сімейній компанії. Однак у 1991 р. вибухнула війна в Перській затоці, і цього разу його гнів обернувся проти недавніх союзників — американців. Розміщення американського військового контингенту в Саудівській Аравії бен Ладен називає найбільшою агресією проти мусульманського світу з 632 р., коли помер пророк Мухаммед. "Він вважає, що продовжує джихад, який спочатку вів

проти СРСР, а зараз проти американців", — говорить Девід Шенкер, фахівець з терористичних організацій у Вашингтонському інституті Близького Сходу.

Через агресивну позицію, що бен Ладен зайняв стосовно США, уряд Саудівської Аравії ухвалив посадити його під домашній арешт. Однак у квітні 1991 р., узявши із собою 250 млн. дол. належної йому спадщини, бен Ладен утік із Саудівської Аравії спочатку до Афганістану, а потім у Хартум, столицю Судану, незабаром після того, як там прийшов до влади уряд ісламських фундаменталістів, що ввів безвізовий в'їзд до країни для осіб мусульманського віросповідання. Там бен Ладен заснував власну компанію і почав готуватися до серйозної війни зі Сполученими Штатами. У 1994 р. уряд Саудівської Аравії позбавив його громадянства і заморозив його рахунки.

У 1996 р. бен Ладен дав першу фатву ("fatwah" — релігійний заклик до мусульман) знищувати американські війська, розквартировані в Саудівській Аравії і Сомалі. У 1998 р. він проголосив другу фатву із закликом робити напади на американських громадян. Зараз він переховується на території Афганістану, де уряд талібів надає йому притулок.

Ті, хто зустрічався з бен Ладеном, розповідають, що це дуже розумна, тиха й ввічлива людина. При цьому він цілком переконаний, що має право убивати в ім'я Аллаха.

НАЙБІЛЬШІ ТЕРОРИСТИЧНІ
УГРУПОВАННЯ ІСЛАМ-
СЬКОГО СПРЯМУВАННЯ.
ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФБР

Аль-Каїда

Також відома як Каєда, "База", Ісламська армія, Всесвітній ісламський фронт джихаду проти євреїв і хрестоносців, Ісламська армія за

ДЖИХАД І ТІ, ХТО ЙОГО ЗДІЙСНЮЄ

звільнення святих місць, Система Усами бен Ладена, Організація Усами бен Ладена, Фонд ісламського порядку, Група захисту святих місць.

Заснована Усамом бен Ладеном з метою об'єднання арабів, що боролися в Афганістані проти радянського вторгнення. Надавала фінансову допомогу, комплектувала і навчала екстремістів з числа мусульман-сунітів для афганського опору. Зараз має на меті "відновлення мусульманської держави" в усьому світі. Співпрацює з об'єднаними ісламськими групами екстремістів з метою повалення режимів, що вона вважає "неісламськими", і видалення з мусульманських країн представників Заходу. У лютому 1998 р. випустила заяву під шапкою "Всесвітнього ісламського фронту джихаду проти євреїв і хрестоносців", де стверджувала, що всі мусульмани зобов'язані всюди убивати американських громадян, як невійськових, так і військових, і їхніх союзників.

Діяльність. 7 серпня 1998 р. вчинила вибухи в американських посольствах у Найробі, Кенії, і Дар-ес-Саламі, Танзанії, в результаті яких були вбиті 224 чоловік і поранені 5000 чоловік. Заявляє про те, що в 1993 р. в Сомалі збивала американські вертольоти й убивала американських військовослужбовців, а також організувала три вибухи, спрямовані проти присутності військ США в Адені, Ємені, у грудні 1992 р. Зв'язана з планами спроб здійснення терористичних операцій, включаючи убивство Папи в ході його візиту до Маніли наприкінці 1994 р.; одночасні вибухи в американському й ізраїльському посольствах у Манілі й інших азійських столицях наприкінці 1994 р.; вибухи в повітрі десятки літаків, що здійснювали рейси із США над Тихим океаном, у 1995 р.; план убивства президента Клінтона в ході його візиту на Філіппіни на початку 1995 р. Продовжує навчати, фінансувати і надавати матеріально-технічну підтримку терористичним групам, що поділяють зазначені цілі.

Може мати від декількох сотень до декількох тисяч членів. Крім того, є ядром слабко структурованої загальної організації, що поєднує багато екстремістських груп з числа мусульман-сунітів, включаючи такі угруповання, як Єгипетський ісламський джихад, Гамаат аль-ісламія й Харакат уль-муджахидин.

Розташування, зона дії. Вибухи в посольствах у Найробі і Дар-ес-Саламі підтвер-

ДАЙДЖЕСТ

джують глобальний характер діяльності групи Аль-Каїда. Бен Ладен і його найближчі поплічники базуються в Афганістані, і там у групи розташовані навчальні табори для терористів.

Хезболла

За деякими даними, організація бен Ладена підтримує зв'язки з іншою ісламістською терористичною організацією — Хезболла (Партія Всевишнього). Інші назви: Ісламський джихад, Організація ісламського джихаду, Організація революційного правосуддя, Організація пригноблених на Землі, Ісламський джихад за звільнення Палестини, Організація правовірних проти невірних, "Ансар Аллаха", "Послідовники пророка Мухаммеда".

Це радикальне шиїтське угруповання, утворене в Лівані; ставить своєю головною метою створення в Лівані ісламської республіки іранського зразка і видалення з цього регіону всіх неісламських впливів. Рішуче налаштоване проти Заходу й Ізраїлю. Підтримує тісні зв'язки з Іраном і нерідко діє за його вказівкою, але не виключене проведення ним і операцій без узгодження з Тегераном.

Діяльність. Встановлена чи підозрюється причетність цієї організації до здійснення численних терористичних актів, спрямованих проти США, включаючи підірв камікадзе закладеної у вантажівці бомби в посольстві США і казарм морських піхотинців США в Бейруті в жовтні 1983 р. і прибудови до посольства США в Бейруті у вересні 1984 р. Окремі члени угруповання несуть відповідальність за викрадення і захоплення заручників зі США й інших західних країн у Лівані. У 1992 р. цим угрупованням був також зроблений напад на посольство Ізраїлю в Аргентині.

Чисельність: кілька тисяч чоловік.

Розташування і зона дії: Діє в долині Бекаа, південних передмістях Бейрута і на півдні Лівану. Створила свої осередки в Європі, Африці, Південній Америці, Північній Америці й інших регіонах.

Організація ХАМАС

(Ісламський рух опору) виникла наприкінці 1987 р. з палестинського відгалуження міжнародної організації під назвою "Мусульманське братерство". ХАМАС використовує різні засоби, у тому числі й терор, щоб досягти своєї мети: державотворення на території Ізраїлю. За даними ФБР, активісти угруповання використовують соціальні організації і мечеті для вербування нових членів, поширення пропагандистських матеріалів і збору коштів. На відміну від них бойовики ХАМАС діють з дотриманням усіх правил конспірації.

Діяльність. ХАМАС робить напади на військові і цивільні об'єкти Ізраїлю; проводить операції з усунення окремих осіб.

Чисельність: невстановлене число членів, десятки тисяч прихильників.

Розташування і зона дії: головним чином окуповані території, Ізраїль і Йорданія.

Організація

"Абу Нідан" (ОАН)

Також відома як "Чорний вересень", Революційна рада Фатах, Арабська революційна рада, Арабська революційні бригади, Революційна організація соціалістичних мусульман.

Міжнародна терористична організація, очолювана Сабрі аль-Банна. Відколотася від ООП у 1974 р. Складається з різних функціональних комітетів, у тому числі політичного, військового і фінансового.

Діяльність. Здійснені теракти в 20 країнах, убито чи поранено близько 900 чоловік. До числа цілей належать США, Великобританія, Франція, Ізраїль, помірковані палестинці, ООП і різні арабські країни. Великі напади містили теракти в аеропортах Риму і Відня в грудні 1985 р., синагозі "Неві шалом" у Стамбулі, викрадення літака авіакомпанії "Пан Америкен" (рейс 73) у Кіпрі у вересні 1986 р. і напад на екскурсійне судно міста Пороса в липні 1988 р. у Греції.

Чисельність: кілька сотень людей плюс ополчення в Лівані та обмежена допоміжна структура за рубежом.

Розташування, зона дії. У грудні 1998 р. аль-Банна, можливо, перемістилася в Ірак. Здійснює оперативну присутність у Лівані — у долині Бекаа і декількох таборах для палестинських біженців у прибережних районах Лівану. Також присутня в інших місцях у Судані й Сирії. Продемонструвала здатність діяти у широкому регіоні, що включає в себе Близький Схід, Азію і Європу.

Матеріали Інтернету

ВИХОВУВАТИ ОЧІ

З відомих причин (кадри, матеріали, страх новизни) в українських школах майже не проводяться уроки зорової культури й практичні заняття в гуртках дизайну. А вчені стверджують, що 95% інформації людина одержує через зір, тому зорова пам'ять, очевидно, — не другорядна річ у становленні інтелекту. З іншого боку, ще Ян Амос Коменський досить дохідливо обґрунтував, що підлітки повноцінно входять у дорослу систему життя за умов, коли теоретичне навчання максимально узгоджене з практичним. У Німеччині і тепер навчальний рік закінчується художньо-прикладним семестром для учнів усіх «класів».

У Київському національному університеті культури і мистецтв програмою «художній дизайн» у школах пропонується ввести «бліц-дизайн». Запропоновані види «прикладної культури» не потребують особливих і надто складних приладів, посібників та спеціальних викладачів. Одні вбачають у цьому грандіозну універсальність, інші — легковажну нерозробленість. Але суть — у «прикладній культурі». Це — гравюра на лінолеумі, металопластика (графіка на м'яких мета-

лах), українське малярство на склі, книжково-палітурний дизайн, аплікація під мозаїку та витинанки. І не варто вкотре плакати над «бідолашними школярами», яких «грузять» до решти. Уже мали місце експериментальні уроки, і, як стверджують організатори, навіть учні 3-х класів легко і з цікавістю сприймають шкільний дизайн, особливо ліногравюру та металопластику.

Що ж це на практиці? Гравюра — найдавніший вид естампної графіки. Її популярність — в естетичній привабливості та «технічній простоті» виконання. Не обійтись без певних дефініцій та технічних деталей. Естамп — мистецький твір, надрукований з форми, кліше (усі відбитки, між іншим — оригінали, а не копії). Простіше кажучи, діє принцип печатки. З однієї форми можна зробити цілу виставку, якщо, наприклад, сюжет надрукувати чорною, синьою, червоною фарбами, тоді надрукувати на різноколірному папері, та ще й розфарбувати окремі відбитки фломастерами та акварельними фарбами. Просто, і фантазія розвивається.

Ліногравюру можна навчитись за один урок. Різці, чи, як кажуть художни-

ШКОЛА

ки, штиклі, просто зробити зі спиць старої парасольки (або використати гострий ніжик). Друкувати можна навіть ложкою, притираючи папір до кліше, змащеного фарбою. Годиться будь-яка олійна фарба, але краще, звичайно, — друкарською. Виправдовує себе методика, коли учитель дає схему-сюжет на кальці, а учень за цим сюжетом може зробити власний ескіс, поздоровчу листівку тощо. Тему спочатку втілюють на папері, потім через копіювальний папір її переводять на лінолеум. Якщо композиція з текстом — то слова на лінолеумі повинні мати дзеркальне відображення. Якщо на тому ж лінолеумі різець виріже (поглибить) тільки лінії зображення — на відбитку буде біле зображення на зафарбованому тлі. А коли лінії рисунку залишаться, а поглиблюється все навколо рисунка, тоді на відбитку буде все навпаки. Готові відбитки можна розфарбувати за власним уподобанням.

Є думка, що гравюра в школі — не тільки живлення інтелекту та естетичного виховання дитини. Правильна методика, виховні сюжети — і дитина буде мати пев-

ні суспільні та мистецькі ідеали.

Р. С. Усі зацікавлені впровадженням шкільного курсу «дизайну» можуть отримати в редакції докладнішу інформацію.

Василь ВЕЧЕРСЬКИЙ

«БОЙОВИЙ ГОПАК» — НАЦІОНАЛЬНЕ БОЙОВЕ МИСТЕЦТВО

Американське кіно витворило з бойового мистецтва засіб фізичного терору. Але — 11 вересня 2001 року. Діти США вкотре сміються біля телевізорів над тисячами смертей, а всі ЗМІ, усі найвищі люди Нового і Старого Світів уперше (уже невідомо відколи) кричать про внутрішні події «супердержави» як про «акти війни». Кінокумир помер: «терористичні» фільми сама «демократія з усіх демократій» заборонила. Бойове мистецтво — теж? Ні — примітивно. Втім, воно у «країні мрій» давно не потрібне, чуже. Тут кумири — бойові види спорту. Бойове мистецтво через розвиток тіла й духу прагне добра. Це уже — національне, бойовий світогляд окремої спільноти.

Віднедавна в Україні відомо чимало бойових систем з національним характером. Найбільш поширена і науково обґрунтована поки що система «Бойовий гопак». Розповідає голова організаційного відділу Центральної Школи «Бойового гопака», учитель Олег Проц.

ПРО ІСТОРІЮ БОЙОВОГО МИСТЕЦТВА

— Історія «Бойового гопака» як сучасної системи офіційно почалася з 1985 року, коли Володимир Степанович Пилат, майстер бойових мистецтв, почав шукати витоки і залишки бойової культури українців, відроджувати її. Уже в 1987 році відкривається експериментальна школа «Бойового гопака». Науково це втілюється в 1991 році виданням «Традиції української національної фізичної культури». Співатор книги Євген Приступа присвятив увагу традиційним спортивним іграм, що розвивають дітей, Володимир Пилат — огляду бойових систем укра-

їнського народу. Уже тоді були згадані системи «Собор», «Спас», «Хрест», «Сварга», «Аркан», але найбільш досліджена — система «Бойовий гопак». Після ґрунтовних методичних, практичних розробок у 1994 році з'являється капітальна монографія Володимира Пилата «Бойовий гопак». Власне з цього року почалося географічне поширення нашої Школи від стартових Львова і Рогатинщини. Зараз виходимо на міжнародний рівень. Навіть штучно гальмуємо цей процес — багато праці ще в Україні.

ПРО ПРИХІД У СИСТЕМУ

— Сім років я уже в цій системі, 4 роки тому став інструктором, згодом — учителем. Чому професійно пішов цим шляхом? Загалом — доля. Спершу — цікавість. Дістав і перечитав книгу «Бойовий гопак», захопився цілісністю та стрункістю системи, вийшов на львівський спортивний інтернат, де тренував сам Володимир Пилат, сьогодні — наш Верховний Вчитель. Далі — змагання, атестації, літні табори і, в принципі, доволі швидкий ріст. Можливо, посприяло те, що займався народними танцями перед тим. Легше було засвоїти стрибкову і низову техніку ніг, не ламав попередньо поставлених інших бойових систем. Зараз як учитель я маю групу в Національному університеті імені Івана Франка та фізико-математичному ліцеї (Львів).

ПРО БОЙОВУ СИСТЕМУ

— «Бойовий гопак» — не суто бойова система, радше — мистецтво. Для всіх, хто приходить, передбачається інтенсивний і тривалий вишкіл: вивчення бойової техніки, загальна й спеціальна фізична під-

готовка, курс виховання. Відбираємо людей, які зрозуміли систему, близькі їй світоглядно і можуть досягнути вищих щаблів розвитку.

Людина витрачає (за здібностями) від 6 місяців до 3 років на здобуття першого учнівського ступеня майстерності «Жовтяк». «Жовтяк», як правило, усвідомлює: навчитися бити в голову і піти на вулицю — не для нього. Він зріднюється зі Школою, має вже певний фізичний і духовний рівень. Добір і розвиток йде за «трьома факторами сили»: розуму, тіла й духу.

Основи філософії системи сягають корінням у лицарський світогляд наших предків. Це — збережені різними шляхами закони поведінки воїнів України та праукраїнських земель. Побратимство — вища міра лицарського єднання; шляхетність, вірність своїй землі...

Система передбачає 7 рівнів майстерності. У вимоги на «Жовтяка» входить знання базової техніки, вміння складати та виконувати в музичному супроводі технічні композиції однтан і тан-двобій... Вихованець має на «відмінно» продемонструвати техніку системи в двобій без дотику. «Забава» — двобій умовного дотику, де перевіряється вміння рухатися, відчувати дистанцію, стримувати й зупиняти удар у потрібний момент. «Жовтяк» має перемогти в цій дисципліні. Наступний рівень майстерності — «Сокіл». Передбачає ускладнення техніки: зростає кількість і рівень стрибкових елементів, жорсткі перепони... Уже, відповідно, складніший однтан, триваліший тан-двобій, після «забави» з'являється змаг-борня — двобій обмеженого дотику, де передбачені такі захисні засоби, як рукавички, шоломи, пом'якшуючі щитки, фути. Тут потрібне вміння дозувати удар, практично застосовувати захисну техніку (йде реальний дотик) і перепони, відходи... «Яструб» — третій учнівський рівень майстерності. Учні беруть участь у змаганнях повного дотику — «герцях». На цьому рівні майстерності учні уже — досвідчені бійці. Між учнями і майстрами — перехідний рівень «джура». Окрім фізичної вправності, перевіряються знання історії, традицій і світогляду системи. Визначається спроможність людини працювати вчителем. Далі — рівні майстрів «козак», «характерник» і «волев». Тут уже — певні секрети Школи, найбільш ефективна тех-

ніка ближнього бою. Від «козака» і вище — обов'язкове володіння холодною зброєю, традиційною українською: шаблі, списи, палиці, бойові булави, мечі, бойові сокири... Поки що працюємо з бутафорною зброєю, але вивчається реальна бойова техніка.

Тренуємося і робимо показові виступи під музику, українську музику. Перше, що відрізняє нас — світогляд. Ми представляємо національне бойове мистецтво, тримаємося своїх звичаїв. Стосовно інших українських бойових систем, ми усі зацікавлені в якомога більшій їх кількості. «Бойовий гопак» як сучасна система включає ударну техніку рук і ніг, елементи боротьби (захвати, кидки, больові прийоми)... На жаль, з боку інших Шкіл спостерігається бажання просто присусідитися, обмежити власні дослідження, зупинитися в розвитку.

Дуже багато технічних елементів у нас — унікальні. Так, серед азійських чи європейських систем практично немає ударів вприсядці. Дуже мало розробок таких технічних елементів, які «Бойовий гопак» означає як «тинки». Це — колові удари ногами, але без виверту корпусу (як у східних системах). У системі «капуейро» — щось подібне, але удари наносяться прямими ногами за рахунок розкрутки тулуба. У «тинках» самим копаючим рухом задіюються усі м'язи ноги з використанням маси тіла.

У тактиці нашої системи переважає ухилення від нападу, жорстке блокування застосовуємо менше. Це пов'язано з фізіологічною типологією українців: люди кремезної статури (під сто і більше кілограмів). Сьогодні вони частіше зустрічаються на півдні України. «Бойовий гопак» передбачає техніку оминання нападу: відходи, гойдки, ухили, тоді — напад у відповідь. Але тактика бою залежить від конкретної ситуації. Захисна манера двообою може раптово перейти в жорсткий атакуючий стиль.

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ РОБОТИ ШКОЛИ

— Ми — громадська добровільна організація, яка за статутом не підпорядковується жодним політичним, іншим об'єднанням громадян. За останніми даними, 18 областей України мають наші осередки. Приблизно нараховуємо 7 тис. членів на-

шої організації в Україні. Фінансування? Постійно шукаємо підтримку державного та місцевого бюджетів, а ще — спонсори, добровільні жертви, членські внески. Фіксоване членство запроваджується з вищих рівнів майстерності. Атестацію «гопаківців» проводимо на вишкільних семінарах, куди з'їжджаються люди з усіх осередків України. Поширення майстрів вищих рівнів ще стримується: фінансові, часові можливості членів (часто — працюють, вчать-ся...). Атестаційна комісія складається з учителів принаймні на два щаблі вищого стану, ніж рівень, на який претендує кандидат. Від «яструба» і вище — обов'язкова присутність Верховного Вчителя як гаранта цілісності стилю і системи.

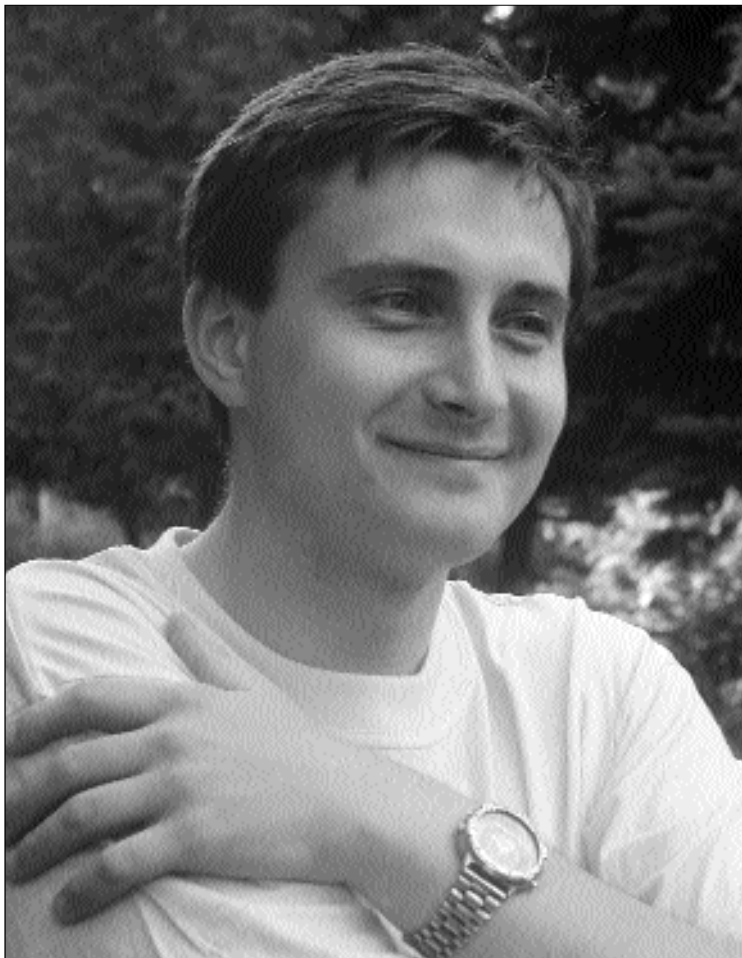
ПРО УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ ЗМАГАННЯХ

— Останні два роки беремо участь у Міжнародному фестивалі бойових мистецтв «Козацька слава» у Києві. У перший рік майже обмежилися показовими програмами, другий більше присвятили двообою у версіях light і full contact. Одразу ж з нами почали рахуватися. У листопаді ж 2000-го року, на останньому фестивалі, наші змагуни вибороли перше місце в категорії full contact вільного стилю і третє місце у версії light contact, безліч призових місць в технічних композиціях показового варіанту. Хоча були системи, які працюють суто в технічному плані (ушу, кунфу, карате...). І досить сильні контактники: кікбоксери, змагуни тайського боксу, представники контактного карате...

ПРО БОЙОВІ МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ

— Як практична реалізація, «Бойовий гопак» та інші системи в школі ще не на часі. Ініціатива шановного президента Всеукраїнської федерації футболу ввести у школах урок футболу, на мій погляд, — несерйозна. Достатньої кількості фахівців і методики навчання на такому рівні ще немає. Так само, якщо навіть брати усю структуру Федерації бойових мистецтв в Україні, людей достатньої кваліфікації, педагогів — не багато. На жаль, багато федерацій працює виключно в комерційному напрямку.

Підготував

— **Друже Василю, чому раптом науковець вирішує серйозно зайнятися розвагою?**

— У Тернополі, як і будь-де, рано чи пізно стикаєшся зі зросійщенням молоді. Який парадокс! За 4—5 років незалежності — феномен панічного узалежнення. Пома-лу приходите до музики та її політики, загалом політики дозвілля. Музика ж — виховує, формує світогляд молоді людини.

Не повірите, але дискотека виховує підлітка більше, ніж батьки. У цей час людина виходить з-під родинної опіки, потрапляє на вулицю. Послухайте добре отих бла-тих російських пісень. Невже усі скоро стануть паханами? З іншого боку, відповідна атмосфера, музика, друзі — і хлопець мужніє, розу-міє, що таке порядність, як поводитися з дівчиною.

Біда в тому, що ми захлинаємося низькоякісним російським “музоном”. Ширнепотріб. “Увози мене скорей, увози за сто морей, і цілуй мене вездє, я вєдь взрєслєя ужє...” Круто. Або “дєвчєнки-дєвчєнки, короткєє юбчєнки”. Єдине, що тут може винести дитина — хворі фантазії про секс, наркотики і... дешеvu чужу попсу. Патріотизмом навіть не смішіть.

Ідея української дискотеки — це не таке, що суто тобі належить. Але суть — в якості і в стабільності. Музика повинна бути стовідсотково українською, танцювальною. А головне — заряджати до позитивної дії, давати якийсь додатковий сік життя, відчуття громадянства, побратимства, любові...

— **Коли ця гарячкова ідея реалізувалась у вас?**

— При святкуванні Дня народження нашого молодіжного товариства “Обереги”. Мені відразу “вдарило у голову”: тільки українська музика. Зізнаюся — навіть мої колеги з мене сміялися, сприймали як напівбожевільного. Це що — якісь шаровари, гопаки, сало з горілкою? Не могли навіть уявити. Мабуть, це і спровокувало мене на фанатичну впєртість. Сам не знав чого хочу, але вже мавив ним, ві-рив у нього.

— **Але гроші на марення якось не плывуть...**

— Після дискотеки я тиждень не міг нічого робити. Дякувати Богу, адміністративно справа вирішувалася трохи легше. Міський ке-

рівник Управління у справах сім’ї та молоді забезпечив нас безоплатно приміщенням. А гроші? Обласний відділ того ж Управління виділив 200 гривень. Але з кожного по нитці, і — пелюшка немовляти.

— **Як, все ж, аспірант стає діджеєм? Були якісь спроби в музиці до цього?**

— У своєму житті жодної секунди не займався музикою. Але — внутрішній потяг до організації, певні музичні відчуття, і — пішло... Почалося все в 91-му з організації концерту пам’яті В. Цоя. Цоя як людини, що несла музику волі, вільного думання на альтернативу тоталітарності...

“Смерть варта того, щоб жити, а кохання — щоб чекати”. Прекрасно. Російськомовний Цой відмовив мені в російськомовній музиці.

— **Навіщо відмовлятися від російської музики?**

— Погана російськомовна музика чи ні — вона давить українську. Україна — PR-машина іноземчини. Я намагався і намагаюся сприяти нашим виконавцям, нашим виробникам музичної продукції — але тим, котрі мають національне відчуття. Скільки маємо нерозкрученого високого мистецтва, скільки таких, уже відомих грандів, як “Океан Ельзи”, “ВВ”... Не цінімо. Друге — самі виконавці провокують падіння іміджу українського. Настав час сказати (і ми це зробили): “Українській молоді — українську музику!” І жити цим. Мої земляки, студенти донецького університету, за мою порадою взяли за цей проект теж... Скажений тиск. Адміністративний. Тимчасова невдача. Але це — тільки початок.

Виконавці. Павлик чомусь став Павліком. А каже мені: “Знаєш, друже, дід-то мій був Павликом”. Останній концерт Наталки Могилевської в Тернополі. Вона привезла тоді лише одну українську пісню. Молоді люди, очевидно, почали в залі протестні скандування. Але ж вона може створити такий шедевр, як “Місяць”! Тернопільська молодь з поваги і плєскає, і завітчує російську пісню Наталки, а водночас у Львові за українську пісню Ігоря Білозора вбивають. Не можна спекулювати на таких емоціях, почуттях. Тернопільське делікатне

«УКРАЇНСЬКА ДИСКОТЕКА»: НОВИЙ DISCO-ПРОЕКТ, ЩО ПРЕТЕНДУЄ НА КУЛЬТУРНІСТЬ

Дискотека — явище молодіжне, навіть вулжє — підліткове. Але як би ми не розводились про “трясцю єгашених і обкурених діток” — від дискотеки ніде не дінєшся. Танцюючи, молода людина розкріпачуєтьсє, долає дитячу невпевненість, вчитьсє взаємин з ровесниками протилєжної статі. Західноєвропейський підлітковий акт самовираження ужє не заперечує. Сьгодні актуально зняти його очевидний культурний негатив в Україні.

Василь Штокало, аспірант Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка — автор нового танцювального проекту для

молоді. Під умовною назвою “Українська дискотека” вперше він втілює 1999-го року в Тернополі. Василь стверджує: це — початок потужного культурного росту нашої молоді людини. Несучи свою ідею до Києва, він покладає надії на Всєсвітній форум українців. Оргкомітет молодіжної секції, представлений стильними російськомовними політичними неформалами, здавалося, “випав в осад”. Спонтанна презентація проекту, — склалося таке враження, — єдина українська, єдина молодіжна подія серед молодих форумців.

“фе” — не образа Наталці, а підтримка її природності.

Олександр Пономарьов. Феноменальний співак. Своєю життєвою позицією — український співак. Але виховує двох доньок — російською!

— **Перша “Українська дискотека” в Тернополі вдалася?**

— На щастя. Уже сам її факт змінював світогляд. Найбільше божевілья було з технікою — збирали ж з усіх потроху, — але людський фактор спрацював на двісті відсотків, замінюючи подекуди й техніку.

— **Далі — увійшли в систему?**

— Українська дискотека — елітарна. Але часто її “крутити” не можемо. 5 дискотек за 2 роки. Запис якісний (такої ж продукції), відповідна програма, рекламні аудіоролики на коротких хвилях... 200 гривень — чудово, зал — супер, але світловий пристрій дискотечний у Тернополі — 70—80 гривень. Множимо на п’ять — і нормальний режим роботи. Елементарна техніка — від 400 гривень... Підприємці-благодійники? Одні “грошей не мають”, інші — “боржники”, треті з тобою не хочуть говорити.

— **Іноземне щось має бути в цьому українському проекті?**

— Якісне треба творити, виношувати в усьому найкращому. Іноземному й нашому. Дуже поживний для нас той класичний *аведі-д-жеївський* варіант дискотеки Німеччини і Нідерландів. Пао ван Дік представляє *comercial trance*. Кліп — музична картинка, без слів. Вбираєш цю гармонію поєднання музичних елементів і використовуєш у себе. Або *ATB* в мережі *club rotation*, інші діджеї з Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Норвегії, Люксембургу. Усе це націлює на композицію української дискотеки. Перше — танцювальна, тобто ритмічна музика. Друге — змістовна. “День народження” “ВВ” у ритміці — шедевр! А музика й образи “Океану Ельзи”? Мимоволі задумуєшся. “Я благаю — відпусти. Відпусти, бо не можу далі йти!” Яка велич почуття! Це не задоволення пристрасі — ти відчуваєш справжній смак кохання. “Місяць” Наталки дає поняття святості краси...

— **Відверто — ходите на конкурентні заходи?**

— Вчитися можна і в неука. Трапляються і гарні речі, хоча бруду — повно. Згадую масову (до 20 тисяч) гулянку, що велася діджеями радіо “Тернопіль”. Прикол “Party” — і ведучий кричить: “Дівчатка, ви вже всі пороздягалися?” Жарт? Розігріває? Але де позитивні імпульси? Я кажу: “Дівчатка, да-

руйте кохання лише тим, хто його вартий!” Або дивись: на забаві майже усі підлітки, особливо дівчата, палять, п’ють... Одразу ж — принципова позиція у своєму проекті: “Дівчатка, згадайте, що ви — майбутні матері. Наші діти, українські діти мають бути здоровими і красивими”. Давайте веселитися разом, дарувати добро, взаємостерпіння... Жодної бійки не було. І це — колосально. На протигагу “Револуції” діджея Леніна у тому ж приміщенні — страшенному мордобою.

Ми протистоїмо негативу, що несе собою дискотека як явище, коли хлопець забуває, що він — хлопець, дівчина — що є дівчиною. Якісь примати, інстинкти. Звичайно, що тут більш ефективна чужа пісня, бо прагнеш стати чужим, забути про все... 14—15-літні дівчатка “без проблем” починають курити, сміливішають; у 16—17 років — в них уже вільне ставлення до статевих стосунків; у 18 — молода дівчинка стає мамою, у 21 — мамою-одиначкою, а в 23 роки бачить, що з її здоров’ям страшні негаразди...

— **Дискотека, зазвичай — пізно ввечері, батьки бояться за дітей...**

— Це — теж проблема. Такі заходи закінчуються десь о 23.30. Годину в середньому молодій людині добиратися додому і близько першої школяр лягає спати. Святий сон підлітка — 7 годин. А віднайти організму енергетичну рівновагу після такої дискотеки — близько години. Виходить не зовсім добре чи зовсім недобре. Нам теж треба про це думати, хоча й завершуємося десь за 15 хвилин одинадцятя.

— **Найбільш цікавить вашу програму, її тематична, стильова особливість.**

— Це — творча частина команди. За ними — конкурси, новинки... Популярні тут у нас були покази найбожевільніших мод, коли молоді перукарі через 3—4 пісні демонструють свої шедеври, або хлопці — “бойовий гопаки”.

— **Повернемося до композицій дискотеки.**

— Є три блоки. Перший — розкручувальна музика, заохочує людину танцювати. Даються тут дуже відомі, найтанцювальніші (ритмічні) речі: “Мить весни” Руслани, “Сосни” “Океану Ельзи”, “Другої ріки” “Ти є”... Головне, щоб молодь не відсиджувалася. Годину десь вона входить в душу танцю, далі — гармонійний перехід — конкурси та робота з публікою. Тут уже працює творча група. І друга, основна частина (до 2 годин) створює саме

враження про дискотеку. Уже насичується речами добірними. Зараз “911” — хіт. Багато виконавців є цікавих, які творять образ дискотеки. Знову — плавний перехід, і частина заключна, де подається усе, під що можна танцювати, якщо відмінно відпрацьовано перед тим. Молода людина просто розкомплексована. “Файне місто Тернопіль” “Братів Гадюкіних” у нас перетворює молодь в згусток доброї емоції, вона — літає! А що несе “День народження” “ВВ”? Класика джазових орнаментовок, плавні розкрутки, вибух шаленого ритму. Зріє, зріє, вибухає, збивається, божевільні перегравання, зріст, політ, скажене падіння... Молода людина по-доброму вар’ює — красиво дивитися. Тоді з’являється українська естрадна класика. Наприклад, “Червона рута”. Усі 5 дискотек молоді тремтіла від насолоди — беруться за руки в єдине побратимське коло, і — як море. Молода людина скидає всю енергію, всі емоції... Тут — сучасна класика. Скажімо “Танець пінгвіна” гурту “Скрябін”, “Лента за лентою” — вони не набридають. О, ленто! Тарас привіз її з “Нашими партизанами” в Тернопіль і весь “тернопільський хор” співав, стоячи. Який образ! Молодий кулеметник в оточенні з подругою-санітаркою. Уже не розум косить ворогів — душа. До перемоги. Отой непереможний дух такий ефект мав у молоді! Коли ведучий стишує звук — увесь зал, хто як вміє, волає і подає “ленту за лентою”.

— **Що ж далі з “Українською дискотекою”?**

— Явище відбулося, явище українського зросту. Треба працювати... Найкраща музика, відеотабло, світлове наповнення, урізноманітнення програми... Усе має бути професійно, на високому рівні. У нормальному режимі для Тернополя — це від 2 тисяч гривень, не враховуючи приміщення (поки не платимо за нього). Найбільше, що мали — 500. Є й інша проблема. Ніхто ще, окрім мене, ініціативу в цьому проекті не виявляв. А в мене — наукова робота, дисертація. Усі нароби й невдачі я привіз на 3-й Всєсвітній форум українців — щоб ідея втілювалася. Будемо раді, якщо люди будуть автономно працювати, створювати своє. Треба, врешті, виходити й поза Україну, працювати і на американському континенті. У Торонто хочу представити проект, наприклад. Якісно, смачно, соковито... Перспективи змушують працювати. А працювати треба: поки що люди з Оргкомітету Молодіжної секції Форуму — далекі від усього україн-

КОБЗАР — ПАВЛО СУПРУН

Народився Павло Степанович Супрун 1937 року в селі Попівка Конотопського району. Майбутній кобзар був наймолодшою, сьомою дитиною в багатодітній сім'ї.

1944 року Павло Степанович втратив зір, але допомогла йому знайти опертя в житті народна пісня. І повела вона його поміж люди. У репертуарі Павла Супруна — історичні та оригінальні думи, чумацькі пісні та авторські твори. Чимало пісень автор зібрав від старих людей, подорожуючи по Україні. А

були ж і поїздки до Америки, Англії, Польщі.

Привітати Заслуженого працівника культури України Павла Супруна з нагоди його 45-літньої творчої діяльності завітало численне товариство. Вечір відбувся в столичному Будинку вчителя, де відомому кобзареві було вручено грамоту Міністерства культури та іменний годинник. Не забув його привітати і Голосіївський район м. Києва.

Кобзаря вітають з ювілеєм

ВЧЕТВЕРТЕ ОБІКРАЛИ ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ

У ніч на 1 вересня група злочинців проникла до музею і вивнесла звідти 7 картин роботи художників XVII–XVIII століть. За оцінками експертів, їх вартість становить майже 80 тисяч доларів США.

На щастя, міліція оперативно затримала злочинців і вилучила викрадені картини.

Встановлено, що злочинці пробралися до приміщення музею через горище, зумівши відключити охоронну сигналізацію.

Це вже четверте викрадення з цього музею за останні роки. У 1993 році здобиччю злочинців стала бронзова статуетка XIX століття. За кілька років потому просто з виставкового залу було викрадено картину, оцінену в 40 тисяч доларів. Скандального розголосу набуло пограбування музею в 1997 році, коли було викрадено 11 полотен майстрів фламандської, австрійської, німецької та російської шкіл живопису.

Після цього було грізне розпорядження Міністерства культури з вимогою вжити негайних і серйозних заходів по збереженню музейних цінностей в Чернігові і в Україні в цілому. Як бачимо - всує. Слід згадати цьогорічну спробу пограбу-

ПРОБІ!

вання картинної галереї Ніжинського педуніверситету, де зберігаються надзвичайно цінні полотна давніх майстрів.

Причиною чергового обкрадення Чернігівського музею знову називається його недостатня охорона, слабе технічне оснащення захисту музейних скарбів.

Але ж громадськість Чернігова, газети "Сіверщина", "Просвіта" не раз звертали увагу на неблагополучну ситуацію в музеї, на те, що довкола нього гуртуються якісь комерційні структури, а справжня музейна наукова робота занедбана.

Цікаво, чи понесе відповідальність обласне управління культури за цей черговий скандал, що набув всеукраїнського розголосу? І як бути з бадьорими заявами його керівництва, що на всю Україну проголосило якийсь "ринковий експеримент", що мав би озолотити нашу культурницьку галузь? Щось не видно "позолоти" — в злиднях перебувають наші бібліотеки, немає як і чим охороняти національні цінності в наших музеях.

●

Наш. кор.

ДО РІДНИХ ДЖЕРЕЛ

За ініціативою управління у справах преси та інформації облдержадміністрації започатковано серії книжок місцевих авторів "Рідні джерела" та "СКІФ" (Спецслужби. Кримінал. Історія. Фантастика). Щойно вийшли у світ "Народні пісні Чернігівщини" в записках відомого професора, етномузиканта Валентина Дубравіна, який викладав у гоголівському вузі в Ніжині. Після його смерті збірник пісень упорядкувала дружина В. Г. Дубравіна.

Книга "Ганна Барвінок" — життєпис письменниці й громадського діяча, дружини Пантелеймона Куліша. Написала її завідувачка відділу Чернігівського літературно-меморіального музею Людмила Зеленська.

ВАРТО НАСЛІДУВАННЯ

Письменник із Сосниці, колишній політ'язень Микола Адаменко, голова Сосницької "Просвіти", видав нову книгу "Закон — тайга".

У серії "СКІФ" побачила світ колективна книга чернігівських письменників і журналістів Сергія Павленка, Ростислава Мусієнка, Володимира Шварчука та Сергія Дзюби "Готель на розі паралелей".

Презентація цих книг відбулася 17 вересня в Чернігівському музеї М. Коцюбинського.

Купити ці книги можна в обласній "Просвіті" (Чернігів, вул. Воровського, 10).

БУДУЄМО ЄДИНУ ЦЕРКВУ

ДУХОВНИЙ ПРОСТІР

православній церкві ми, українці греко-католики, почувалися, як у рідній хаті. Зав'язали дружні контакти і навіть відправляли спільні молебні. І ця дружба не перервалася тоді, коли ми вже збудували свою церковцю.

Кожного року ми приїжджаємо до братів православних на спільні Богослужби і свята, а вони — до нас. І так ми щиро подружили, що не відчуваємо різниці між нами.

Тут хочеться згадати, що подібна ситуація склалася в Чикаго, де кілька років греко-католики відправляли свої Богослужби у братів православних, аж доки не перейшли до новоствореної церкви. Останнім часом наша дружба скрипилася, адже наш народ змагається за свою повну незалежність, за право бути собою в рідній Україні.

Відчувається дух єднання між церквами. Ось-ось і Українська Православна Церква Київського Патріархату та Українська Автокефальна церква стануть однією церквою. Надходить час єднання з Греко-Католицькою Церквою в єдину Українську християнську церкву для цілого нашого 65-мільйонного українського народу в Україні й

поза Україною суцього. Це єднання вже відчувається на низах. А добрим прикладом може сміло послужити спільний молебен у греко-католицькій церкві св. Архістрати у Філадельфії, на який приїхали брати православні з церкви св. Покрови зі своїм священником о. Михайлом Цюманом. Якраз на той час у нашу парафію завітав о. Степан Попко з України. 12 серпня 2001 року усі три священники з нашим парохом о. Орестом Михайлюком відправили спільний молебен з наміром єдності-єдиності нашої церкви — так, як це було за Володимира Великого. Всі три священники у своїх коротких проповідях підкреслили нашу спільність і єдність. Отець з України був приємно вражений цією спільною зустріччю й братанням між українцями, що послужить добрим прикладом і для України. Відчувалася нова духовна сила. Всі закінчили могутнім "Боже Великий Єдиний, нам Україну храни". Так, Філадельфія сміло може послужити прикладом для всіх українських громад світу. Єднаймося ж у любові між собою!

●

Зиновій КВІТ,

ПО КОМУ ЦЕЙ ДЗВІН...

“Америко, Америко!..”. Цей болісний рефрен уже кілька днів не змовкає на устах мільйонів людей усього світу. Преса і телебачення працюють на повну потужність, множачи гнів і страх одних, співчуття та обурення інших і зловтішну радість третіх. Місто золотого тельця, переживши шок, нагадує нокаутованого боксера, котрий, отримавши осліплюючий удар, ще не може правильно оцінити обстановку, але прагне — будь що — дати відсіч. Не відчуваючи при цьому, що рефері уже почав свій відлік і його остаточний вердикт от-от пролунає...

Зовсім скоро, оговтавшись, ти почнеш шукати винних по всьому світу, погрожуватимеш і залякуватимеш противників справедливої помстою, але чи збагнеш, що твій головний ворог ховається не в Палестині, Афганістані чи Іраку, а в тобі самій!

Чи це не твої голлівудські сценаристи продукують геніальні плани-посібники для злочинців усіх мастей і рангів? Чи не твої режисери патологічно смакують сцени насильств і жажливих злочинів? Чи не твої діти "мочать" усіх ворогів демократії з мисливих і немисливих видів зброї, прикипівши до своїх комп'ютерів? Чи не твоя упевненість, що гроші не пахнуть, на чому б вони не робилися — наркотиках чи дитячій порнографії, війнах чи рекламних кампаніях, призвели до того, що створений твоєю грандіозною фантазією Джин-Франкенштейн вирвався зі своєї віртуальної пляшки і втілюється в холоднокривних монстрів, які сьогодні відібрали життя у тисяч безневинних людей. І які б не стояли за цим мотиви — ідеологічні, релігійні чи економічні — немає

виправдання вбивству!

Але привидись уважно, Америко, ці безжалюгідні монстри — чи то не твоє дзеркальне відображення, твій зварійований клон-прототип, якому чужі делікатність і терпимість до інших цінностей, інших традицій, іншого способу життя, що не схоже на твоє.

Ми розуміємо тебе, Америко — ти так хочеш принести свободу на своїх ракетах у найвіддаленіші і "найзабитіші" куточки землі, мріюючи ошачилити ідеалами демократії "відсталі" народи. Ми надто добре розуміємо тебе, Америко, бо проходили цей урок на власній історії. Але винесли з нього лише гірке розчарування. Ми співчуваємо тобі, країно відважних і ризикованих людей, котрі занадто рано знайшли своє Ельдорадо, тому так і залишилися підлітками, у яких, як відомо, завжди існують проблеми з етикою і мораллю...

Плач, Америко. Горе робить людей дорослими. А дорослі не повинні перекладати провини і відповідальності за свої власні вчинки на чужі плечі.

І коли ти зрозумієш це, то, можливо, станеш іншою — і тоді цілий світ, уся планета Земля зітхне з полегшенням і надією на краще...

●

Анатолій МАТВІЙЧУК,
народний артист України

«ХТО ПРАЦЮЄ НА ЗЕМЛІ СВОЇЙ, ТОЙ ХЛІБОМ НАСИЧУЄТЬСЯ», —

сказано у Вічній книзі. Тому районна організація "Просвіти" в м. Гола Пристань, що на Херсонщині, співпрацюючи з громадською організацією Суспільної служби України, веде просвітницьку програму по створенню в кожному селі району консультативних центрів волонтерів — власників земельних паїв — за сприяння Міжнародного Фонду Чарльза Стюарта Мотта. Просвітяни ведуть роз'яснювальну роботу серед українського селянства відносно аграрного реформування села. Допомагають в практичному вирішенні як суто зе-

мельних питань, так і в судочинстві, тобто ведуть судові справи селян, любіють їхні інтереси в районній та сільських радах. Підключають депутатів обласної ради і народного депутата від Голопристанщини Сергія Кириченка.

Плідну участь бере у цій роботі голова обласної "Просвіти" Олег Олексюк. До речі, окрім цього проекту, п. Олексюк планує і вже веде переговори з Інститутом трансформації суспільства про співпрацю зі спорідненими партнерськими організаціями Польщі. А Голопристанська районна "Просві-

та" втілює свою ідею навіть в окремий Проект, який з допомогою п. Олега Соскіна — директора Інституту трансформації суспільства — перебуває в стадії узгодження.

Але в нас є й свої проблеми, а саме — районна організація до цього часу офіційно не зареєстрована в державних органах, коштів, отриманих від спонсорів, не вистачає для повнокровної, плідної діяльності організації, тому сподіваємося на порозуміння з боку керівництва "Просвіти" України.

●

Федір МОРОЗЮК,
голова Голопристанської

Однозначно традиційний Форум видавців у Львові, до честі його організаторів, зокрема президента Олександри Коваль, уже став знаковою віхою на многотруднім шляху становлення українського книгодрукування. До нього готуються, як до Великодня, і видавництва, і книгарні з бібліотеками, і автори. Ідуть на Форум, щоб себе показати, людей побачити, укласти угоди, продатись і головне — зарядитись оптимізмом, що українська книга потрібна і державі, і народу.

Цьогорічний Восьмий Форум видавців, що проходив у Львівському Палаці мистецтв 21–23 вересня, теж був пронизаний цим святковим оптимізмом. Підтверджували настрої солідне число учасників — 500 видавництв з усіх куточків України, які представили на ярмарок понад 50 тис. нових книжок. А головне — велика кількість спраглих на українську книжку — від книгарень, бібліотек, приватних підприємців до звичайних читачів. Звісно, найвищим попитом користувалися підручники, наукова література, словники... Шикувалися черги до високоякісної художньої книжкової продукції таких відомих столичних видавництв як “Веселка”, “Махаон”, “А-ба-ба-га-ла-ма-га”, харківського “Фоліо”, викликали зацікавлення стенди львівської “Кальварії”, київського “Смолоскипу”, мали свого покупця і скромніші видавництва з провінцій: “Перун” (Ірпін), “Карпати” (Ужгород), “Молодий буковинець” (Чернівці) тощо.

На цьому розмаїтому тлі пристойний вигляд мали найновіші видання Львівської “Просвіти” та Видавничого центру ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, м. Київ.

“Ідейним” змістом Форум наповнювали численні презентації українських “бестселерів” і видань поважних, зустрічі з письменниками, дискусії, “круглі столи” та конференції. Програма Форуму була настільки насичена, а ритм роботи такий напружений, що встигнути все побачити і почути практично було неможливо.

Правда, дещо псували настрої власна купівельна спроможність та тіснява в експозиційних залах на всіх трьох поверхах. Було тісно і прикро за наше суто українське вміня зипсувати все, навіть свято. А біда в тому, що Форум за 8 років свого існування давно переріс власні рамки, його зміст вимагає об’ємніших форм, тобто більшого приміщення. Наприклад, директор видавництва “Веселка” Ярема Голян на правах постійного учасника вважає за потрібне збудувати у Києві і Львові просторий Дім чи Палац книги. Цю думку поділяє і президент ГО “Форум видавців” Олександра Коваль, на енергії та ініціативі якої тримається потужна енергетика всеукраїнської книжкової імпрези.

Дехто вважає, що Палац книги треба будувати тільки у Львові з огляду на величезний інтерес саме львів’ян до українського друкованого слова. Що ж до столиці — то тут до нього пересічна публіка байдужа, що довели такі виставки-ярмарки як “Книжковий світ” та “Книжковий сад”.

Однак ця дискусія видається передчасною з погляду вимогливих покупців і прис-

кіпливих книголюбів, яких не пройняв святковий ажіотаж Форуму і тільки тому, що серед барвистих викладок на стендах і прилавках у дворі, крім “Кобзаря” та книг Павла Загребельного, важко було знайти твори вітчизняних класиків та достойних сучасників. “Фентезі” та постмодерні текстові полюції шойно розкручених як юних, так і вже пристаркуватих “геніїв” не дуже, схоже, цікавили шляхетну читацьку публіку Львова. Отож Роману Іваничукові, Роману Кудлику та ін. довелося усно інформувати своїх читачів про свої нові, ще не надруковані твори на зустрічі з письменниками-просвітниками.

Тож цілком зрозуміло, що на запитання: чи є в нас українська книга? — ствердну відповідь дав лише той же “непоборний оптиміст” Роман Іваничук. Решта відповідали: “Ще трохи — і буде”, маючи на оці, звісно, те, що колись і видавці доростуть до потреби “розкручувати” талановиті високохудожні твори, а не компіляторські епатажні тексти.

Але читачів, на жаль, не чули видавці, що саме “ламали списи” на “круглому столі” довкола “найважливіших принципів захисту українського друкованого слова державою”, підказаних їм партією “Демократичний союз”. Власне, “круглий стіл” ще називався

лося ще одне непорозуміння: самі видавці ще й досі не узгодили питання: що таке українська книга? Та, що друкується українською мовою чи та, що друкується на території України, ясно що різними (себто російською) мовами?

Поволі дзвін списів стих, емоції зів’яли і дискусія плавно перейшла в нагородження переможців Восьмого Форуму видавців — “Книга Форуму — 2001 р.” Ними стали: у номінації “Масова книга” серед белетристичних видань українських авторів — роман “Палиця для прокажених” Романа Федоріва (вид-во “Червона Калина”), серед популярно-наукових видань — “Україна, утвердження незалежної держави 1991 – 2001” (вид. дім “Альтернативи”), серед краєзнавчо-туристичних видань — серія атласів областей “Моя мала Батьківщина” (вид-во “Мапа”). Крайню довідково-енциклопедичною книгою — “Довідник з історії України” (вид-во “Генеза”).

У номінації “Елітарна книга” теж було кілька переможців. У підрозділі “художня література” — поетичний збірник “Сто років юності” (вид-во “Літопис”). У підрозділі “Наукова література” — “Князівські династії Східної Європи” Леонтія Войтовича (вид-во Інституту українознавства імені І. Крип’якевича НАН України). Серед фахової літератури та підручників для вищої школи — “Нариси з історії дипломатії України” (вид-во “Альтернативи”). Крайшм подарунковим виданням визнано “Петриківка: альбом репродукцій” (БАТ “Дніпронкнига”).

У номінації “Дитяча книга” “Літаючий капелюх” Марини та Сергія Дяченків і Андрія Бондарука (вид-во “А-ба-ба-га-ла-ма-га”) став кращою книгою для наймолодших. Серію книжок “Шкільна бібліотека” (вид-во “Веселка”) — переможцем у галузі “Художня книга”. “У країні міркувань: посібник з розвитку мислення” Ольги Гісь та Олеся Яцків (вид-во “Світ”) було названо як найпомітнішу серед довідкових та популярно-наукових книг для наших дітей.

Гран-прі отримало видавництво “Перун” — за “Великий тлумачний словник сучасної української мови”.

А в цей час у гарячих, як ливарні цехи, експозиційних залах продовжувалася робота Форуму: укладання угод покупців-продавців із видавництвами. У дворі Палацу мистецтв вирував книжковий ярмарок. Під брамою пів-Львова, з дітьми та онуками чекало своєї черги в сподіванні придбати гарну, мудру, талановиту і дешеву українську книжку.

І це вселяло надію і віру, що справжня українська книжка живе і буде жити. Вмерти їй не дасть спраглий друкованого чесного слова народ. Отож і творцям її, і видавцям, і продавцям — залишається лиш праця. А Президенту, Верховній Раді і Кабміну — прийняти, нарешті, державну програму підтримки і розвитку друкованого слова державною мовою. Іншого виходу немає.

● **Галина ТАРАСЮК**
Львів — Київ

KROLL КАЖЕ, ЩО ПРЕЗИДЕНТ НЕПРИЧЕТНИЙ ДО ВБИВСТВА ГОНГАДЗЕ

25 вересня американське детективне агентство Kroll Associates, яке найняла партія “Трудова Україна” для розслідування вбивства Георгія Гонгадзе, прозвітувало про свою роботу київським журналістам засобами телемосту з Нью-Йорком. Журналісти давно так не сміялися — майже крізь сльози.

Заокеанські пінкертони й словом не обмовилися про причини чи обставини загибелі Георгія, зате дві години переконували аудиторію в тому, що Президент Кучма до вбивства непричетний, а плівки Мельниченка — несправжні. Врешті, інших результатів годі було сподіватися — “трудо-виків” та їхнього лідера Сергія Тигипка гріх було б запідозрити у неолояльності до гаранта. Хоч навіть Сергій Леонідович був змушений зізнатися — Kroll’у замовляли не лише відбілювання іміджу Леоніда Даниловича (офіційна версія — перевірка доказів, чи то пак їх відсутність, причетності українського Президента до злочину), а й розслідування злочину.

На запитання стосовно останнього детектив Майкл Черкаський або не відповідав зовсім або настільки туманно, що журналісти не знали на кого більше нарікати — чи то на перекладача, що раз у раз збивався на протяжне “е-е” і ковтав слова, чи на самого промовця.

А професіонали в Kroll неабиякі — ввічливо спитали Л. Кучму: “Ви замовляли вбити Гонгадзе?” Той сказав, що ні, і таким чином американці встановили істину — не міг наш керівник подібним займатися. Бо не міг — і все. У звіті ж написано: “Без додаткових підтверджень (яких не існує) записи не можуть розглядатися як такі, що заслуговують на довіру”.

Перед початком спілкування з пресою голова агентства Джуліус Кролл похвалився, що чимало його співробітників зараз задіяні в розслідуванні терактів у Нью-Йорку та Вашингтоні. Бен-Ладен може спати спокійно...

Записи від майора Мельниченка — в основі американського розслідування. Визнаючи, що на них голос все ж таки Л. Кучми, детективи висловлюють сумнів в автентичності і цілісності записів. Суперечність, звичайно, але такими дрібницями слідчі не переймаються. Вони ж провели власне аудіотестування кабінету Президента і дійшли висновку, що “запис бесід не міг здійснюватися шляхом розміщення цифрового записувального пристрою під канапою в кабінеті Президента”. До того ж, запису мав перешкоджати металодетектор довкола канапи, тобто на ньому мав би прослуховуватися характерний писк, а цього нема. Отже, записи, на думку детективів — несправжні.

Юлія Мостова (“Дзеркало тижня”) вголос дивувалася: — Я сама брала інтерв’ю в Президента, сидячи на тій канапі, але жодного “писку” не записала.

Але хлопцям з Kroll видніше. Вони опитали десятки друзів та знайомих Гіі, відомих політиків, посварилися з Генпрокурором Потебеньком, не добилися згоди на інтерв’ю в пана Кравченка, витратили на роботу десять місяців замість трьох і винесли вердикт: ми сумніваємося, що плівки автентичні. Хоч з таким же успіхом можна сумніватися, що вони неавтентичні.

Хто і чому вбив Гію, американці не знають. Кажуть, що є чимало теорій, але доказів нема. Що, як не докази, можна було шукати упродовж майже року — запитання з розряду риторичних.

Як тут не згадати сумний прогноз політолога Микола Томенка: — Ось побачите, Kroll так само знайде убивць Гонгадзе, як свого часу — золоту партію.

Так і сталося. Журналістам повідомили, що то була лише перша частина звіту. Коли буде решта, теж ніхто не знає, бо “Трудова Україна” устами свого лідера Сергія Тигипка заявляє, що нема доцільності у подальшому веденні слідства. Запитання автора цих рядків до Сергія Леонідовича, чи не вважає він викинутими на вітер гроші партії, що їх було заплачено агентству, пана Тигипка розсердило: — А де ви ще отримали б таку інформацію?

Що й казати, таку — ніде. Прощання агента Черкаського з українськими ЗМІ було зворушливим: — Українці — чудовий народ. Журналісти у відповідь посміялися.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ВІД-ФОРУМ-ИЛИ. ЩО ДАЛІ?

зустрічню видавців із народними депутатами, а ще точніше — з головою державного Комітету інформаційної політики та телебачення Іваном Драчем та його бойовими заступниками.

Видавці в особі редактора і видавця газети “Книжник-Ревю” Костянтина Родика та інших справедливо дорікали парламентарям, владі взагалі у відсутності “законодавчого забезпечення розвитку українського книгарства”, вимагали цілком доречно змін у галузі податкового та митно-тарифного законодавства, а саме: звільнити від ввізного мита та сплати податку на додану вартість української книги на території України, відмінити нарахування на виплату авторської винагороди тощо.

На що Іван Драч, “возлежа” як патрицій римський на стільці скромної президії, відповів, що йому приємно бути на цьому ярмарку, бо це свідчить, що українська книга ще не вмерла. І він всім серцем за те, щоб вона не вмерла, але Закон, який би захищав українське книгодрукування, не міг пройти через цю Верховну Раду, отож українська книга може бути підтримана тільки новим складом Парламенту. “Така реальна ситуація в нашій нинішній політичній конгломерації”.

Даремно Павло Мовчан підказував реальний вихід із ситуації, доводячи, що 10 ст. Конституції України дає підстави Президенту врегулювати законодавчі акти щодо підтримки української книги. Іван Драч стояв на своєму, засвідчуючи факт, що передвиборча кампанія стартувала. У ході дискусії вияви-

О, СОЛОВІЮ...

Завдяки голосу Анатолія Солов’яненка багато людей у всьому світі вперше почули про Україну. Йому аплодували не одна країна Європи, Америка і навіть Австралія. Для тисяч іноземців знайомство з нашою державою відбулося через українські пісні у блискучому виконанні Анатолія Солов’яненка.

Для Анатолія Солов’яненка жити — означало співати. Він співав радісно, натхненно, чудовим і могутнім, то дзвінким, то ніжним голосом. У його концертах звучали пісні різних народів світу, авторів яких неможливо перерахувати. Чарівні звуки його пісень були прекрасні і дивні, як саме життя.

Держава любила свого сина: за талант та вагомий внесок у скарбницю української культури нагородила найвищою відзнакою держави. Урядом країни йому присвоєно звання — народний артист України та лауреат Державної премії.

30 липня цього року, у день смерті співака, на його могилі в с. Козин Обухівського р-ну було встановлено гранітну копію пам’ятника, який відкрився в Києві, 25 вересня.

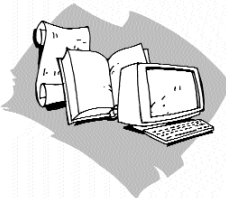
Автори пам’ятника: скульптор Микола Рапай, архітектор В’ячеслав Дормідонтов. Матеріали: скульптура — червона бронза, постамент — темно-червоний граніт.

Пам’ятник встановлено перед будинком, де понад 20 років жив і творив Анатолій Солов’яненко. Саме тут були створені його найкращі оперні партії, проспівані народні мелодії України, Росії, Італії.

25 вересня 2001 р. Анатолію Солов’яненку виповнилося б 69 років. Уже 2 роки минуло, як Україна втратила одного з найдостойніших своїх синів. Але його ім’я, як і його пісні, назавжди лишаться в пам’яті народній.

Інф.

ЧИ УКРАЇНЕЦЬ — МЕНШИНА В УКРАЇНІ?

Закінчення.
Початок у числі 19 за 2001 рік

Ось просторий і вартий того, щоб його зачитувати, лист *Петра Панянчука* з Миколаєва. Його найбільше турбує те, чому так вільно, іноді навіть заохотливо з боку владних структур почувуються в Україні сили, які й не маскують того, що їхня мета — зруйнувати, знищити українську державність. Як розуміти те, що “просто з парламентської трибуни ми ще недавно чули: “Скільки надо будет, столько и расстреляем”, як розуміти й те, що зовсім вільно почувуються у нас люди, які відкрито очолюють союзи... по відновленню Союзу, борці за відновлення імперії?” “Чому, — дивується далі п. Панянчук, — ми не беремо в цьому плані приклад з Чехії, Литви та інших країн, не беремо приклад з Німеччини, яка свого часу на владному рівні поставила крапку на своїй біді — нацистській партії? Ми ж боїмося бути недемократичними, і я не розумію, чого чекаємо? Чи не новітнього Леніна, який об’єднає всі ці сили і на додаток направить на Київ якогось новітнього Муравйова? Щоб ми знов колись казали: “Якби ж знаття!...” Ну, скільки ж нам ще треба наступати на ті самі граблі?”

Добродій Панянчук наводить один із прикладів того, як для комприметатії держави ліво-реваншистські сили використовують будь-які нагоди. “Ось слухаю на ультракороткій хвилі Верховну Раду, де якраз розглядалося питання про СНІД, туберкульоз, інші хвороби. Здавалося б, понадпартійне, нейтральне питання. Та ось до мікрофона підбігає член фракції комуністів Мармазов і, киваючи на незалежність України та на Президента, видає таку дивину: у Союзі цими хворобами хворіли мало, а в незалежній Україні (треба вважати тому, що в незалежній) — епідемії. Звичайно ж, бідування людей позначаються на кількості хвороби. Тільки ж чому не було згадаю депутатом, що сприятливу ситуацію для поширення цих хвороб було створено ще завдяки старанням того ж Союзу? Адже це ще Союз обібрив до нитки власних людей, забравши ще 1 квітня 1991 року навіть “гробові” заощадження, адже це також Союз подарував нам Чорнобиль, що різко вплинув на стан здоров’я населення. У промовця ж винною у всьому виявилася незалежність, і ніхто — ні головуєчий, ні хтось з інших депутатів — його не виправив. Чи не цікаво?”

Слушно пише П. Панянчук і про те, що зовсім не передбачуваний Беловезькими угодами розподіл Чорноморського флоту (тим більше за обставин, коли Росія не знає, що робити з усіма іншими своїми флотами) прислугується хіба що меті, яку один з російських політиків сформулював словами: “Крым — это та уздечка, которой мы обрабатываем всю Украину”, а

стосовно ж мовного питання, то позиція цього дописувача з м. Миколаєва така: “Українська мова настільки ж природня для українця, як і дихання чистим повітрям. Нема забрудників — нема й проблем. То ж як шкода, що тих забрудників у нас предостатньо. Та ще й штучно створених. І не без далекого прицілу!”

Адже давно відомо: хочеш знищити народ, відняти його територію — знищ його мову. І це добре розуміють всі ті, котрі різними способами мусують у нас мовне питання, ополчуючись — відкрито або ж хитро-викрутливо — проти одвічної мови цієї землі — української.

Коли ці дії мали місце в колишній царській, а опісля й у більшовицькій російській імперії — це зрозуміло. Але, коли це твориться сьогодні в нашій вже незалежній державі, то пробачте, куди дивиться державна влада? Тобто ті, хто повинен чітко оберігати нашу незалежність від найприхованіших спроб її нищення. А що, як не нищення означає сьогоднішнє розгульне зросійщення України? Адже, погляньте, який шалений наплив російськомовних видань заливає наш книжковий ринок і весь інформаційний простір! Маскують же це... під демократичний принцип захисту мови меншин. Знаєте, якби це стосувалося, скажімо, кримськотатарської меншини, то такий довід треба було б брати до уваги. Але ж... російській мові ніяке знищення не загрожує. Адже в неї, на відміну від української чи кримськотатарської, є своя надійна скринька (Росія), де вона пречудово зберігається і захищається. І, до речі, там вона має статус державної мови. Для всіх! Без огляду на меншини: українців, якутів, татар, чукчів, чеченців, яких геноцидно знищують, і т. д. Відсоток же тих меншин у Росії значно більший, ніж у нас в Україні росіян!

То чому ж частина з них тут, у нас в Україні, так уперто бореться за принципи, яких аж ніяк не дотримується у самій Росії? І чому ми на державному рівні не даємо достойної відсічі таким “мудрецам”? І допоки таке буде? Невже аж до того часу, поки “соізвляють” прозріти нинішні викувані ще в старій кузні деякі наші керівні кадри? Як правило, російськомовні! І скажу: вперто російськомовні! Хоч багато хто з них і непогано володіє українською мовою. Володіє, але вперто працює на її знищення...

“Володіє, але вперто працює на її знищення...” — я нарочито повторю ці слова та прокомментую обурення П. Панянчука з Миколаєва хіба що у той спосіб, що без нашої, українців, вимогливості, наступальності, без нашого, сказати б, тиску й натиску — помітних змін ні в загальносуспільній, ні в мовній ситуації очікувати марно. Йдеться бо про питання, де відчуття владою (а в ній нам обіцяли — пригадаймо! — великі зміни) нашої, українства, волі особливо потрібне.

Кажучи це, я усвідомлюю, настільки то непросто — змобілізувати, виявити оту волю у тих наших областях, у яких зросійщення давно вже перейшло критичну точку. Ну, наприклад, у Донецькій області, звідки, з міста Костянтинівка, озивається *Володимир Зуй* (він майстер спорту України — гирьовий спорт, викладач англійської мови, який, однак, відмовився працювати у місцевому сільськогосподарському технікумі на знак протесту проти зросійщення навчального процесу). У своєму листі він пише: “До вас звертається колишній викладач технікуму, а нині пенсіонер. У період нашого національного піднесення я майже вірив у те, що коли буде у нас власна держава, то не мене і двох років, як всі заговорять українською мовою. Так або приблизно так говорив у той час Володимир Яворівський.

І от на десятому році існування нашої держави і ювілею, що вже минув, Закону про мови я відчуваю себе чи не єдиною на сто відсотків україномовною людиною в місті. У жодній установі тобі ніколи не дадуть відповіді державною мовою, тому що

батьки міста керуються не Законом про мови, не Конституцією України, а рішенням обласної ради про так зване “двуязычье”. Це те рішення, яке забезпечує панівне становище російської мови у всіх ділянках суспільного життя, а українська, як була, так і залишається бідною пасербицею. Про те, що живемо в Україні, нагадують хіба що державний прапор над міськрадою та ще печатки на довідках. А в той же час комуністичний ватажок з трибуни Верховної Ради брехливо заявляє, що “миллионы людей в нашей стране лишены возможности пользоваться родным языком”, а відомі депутати Красняков, Алексеев, Чародеев та інші створюють неформальне об’єднання “за культурно-мовне рівноправ’я”. Так, наче в Україні створено нестерпні умови для функціонування російської мови. *Боже мій, мені більше нічого так не хотілося б, тільки щоб вона помінялася місцями з українською!* Кожна бо школа, кожен навчальний заклад, кожен дитячий садочок — це в нас осередок зросійщення. І це — майбутнє України? У цій атмосфері нарощування зневаги до українства нашої депутатці у Верховній Раді тов. Пасєчний, у рідній школі якої вчиться 80% українців, на зустрічах з нею можуть ставити будь-які запитання, окрім одного: коли в нашому місті буде хоча б одна українська школа?”

“Спілкуватися мені ні з ким”, — закінчує свого листа В. Зуй і на завершення наводить деякі власні вірші. Один з них починається рядками:

*Живу я нині, як в екзилі,
Як той ізгой, чи емігрант...*

Запитання: хто відповість за подібне самопочуття, що проймає десятки, сотні інших листів, які я одержую?

Як-от і від *Володимира Калашникова*, народного артиста України, та його друзів з м. Луганська: “У містах нашої області продовжує чинитися всілякий спротив запровадженню в освітніх закладах та в державних установах української мови. І оскільки серед депутатів Верховної Ради ще досить тих осіб, які й понині продовжують політиканські забави, сповнені неповаги до державної мови, то й депутати місцевих рад поспішно приймають всілякі рішення про двомовність. Здавалося б, ця справа враховує запити населення. Та, як переконаємося, подібні рішення на практиці є узаконенням процесу упослідження державної мови, і не лише в чиновницьких кабінетах. Зокрема, у багатьох містах та селищах Луганщини ще немає жодної української середньої школи, відсутня обласна українська газета. Телерадіоефір над Донбасом майже цілком заповнила мова іншої держави. А де ж мова держави України?” І далі з цього листа: “Приємно нам вітати у себе високих гостей з Києва. Та коли послухаєш більшість з них, то складається враження, що вони є державними мужами Російської Федерації, а не України. Чому державні службовці всіх рівнів не несуть відповідальності за впровадження української мови як державної на теренах України?” І на завершення листа: “Українська мова, не заперечуючи інші мови, має посісти належне державній мові місце в Україні. І найперше це стосується освіти і державних установ. Чужою мовою незалежну Україну збудувати неможливо.”

Пише *Олексій Журавель* з смт. Васильківка Дніпропетровської області: “Наче вже й уряд змінився, а ситуація з нашою мовою не змінюється, навіть навпаки. Приклади? Будь ласка. Вмикаю український телевізійний канал. Незрозуміло, якої він національності: пісні — російською, кіно — російською, новини — так, як колись при Союзі (тобто диктори по-українськи, інші, майже всі, — по-російськи), мультфільми — російською, голова податкової адміністрації — російською, прокурор Сумської області — російською. І це тільки впродовж останніх двох днів. Закликають нас виконувати закони, не вико-

нуючи їх самі. Спостерігаю приклади, коли ще вчора написи були російською і українською, і, здавалося, ще один крок — і буде по-українськи, аж у ряді випадків знову перейшли на російську. Наприклад, у написах виробів місцевих фармацевтичних фірм, на цукерках. Або: “сода пищевая Лисичанского содового завода”, “соль пищевая “Артемсоль” і т. ін. Ну, а вже наші дніпропетровські ВНЗ, а також технікуми, як викладали по-російськи, так і викладають”.

Якщо О. Журавель характеризує дніпропетровську ситуацію, то *Володимир Цисельський* з с. Хомутець Брусилівського району на Житомирщині (“я селянин, я з села” — пише він про себе) змальовує ситуацію, як вона йому розкрилася у столиці, в Києві. А як розкрилася? Так, що “коли я зайшов на Хрещатику в один магазин і попросив те, що мене цікавило, показати, то мені зневажливо відповіли: “Ви із деревні?” Відчувши підвищення тиску, не захотів я і роздивлятися той товар, вийшов з магазину, став біля книжкової розкладки, на якій не побачив жодної української книжки, і подумав: чи не в Росію я приїхав?”

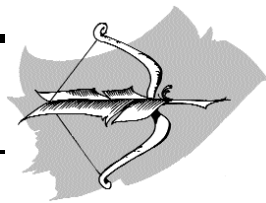
А далі у листі В. Цисельського запитання: “Кому треба подякувати і кому вклонитися за це насильство? Хто дає дозвіл на випуск друкованої продукції російською мовою у такій кількості назв та у такій тиражності по відношенню до видань державною мовою? Чи, може, це турбуються, що ми за час незалежності вже призабули російську мову? Чи, може, комусь це для якоїсь політики треба? Чи, може, це такий вигляд мусить мати демократія? Чи, може, це в нас такий закон про пресу, який перебуває у суперечності з моральним законом, що мусить діяти всередині кожного з нас? Кого спитати, чому? Невже це ми вже стоїмо на колінах і бачимо безвихідь?” Як твердо знає автор листа, “пріоритетом повинна бути державна мова — так, як воно є скрізь у світі, і в Росії теж”.

“Ситуація починає нагадувати найгірші радянські часи, — пише від імені групи депутатів Рівненської міської ради *Віталій Порочук*. — У багатьох регіонах нашої держави неможливо придбати ні української книги, ні газети, більшість молодіжних FM-радіостанцій працює російською мовою, в газетних кіосках переважає російськомовна і власне російська періодика”.

Це в цьому листі — узагальнення, а ось як конкретизує його *Володимир Матвієнко* з Запоріжжя, де, я, до речі, не так давно побував та зустрівся з сотнями людей цього краю, які висловлюють найглибшу стурбованість із приводу мовних процесів у державі: “Багато хто в нас навіть на рівні найвищого місцевого начальства досі дивиться на україномовних, як бугай на червоне. В області десятків газет, телерадіокомпаній з явно вираженою українофобією. “Комсомолец Запоріжжя” миттю став “молодежной информационной газетой”. Інші газети — тільки шапки українські. Радіоканали всі російсько-англомовні. Лесть жевріє одна-однісінька “Запорізька правда”, яку переважно передплачує село, та й то не дуже, а це ж — орган адміністрації, виконкому...”

Листи-“плачі” оцих моїх “письменників”, як ви безсердечно відгукуються, пане Толочку, ідуть та й ідуть з усієї України і, до речі, свідчення цих “письменників” про істинний стан з українською мовою мають ту цінність, що відбивають не якісь “середньоукраїнські” показники, якими часто і немало хто прикривається, а конкретно-регіональні. Ось ви, пане Толочку, наприклад, стверджуєте: “Масово перейшли вузи і школи”. Так, у прикладанні до західних теренів держави ці ваші констатації правдиві. Але ж ви рівною мірою прикладаєте їх і до всієї України, тобто і до Центру, й до Сходу та Півдня, а в результаті виходить з тих констатацій суцільна фальш...

● **Анатолій ПОГРІБНИЙ**

НЕ ДУЖЕ СТАРАЛИСЯ НА СТАРТІ

Поляки співають у своєму гімні: “Ще Польща не загинула, коли ми живемо”. Отже, для всіх Поляків визначення “Польща — це ми і кожен з нас” є цілком конкретним і абсолютним. Росіяни вже у крові мають закладену тезу: “Там, де я, там — Росія” і переходять зі своєї російської на іншу мову тільки у ситуаціях крайньої необхідності. Тому що **без мови — немає нації**.

Кожне об’єднання людей (чи окрема сім’я, чи ціла держава) тримається на любові і взаємному шануванні. Кожна країна існує виключно за рахунок любові громадян до своєї Вітчизни. Гарантом такої любові виступає НАЦІЯ, об’єднана єдиною мовою і готовністю кожного її члена **віддати життя за свою Батьківщину**. Саме в цьому виявляється почуття НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ, яке є потужнішим за будь-яку зброю.

Великий Поляк Збігнєв Бжезінський, розповідаючи мені про велику польсько-українську дружбу двох народів у своєму перемишльському дитинстві, не забув підкреслити тісний зв’язок між його патріотичним обов’язком, як громадянина США в Європі, і патріотичним обов’язком сина Польщі в Америці. І тому присвоєння докторів З. Бжезінського звання Почесного громадянина Львова було цілком логічним. Великий Поляк папа Іван Павло II ще задовго перед візитом в Україну ревно молився за нас, звертаючись до Бога: “Нехай зійде Дух Твій і оновить цю землю!” Всі великі спираються на національну гідність.

Впродовж десяти років увесь цивілізований світ не тільки молився за нас, а й намагається повернути Україну на шлях демократичного національного розвитку, цілком слушно вважаючи стабільність і міцність України найкращою гарантією стабільності не тільки в Європі, а й в цілому світі. Відоме гасло С. Петлюри—Ю. Пілсудського: “Без незалежної України не може бути незалежної Польщі” набуває в наші дні нової актуальності і вимагає конкретнішого наповнення (“Ми вже в НАТО, а що ви на то?”).

А що ж ми? Де наше усвідомлення НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ? А нас неначе й немає. Немає усвідомлення національної гідності. Замість нас є “наше” керівництво, яке, спираючись на нашу байдужість і мовчазне очікування нами манти небесної, впродовж десяти років топчеться на роздоріжжі, а конкретніше: заграючи з усіма потоку, надає перевагу інтересам Росії в Україні, поволі і невпинно посуваючись у бік Кремля.

Нещодавнє чергове свято окупаційних військово-морських сил Росії в українському Севастополі (щоправда, високі посадові особи Росії час від часу повторюють, що Севастополь і Крим — це російська територія) за участю президента В. Путіна — це черговий відвертий ляпас не “нашому” малоросійському керівництву, а Україні, тобто нам з вами. Це нам за те, що впродовж десяти років ми не спромоглися створити (вибороти, вимогти) таких умов, за яких можна чесно обрати такого президента, котрий би мав високе почуття національної гідності. Хоча звідки може взятися усвідомлення національної гідності у нього, якщо цього усвідомлення не

має в нас самих?

ЧОМУ ВАРШАВА ТОРЖЕСТВУЄ?

Поляки, які давно довели своє усвідомлення національної гідності, зробили висновок щодо Росії, а отже чітко й однозначно обрали західну модель цивілізованого розвитку і національної безпеки. Вступивши до НАТО, створивши мобільне сучасне військо, поступово входячи до ЄС, а отже переводячи організацію життя держави і всього народу на вищий рівень, Поляки постали перед питанням: чи варто надалі

ли в напрямку розвитку незалежності водночас, у 1989 році, коли стартові умови для України були набагато кращими, ніж для Польщі?

Першою умовою активнішого руху Польщі в цивілізованому напрямі було рішення засудження облудної комуністичної ідеї і сміливе впровадження засад вільної економіки, що потім отримало назву “план Бальцеровича” або “шокова терапія”.

Від 1 серпня 1989 року на вільні ринкові умови було переведено польське сільське господарство, харчову промисловість і торгівлю.

ЗАЛЕЖНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

“Пам’ятайте: Україна — не поза нами, а в нас самих” (П. Скоропадський). Так, Україна — це не звичайна собі частина земного простору, це — ми з вами. Точніше: або ми — це Україна, або України просто немає. Що ж ми з вами зробили для України — тобто для нас самих — протягом цих десяти років у порівнянні з нашими сусідами?

тримати відкритий кордон з нерішуваними, невизначеними і непередбачуваними Українцями, чи, може, краще поставити “залізну” завісу по Бугу і дати собі святий спокій?

Політика Польщі щодо України є надзвичайно прозорою і незмінною. Першою (і з неприхованою радістю!) визнавши незалежність України, Польща ось уже впродовж десяти років послідовно виступає з позиції захисту інтересів України в усіх міжнародних організаціях.

З ініціативи Польщі було створено ряд активних організаційних структур, в тому числі таких, як “Польсько-американсько-українська ініціатива”, покладено початок партнерській співпраці обох народів у реалізації чотирьох важливих проектів: спільний польсько-український університет, транспортний коридор Одеса — Гданьськ, спільний українсько-польський батальйон, українсько-польське радіо у Львові.

Президенти України і Польщі не менше кількох разів на рік зустрічаються для обговорення спільних інтересів обох країн, майже постійно відбуваються різноманітні українсько-польські конференції, зустрічі, симпозиуми науковців, діячів культури, освіти, владних структур, промисловців і підприємців. І все це, головним чином, з ініціативи саме польської сторони, а нерідко — за її фінансової підтримки. Протоколів підписано багато, натомість мало реальної активності з українського боку. В результаті: всі ці ініціативи реалізуються так, як мокре горіть...

Як же так сталося, що Польща, яка має майже в півтора рази меншу територію, значно менший обсяг природних ресурсів, бідніші землі і гірший клімат, значно випередила Україну в економічному, політичному і соціальному розвитку, причому настільки, що її державний бюджет вдвічі перевищує бюджет України? Чому і як це сталося, тим більше, що обидві країни руша-

ли ще через півроку на ринкові умови переводиться промисловість, вводиться вільна конвертація злотого, запроваджується індексація зарплат за темпами інфляції. 1991 року розпочато приватизацію, яка у більшості випадків відбувалася як реструктуризація, з поділом на малі і середні підприємства і залученням приватного інтересу та відповідних коштів.

Під кінець 1992 року в Сеймі сформувався потужний блок правих партій і проект бюджету вперше за багато років було представлено у встановлений термін. Тоді ж було вперше відмічено кількмісячну стабільність валютного курсу злотого. **Поляки реалізували власне почуття національної гідності на практиці.**

А що тоді відбувалося в Україні? Рептом, на рівному місці, Кримській області надається статус Республіки (!). Українські вчені-економісти засуджують “шокову терапію”, поступово набирає темпів інфляція (науково оголошена через В. Ланового), в московському (!) Центробанку нагромадилися сотні мішків з платіжними документами по розрахунках з українськими підприємствами, політичні партії продовжують змагатися у висуванні політичних заяв і декларацій, підприємства стрімко втрачають обсяги виробництва, на порядку денному постає питання “розриву зв’язків” з Росією, а на авансцену чергових кремлівських махінацій почала виходити тема перекриття нафтового крана. Москва явно панує над ситуацією (якщо не сказати: керує).

Тим часом, практичну економіку в Україні було пущено на самоплив, у той час як чиновництво почало активно створювати корупційні структури і розпродувати ресурси, майно і можливості України в особистих інтересах. На вулицях столиці різко зростала кількість мерседесів пропорційно темпам інфляції, а народ слухав полум’яні виступи депутатів Верховної Ради і... чекав

змін на краще.

Питання соціального захисту населення було недвозначно оприлюднено керівними мужами згідно із відомим “справа спасіння потопаючих — справа рук самих потопаючих”, слідом за чим різко збільшилися терміни затримки виплати зарплати, народ кинувся розпродувати все, що можна, страйки стали нормою і на них щораз менше звертали увагу, на вулицях суттєво побільшало жебраків, хворих, безпритульних дітей.

Водночас, біля державного корита завершувалося розміщення досвідчених “відповідальних това-

бору в Україні (тоді як польське підприємство вільно і стрімко розвивалося) призвело до того, що вже на початку 1993 року, при середньому відставанні рівня цін на товари в Україні від цін в Польщі в 1,9 разів, середня зарплата українця відставала від зарплати Поляка в 19,2 рази. Тобто наше реальне відставання за рівнем життя (як відношення індексу зарплат до індексу цін) становило $19,2:1,9 = 10$ разів!

Саме тоді, за підтримки українського керівництва, розпочався активний процес розпродажу Чорноморського морського пароплавства (справа компанії “Бласко”), ширлося масове і не дуже контрольоване вивезення з України товарів, сировини (зокрема, кольорових металів), переведення валюти на рахунки приватних осіб у зарубіжних банках, блокування українського сільськогосподарського виробництва (мало не весь урожай використовувався на оплату паливо-мастильних матеріалів, а отже, скорочувалися площі посіву та обробітку), стагнація цілих галузей економіки: авіабудування, приладострої, машинобудування стала нормою.

Починає набирати темпів ваучеризація, як перший етап приватизації, яка остаточно мала ізолювати народ від народного майна. Цей процес завершився створенням акціонерних товариств, які потім масово (і організовано!) почали банкрутувати, даючи їх майбутнім приватним власникам від посткомуністичної номенклатури можливість скупити ці підприємства за безцінь.

Замість того, щоб нову національну валюту — гривню — ввести в обіг через вітчизняні підприємства-виробники, її було запроваджено простим обміном на купонарбованці, без жодного зв’язку з об’єктивними інтересами вітчизняної промисловості і сільського господарства на товарному, валютному і кредитному ринках.

Тому подальший широкий розвиток будівництва шикарних приватних котеджів для чиновників різного рангу, посадові оклади яких ледве забезпечували офіційний прожитковий мінімум, був логічним продовженням курсу економічних реформ, проголошених керівництвом України. Відбувалося все це на очах десятків мільйонів громадян України, але, судячи з усього, ніяких адекватних реакцій не викликало.

Українець все більше втрачав віру, озлоблювався, не бачив перспективи, бо багато хто вважав, що “треба спочатку нагодувати народ, а потім вже піклуватися про українську мову”. Відсутність необхідного рівня національної свідомості народу стала очевидною, хоча б тому, що аксіома — “Без мови — немає нації” — залишалася для значної частини населення України просто незрозумілою. Отже, визріли всі необхідні умови для переходу до наступного етапу ліквідації незалежності — етапу кучмономії.

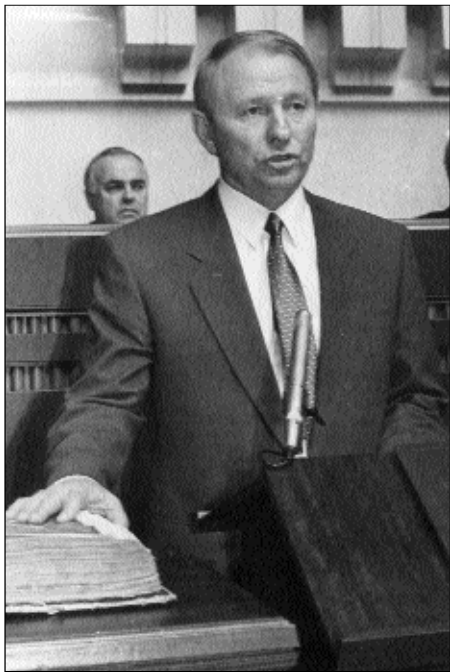
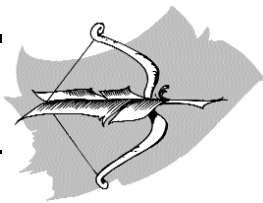
Саме тоді панівна верхівка у Москві й ідеологічно підпорядковане їй малоросійське антипатріотичне чиновництво зрозуміло, що в Україні немає НАЦІЇ, а отже нема кому відстоювати національні інтереси, а тим більше не варто боятися організованих акцій народу на національному рівні.

ПРО АДМІНІСТРАЦІЮ — В КОНСТИТУЦІЇ — НІ СЛОВА

Влада успішно блокувала вітчизняне виробництво, відкриваючи двері імпортом товарам, водночас друкуючи величезну кількість паперових грошей, які надходили в обіг через зарплату держчиновників і банки, котрі спільно і масово виростали на темпах інфляції, яка переходила у гіперстадію.

Збереження державної монополії на свободу економічного ви-

Далі буде

Закінчення.
Початок у числі

У повітрі висить велика тривога, в яку ніяк не хочеться вірити попри очевидність того, що відбувається. Так само, мабуть, не хоче вірити в очевидність кролик, сидючи перед пащею удава, який повільно наближається.

“ОКСАМИТОВА” ЛІКВІДАЦІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Про те, що результати президентських виборів 1994 року (так само, як і наступні — 1998 року) було фальсифіковано, вдалося писалося і говорилося. Але головною причиною поступового просування України до прірви було навіть не це, а безвідповідальне мовчання українського народу, який виявився не здатним повірити навіть у те, що відбувається на його очах. А відбувався чіткий і організований розвиток диктаторського режиму, основою якого стала Адміністрація Президента України, яка монополізувала майже всі пілки, рівні, форми і галузі влади в Україні, по суті, великою мірою відновивши совєцьку систему правління, в якій Адміністрація Президента виконувала функції, близькі до колишнього Політбюро.

І це при тому, що в Конституції України про Адміністрацію Президента України немає жодного слова! Єдиною “зачіпкою” в цьому напрямі є конституційна ст. 106 п. 28, яка передбачає: “Президент України... створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.” (підкреслення моє — Є. Г.)

Отже, на сьогодні “інші допоміжні органи і служби” поставили себе над основними державними органами і фактично опанували управління державою. При цьому “сором’язливо” відведено на задній план ст. 113 Конституції України, згідно з якою “Кабінет Міністрів є вищим органом у системі органів виконавчої влади”.

Відведення патріотично налаштованих громадських діячів і службовців (а особливо, — урядовців) на задній план сцени політичних подій відбувалося за допомогою відповідних кадрових рокировок, створення “опозиції” для справжньої опозиції, маніпуляцій на стику ВР і Кабміну, висування суперечливих вимог тощо.

У результаті “вжитих заходів” наростало розчарування серед національної еліти, почали закриватися органи вільної преси, а журналістів, які наслідувалися писати правду, в кращому випадку, давили су-

ЗАЛЕЖНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

дами, а в гіршому... Тоді ще не було справи Г. Гонгадзе, але вже нагромаджувалося число жертв серед журналістів.

Україна кінця 90-х все більше починала нагадувати Україну початку 20-х, коли також спочатку була армія, державні нагороди і вільний виїзд за кордон.

Особисто для мене, найбільш переконливим свідченням чіткої антиукраїнської організації подій в нашій країні впродовж всіх цих десяти років була і є податкова система.

Адже для будь-якого грамотного економіста відомо не тільки з теорії (знаменита крива А. Лаффера) про те, що зниження податкових ставок у кризовий період, не зменшуючи надходжень до бюджету, активізує підприємницьку ініціативу, сприяє збільшенню обсягів виробництва, зупиняє розвиток інфляційних дефіцитів, усуває суспільну напруженість, суттєво зменшуючи сенс існування тіньової сфери економіки.

Чи не найбільш переконливий приклад успішного застосування принципу А. Лаффера подали США в 1981 році, коли зниження податкових ставок стимулювало розвиток господарства, що потім, як позитивна концепція уряду, отримало назву рейганоміки.

Натомість податкова система України, обкладаючи сукупний дохід або прибуток підприємств, вимагала в 1995р. семикратного перевищення податків над прибутком. Тоді сума податку майже вчетверо (!) перевищувала фонд зарплати підприємства, залишаючи на подальше продовження виробничої діяльності лише 4,5% від обсягу реалізації. А це означало, що підприємство матиме щоразу менше грошей на закупівлю матеріалів, а отже, і на діяльність.

Тому масове зупинення виробництва у 1995-1996 рр. стало логічним наслідком проведення організованої підготовки індустріальної України до наступного пошуку “ефективного інвестора” з подальшим розпродажем наших підприємств на користь Росії. Саме цим “українська” бюрократія найбільш активно займалася потім, з кінця 1999 року, коли кучмономіка увійшла в черговий етап прискорення ліквідації України.

Ще 1995 року, на підставі розрахунків і зіставлення фактичних економічних показників конкретних підприємств, я запропонував простий і ефективний вихід: 15% від обсягу реалізації підприємств — перераховувати до державного бюджету, 5% — до місцевого. Причому одразу, автоматично, просто в банку, в момент надходження будь-якої чергової суми на розрахунковий рахунок суб’єкта господарювання.

Це створювало прозорі фінансове поле в системі управління державою, забезпечуючи гарантоване і відкрите наповнення бюджету та об’єктивну оцінку реальних джерел його формування, стимулювало розвиток виробництва і створювало умови для сприяння його розвитку

прем’єра В. Ющенка, стараннями якого намітилося економічне зростання і вперше за багато років почалося скорочення внутрішнього і зовнішнього державного боргу, закорковано деякі найбільш сміливі і відверті ЗМІ, вчинено розправу над учасниками гурту “Самостійна Україна”, придушено виступи учасників ФНП і “УБК”.

Команда Л. Кучми впродовж тривалого часу провокує український народ до більш рішучих заходів на захист незалежності своєї держави. Поки що своєї. Адже ніхто (крім особливо втаємничених в Адміністрації Президента) не знає, скільки і якого майна на території нашої країни вже належить громадянам Росії і скільки буде найближчим часом ще продано всупереч національним інтересам України, тобто нас з вами. Бо Україна не поза нами, а в нас самих.

Євген ГОЛИБАРД

які щорічно розпродуються на ринку України, 40 млн. (так само, як і майже половина паперу) завозиться з Росії нелегально.

А тоді, у 1995-му, слідом за трастовими аферами настала черга цілком відкритого формування фінансової олігархії. Показовим у цьому плані є приклад М. Бродського і його концерну “Денді”, який у липні 1994-го налічував близько 30 фірм з 2500 працівниками. Сам пан Михайло тоді сказав: “У мене аж руки сверблять показати людям, що за наших жажливих умов можна щось зробити”.

Через три роки по цьому М. Бродський стане знаменитим на всю Україну через пограбування вкладників його власного банку, а ще через рік пересяде з в’язничних нар просто в почесне крісло депутата українського парламенту.

“Оксамитова” ліквідація незалежності України набирала темпів. Кабмін імітував діяльність, ВР поступово перетворювалася у дискусійний клуб, Президент повторював гарні слова про невідворотність реформ (яких ніхто не бачив), а апаратники всіх рівнів хором співали пісню про майбутні економічні успіхи... лише після політичного реформування та “розмежування повноважень гілок влади”.

На тлі цього хору Президент Л. Кучма активно будував свою Адміністрацію та розставляв свої кадри в державному апараті.

Криза неплатежів, як наслідок податкового тиску і російських махінацій з енергоносіями, перевела діяльність багатьох суб’єктів господарювання в тінь. Водночас, зовнішній державний борг України на початок II кв. 1995 року становив 6,5 млрд. дол. США і дорівнював третині річного ВВП.

Протягом перших 8 місяців президентства Л. Кучми зовнішня заборгованість України збільшилася додатково на 2 млрд. дол. США, не рахуючи відсотків по боргах та прострочених платежах. Під заколисуючий рефрен про “корекцію реформ” уряд України з 1 вересня 1995 року підняв роздрібні ціни на газ до 42%. Невдовзі В. Пинзеник оптимістично повідомив, що зменшення темпів падіння ВВП (1994 р. — 24%, 1995 р. — 12%) вселяє велику надію.

Вочевидь найбільшу надію слід було чекати тоді, коли не буде падіння, бо не буде ВВП. Адже саме тоді, згідно із листом Мінстату, індекс споживчих цін в Україні за період 1992—1995р. становив 3039107 відсотків! Ясно, що такого руйнування національного господарства і зuboжіння народу можна досягти лише ОРГАНІЗОВАНО, причому, НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ!

А тим часом президентська команда, повернувшись із чергового вояжу за кордон, радісно повідомила, що “вдалося переконати Захід у невідворотності наших реформ”. Народ трохи пообурювався на кухнях і проковтнув цю пігулку. Між тим, як виявилось, “Програми реформування”, про яку постійно пов-

торювали урядові чиновники слідом за адміністрацією президента, НІХТО НЕ БАЧИВ!

1996 року підприємства легкої промисловості України випустили півтори пари шкарпеток на одного мешканця країни, одну пару взуття і один светр на сім громадян! “Ми бачимо, що зайшли в “тупик”, — сказав Президент Л. Кучма на нараді 8 квітня 1997 року. Щоправда, він не сказав про те, що “йшли” туди під керівництвом спочатку прем’єра Л. Кучми, а потім “гаранта” Л. Кучми.

Злодій на довір’ї — це давно відома “спеціальність” у кримінальному світі. В Україні таким “фахівцем” було надано можливість офіційної політичної діяльності у масових масштабах. Ким надано — питаєте? Нами! За нашої байдужості і мовчазної згоди.

І. Мітюков, виступаючи в Лондоні (квітень 1997 р.), пообіцяв початок економічного піднесення України від II півріччя 1997 р. Тим часом, за повідомленням голови Нацбанку В. Ющенка, за межами банківської системи (в тому числі — в тіні) громадяни України вже тримали 4,5 млрд. грн. і 9 млрд. дол. США, а отже переважно не вірили владі і її обіцянкам.

Розвиток тіньової економіки втягував у кримінальну діяльність все більше громадян, сприяючи все більшому розвитку корупції. Сприяв цьому і наш головний стратегічний партнер — Росія, підвищуючи ставки мита і ПДВ, за допомогою колаборантів з українського боку збиваючи ціни (на цукор, зерно, олію тощо), щоб потім продати їх нам по “своїх” цінах. Тому в 1999 році Україна вже посідала останнє (тринадцяте!) місце по виробництву ВВП на душу населення серед всіх держав центральноєвропейського регіону.

Водночас, стараннями Президента і його Адміністрації, Україна все більше втрачала суверенність, втягуючись у різні російські комбінації під виглядом “спільних” просторів від ППО до МПА, що все більше “будувало” політику “державотворення” на засадах прохідного двору.

Тому обрання Л. Кучми на другий термін було вже справою техніки, поставленою на солідну основу за допомогою московських “іміджмейкерів”, п’ятої колони в Україні і так званого адміністративного ресурсу.

У січні 2000 року спільними зусиллями Адміністрації Президента і керівництва ВР було поспішно ліквідовано Національну Гвардію України — чи не єдину, по-справжньому віддану Україні, національно-патріотичну і беззатяну силову структуру. Це остаточно розв’язало руки Л. Кучмі, Ю. Кравченку і їхнім помічникам, про що об’єктивно свідчать магнітофонні записи майора Мельниченка.

Для прискорення процесу ліквідації незалежності України було запропорено до в’язниці Ю. Тимошенко, яка стала на перешкоді антиукраїнським спекуляціям з енергоносіями, усунуто з посади

“МИ НАЗИВАЄМО ЦЕ ЛІНГВОЦИДОМ...”

До редакції “Кримської світлиці” надійшла копія відкритого листа Президенту, Верховній Раді і Кабінету Міністрів України, якого за дорученням українських громадських патріотичних організацій та партії Феодосії підписав пан М. Білий.

“ЧИ МАЄ МАЙБУТНЄ УКРАЇНА, ЯКЩО ТАКІ ДІЯЧІ, ЯК В. ЛЕВІНА, БУДУТЬ МІНІСТРАМИ ОСВІТИ?”, — ставить запитання автор листа. І сам же на нього відповідає, що “ТАКЕ МАЙБУТНЄ БАЧИТЬСЯ ЛИШЕ В ОБРАЗІ КОЛОНІЇ МОСКОВСЬКОЇ ІМПЕРІЇ”. Чому?

Міністр освіти АРК В. Левіна в статті “Освіта Автономної Республіки Крим на рубежі століть” (газета “Освіта України”, № 24 від 13 червня 2001 р.) називає проявом полікультурної стратегії, історично характерної для Криму, стан освіти, який спостерігався у 1936 році, коли тут було 386 кримськотатарських, 119 німецьких, 53 єврейських, 21 грецька, 16 вірменських, 12 болгарських шкіл, а усі інші, звичайно, російські. І жодної — української.

Ми, українці, називаємо цей стан і той період режимом геноциду і лінгвоциду українства в російській комуно-фашистській імперії, бо ні полікультурним, ні взагалі культурним його не вважаємо.

Але В. Левіна цього не помічає, а може, не бажає помічати, бо по десяти роках незалежності Української держави спокійно рапортує в газеті “Освіта України”, що в Криму тепер на півтисячі російськомовних лише чотири українськомовні школи. Це при тому, що українці сьогодні становлять приблизно половину населення Криму (якщо здійснити правдивий перепис).

Лінгвоцид українців вочевидь продовжується й зараз, але надзвичайно цікавим є винахід російських шовіністів, який і демонструється у вказаній статті та являє собою засіб боротьби з українською державністю і спротиву відкриттю українськомовних шкіл у Криму: “Вважаємо, що майбутнє — за школами з двома-трьома мовами навчання”.

Розкриємо підступний зміст цієї тези.

Усі, хто хоча б трішки знайомий з основами шкільної (дитячої) педагогіки та психології, розуміють, що означає послати українських і кримськотатарських дітей у російськомовні (а якщо широко — російсько-імперські за духом) школи або ж штучно приєднати до цих шкіл україномовні, скажімо, класи.

Відсторонившись від психології та педагогіки, глянемо на це явище ширше. Адже воно передбачає і певні політичні наслідки, а саме:

1) не дати українцям і кримським татарам створити в Криму для своїх дітей стабільні рідномовні середовища, в яких би, крім мови, панували ще й дух рідного народу, відлуння його історії, суттєвим моментом якої є боротьба проти московського поневолення, плекався би культ героїв цієї боротьби;

2) продовжувати штучно нав’язувати зверхність “старшобратської” російської культури над культурою українців та кримських татар, виховуючи дітей “іноземцями”, яким притаманне переконання у власній другорядності, меншовартості;

3) не допустити розвитку в кримському регіоні України української за духом державності та відповідного самопочуття кримськотатарського народу, який не має, крім Криму, іншої батьківщини;

4) не відмовлятися від мети створювати загрозу цілісності Української держави задля втягування її в склад московської імперії.

На противагу шовіністичній російсько-імперській стратегії пропонуємо природний державницький шлях відродження культури народів Криму. Він полягає в поширенні на всій території України державницького духу, патріотизму, гарантом якого є державна мова як засіб міжнаціонального спілкування в країні і зміцнення української політичної нації, оберігання права усіх національних меншин вільно плекати в рамках конституційного та міжнародно-правового поля свою національну культуру.

Маємо також і більш конкретну пропозицію, яку вважаємо за доцільне вивчити в комітетах ВР та уряді України спільно з урядом АРК і законодавчо впровадити в життя.

Суть пропозиції з етапами її втілення пояснимо на прикладі міста Феодосії, де є більше десяти російськомовних шкіл, розташованих поруч, і немає жодної української.

1. Відділ освіти спільно з центром зайнятості та іншими службами місцевої адміністрації встановлює, скільки вчителів згодні вести навчальний процес державною мовою.

2. Через органи державної влади патріотично налаштовані громадські організації та партії з допомогою ЗМІ проводять широку роз’яснювальну роботу щодо необхідності відродження України, кроком до чого є перехід учнів до української школи.

3. Визначивши кількість таких учнів і вчителів, за обмежуючим параметром виділити відповідну кількість шкіл з оптимізацією їхнього розташування (для Феодосії, скажімо, у центрі міста), і з нового навчального року запрацюють українські школи.

Таке перекомплектування не міститиме нічого революційного, змінює лише адресу школи та маршрут до неї для певної кількості учнів та вчителів.

За явний чи прихований спротив процесові повернення українцям українських шкіл (як і кримським татарам кримськотатарських) необхідно передбачити карну відповідальність.

Якщо знадобляться додаткові кошти, не гріх буде перерозподілити їх, як то було за імперських часів, коли російщення поневолених народів спонсорувалося доплатою вчителям-русифікаторам (тільки тепер — вже на користь вчителів-україністів). Це суттєво прискорить б процес відродження державного слова.

Доцільно також для початку запровадити в обов’язковому порядку в російськомовних школах, окрім інтенсивного вивчення української мови і літератури, викладання історії України, географії України та інших українознавчих дисциплін державною мовою.

Українська влада повинна також розробити план-графік поступового переходу шкіл на державну мову викладання, скоординований з планами підготовки відповідного (достатнього) контингенту вчителів, збільшення випуску підручників і навчально-медичної літератури, та оприлюднити його. Це дасть можливість національним обійцям в Україні планувати свою роботу зі створення власними силами національних шкіл (недільних, вечірніх), як це передбачено відповідними міжнародними конвенціями. Переконані, що зволікання з вирішенням цих питань є злочином представників державної влади в Україні проти українців.

Підкреслюємо, що відкриття українських класів при російськомовних школах лише збіднить українські школи учнями, розпоршить сили українськомовних учителів. Це дозволить “законсервувати” станом, яке є тепер: росіяни навчаються в храмах знань (типові стандартні школи з нормальними умовами для навчання), а українські патріоти по десяти роках незалежності України шукають притулок (і то з великими труднощами) для навчання своїх дітей у несприятливих, аварійних приміщеннях без будь-яких умов для навчання, як, наприклад, українська школа в селищі Приморському міста Феодосії — єдина україномовна школа в Східному Криму.

Все це — аморально для держави. Моральним було б становище, коли б при українській школі відкривалися російськомовні класи (за необхідності), але не навпаки!

ВІД РЕДАКЦІЇ. Незважаючи на те, що розмова кореспондента “Кримської світлиці” з міністром освіти АРК Валентином Левіною про досягнення та плани міністерства щодо впровадження української освіти у кримських школах напередодні нового навчального року не вдалася, ми все ж віримо у те, що у неї буде продовження. Як і раніше, сторінки просвітницької “Кримської світлиці” відкриті як для працівників міністерства, так і для кожного вчителя: сійте “розумне, добре, вічне”, ваш досвід, педагогічні здобутки і на наших сторінках. Але спочатку давайте викорчуймо бур’ян! Ось перед нами відкритий лист з Феодосії із наболілими освітянськими проблемами: доведіть, що все у ньому — неправда...

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР: ЗА ЛАШТУНКАМИ СЦЕНИ

Наша газета присвятила чимало публі-

кацій Кримському українському музичному (раніше — музично-драматичному) театру. Та воно і не дивно, бо він — єдине державне вогнище на ниві культури в автономії. Прикро, але це слово “український” ніколи повною мірою не відображало саме національний його характер. Що вдієш, якщо причина цього криється не лише в байдужості місцевого керівництва і відсутності кадрів, а й в особливій ментальності кримських українців, неспроможних захистити (ніде правди діти!) навіть свою національну гідність. Бо ж, окрім невеличкого час від часу галасу, помпезних заяв на адресу владоможців, справа нікуди не просувається. Дійсно, нам давно треба брати приклад з кримських татар, які зуміли зберегти у вигнанні своє національне коріння і з успіхом відроджують свою культуру.

Цього разу в проблеми нашого театру, схоже, серйозно втрутилася (ось вам дивина!) Соціал-демократична партія України (об’єднана). У всякому разі на прес-конференції, яку нещодавно організував Кримський реском СДПУ(о), саме про це йшлося. Так у чому ж справа?

“ЦІЛЕСПРЯМОВАНА АКЦІЯ З ВИТИСКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ”

Саме так охарактеризував ситуацію навколо Кримського українського музичного театру секретар рескому СДПУ(о) Юхим Фікс. На прес-конференції він виступив із заявою на захист свого однопартійця, директора театру Володимира Загурського, якого хочуть усунути з посади дуже автономні владоможці. Звісно, ті, хто хочуть від нього заяви про звільнення за власним бажанням, не підтвердять, що своїми діями завдають втрати українській культурі на теренах Криму. На словах вони тільки “за”. А насправді?

Ю. Фікс розповів про хроніку подій. За його словами, відразу ж після засідання Верховної Ради АРК, на якій було змінено склад кримського уряду, міністр культури автономії Михайло Голубев запросив до себе заслуженого працівника культури України В. Загурського і запропонував самому звільнитися з посади директора театру, нічим не пояснивши причини. Назавтра про ці вимоги дізнався голова СДПУ(о) Віктор Медведчук, який перебував у Криму з робочою поїздкою. Оскільки статут цієї партії передбачає захист будь-якого її члена від неправомірних дій, то В. Медведчук з цього приводу звернувся до прем’єр-міністра АРК Валерія Горбатова. Його запевнили, що В. Загурського не чіпатимуть. Незважаючи на це, міністр М. Голубев продовжував наполягати на звільненні “незручного” директора, якому відверто заявив, що його посада обійцяна нинішньому художньому керівникові Леоніду Квініхідзе, який навіть не є громадянином України (наші читачі, напевно, пам’ятають про скандал навколо призначення останнього в український театр). Підтримав Голубева і виконуючий обов’язки заступника голови Ради міністрів АРК Володимир Казарін, хоча Загурському не було закинуто жодного звинувачення в непрофесійності. Мовляв, існує практика, коли головні посади в театрі займає одна людина, і це тільки їде на користь справі (як, наприклад, в російському театрі).

Реском СДПУ(о) розцінив тиск на директора як свавілля міністра культури — комуніста Голубева, а спробу звільнення з посади директора голови контрольно-ревізійної комісії СДПУ(о) Загурського — як намагання здійснити на свою користь нову розстановку кадрів у сфері культури. Реском вважає, що ці події — не що інше, як підготовка до майбутніх виборів, бо ж театр має серйозний ідеологічний потенціал. Ю. Фікс висловив думку про те, що призначення на посаду директора Л. Квініхідзе не додасть театру нового творчого імпульсу, а, навпаки, призведе до розвалу творчого колективу (що нині і відбувається не без участі останнього). Він підкреслив, що ці дії завдадуть жорстокого удару по українській культурі і не випадково, що це відбувається в сьогоднішньому Криму. Голова рескому СДПУ(о) вимагає припинити свавілля кримських чиновників, котрі переплутали свої партійні обов’язки з державними. І запевнив журналістів, що відстоюватиме права В. Загурського всіма законними засобами.

ЗЛОВЖИВАНЕ НЕМАЄ, А ПОСАДУ ЗВІЛЬНИ

Сам Володимир Іванович Загурський навів такі дані про свою роботу: до його призначення в 1999 році прибуток театру склав 22 тисячі гривень за сім місяців, натомість за перше півріччя цього року він зріс до 205 тисяч гривень. Він зазначив, що в червні 2001 року роботу театру перевіряло контрольно-ревізійне управління, яке не виявило ніяких порушень. Це довели й перевірки міністерства культури АРК. Ніяких претензій йому ніхто з керівництва Міністерства не висловлював. Навпаки, під час атестації в січні цього року те ж Міністерство так охарактеризувало його діяльність (надаємо мовою оригіналу): “За короткий термін в тяжких економічних умовах, не имея ведущих специалистов, сумел мобилизовать коллектив театра на созидательную работу, решил ряд важнейших и определяющих работу театра кадровых вопросов, умело и профессионально возглавил все рабочие процессы, что дало возможность оживить работу коллектива театра и его творческое состояние. Загурскому В. И. присущи качества пунктуальности, исполнительности, требовательности, корректности”.

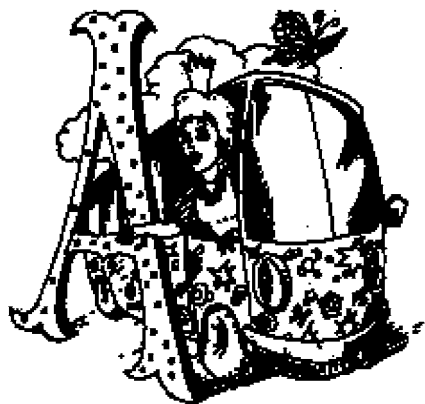
Що ж змінилося за останні вісім місяців, чому на нього чиниться шалений тиск? Директор протиставив знімам у штатному розкладі, запропонованим Міністерством культури АРК, завдяки чому ліквідувалася посада головного режисера (а як же театру без нього існувати?). А під прізвиськом Л. Квініхідзе і для підвищення його іміджу створювалася посада художнього керівника, щоб звільнити останнього від копії постановочної роботи (треба ж на рік випустити три — чотири вистави). В. Загурський вважає, що тут не останню роль зіграли його зауваження стосовно творчої діяльності художнього керівника, здобутки якого залишають бажати кращого. З театру звільняються обдаровані артисти, які в своїх заявах пишуть про неможливість творчого зростання під керівництвом Л. Квініхідзе. Директор театру підкреслив, що мова йде не про його особу (“Без роботи я не залишусь”), а про великий творчий колектив, який недавно виборсався із занепаду і який тепер потерпає від певних “підводних течій”. Він передбачає, що з театру хочуть зробити щось на кшталт концертної бригади для обслуговування різноманітних політичних і святкових заходів. Саме на таких постановках тепер і спеціалізується художній керівник, який не робить конкретних кроків для створення нових спектаклів, що може призвести до творчого падіння колективу.

Як вважає Загурський, є ще декілька причин для вимог про його звільнення. Може бути, що декого приваблює можливість щось заробити на ремонті театру, чому він стане на заваді. Це подобається фракції комуністів Сімферопольської міськради (отож, і посадовцям з подібними партківками) його небажання віддати земельну ділянку, яка за проектом належала службовому транспорту театру (вони-таки добилися її передачі комерційній структурі). Директорська позиція не влаштовує потенційних орендарів, незадоволених вимогами обов’язкової оплати приміщення театру для проведення партійних та інших заходів.

Хоч би як там було, Загурський має намір захищати свою честь та гідність і не поступиться совістю перед будь-якими провокаціями, про що він прилюдно заявив.

“ЗАМІСТЬ ТВОРЧОСТІ — ІНТРИГИ”

Своє слово про нинішню ситуацію в театрі додав голова його профспілкового комітету, заслужений артист АРК Владислав Черников, творчі здібності якого на початку дуже хвалив художній керівник. Та все колись минає. Тепер Л. Квініхідзе ображається на критику, яку собі дозволяє на художніх нарадах молодий артист. В. Черников нагадав журналістам про великі спільні зусилля директора і профкому театру, завдяки яким упродовж двох останніх років колектив був укомплектований необхідними спеціалістами (до цього в театрі навіть не було режисерів, диригента, хормейстера, балетмейстера). З появою в театрі нового головного режисера Л. Квініхідзе (тепер він художній керівник), якому вони сприяли (і про що тепер жалкують), атмосфера в колективі поступово загострювалася. Колектив грузнув в інтригах, а безпосередній творчий процес відійшов на задній план.

Наталка Поклад — одна з найталановитіших, найпомітніших, найекспресивніших творчих особистостей українського літературного процесу. Кожна її поетична книжка — це сповідь сучасної жінки-митця, яка живе в епіцентрі нашого суспільно-політичного буття, переплавляючи у горнилі слова всі його згоди і незгоди на високу, по-жіночому мудру філософію, так потрібну сьогодні усім нам. Її пристрасна творчість — завжди доказ, що українську жінку неможливо відправити на маргінеси житейські чи духовні ані мимохиті, ані зумисне. Вона — завше буде оберегом і берегинею найвищих людських, національних і родинних цінностей.

Сьогодні знайомимо читачів з абеткою Наталки Поклад для дітей. І прилучаємося до всіх віншувань і побажань, які надійшли на її адресу з нагоди “першого повноліття”!

З роси та води вам на многії літа, шановна пані Наталко!

А

Автобус веселий, веселі колеса,
у цьому автобусі їздить принцеса,
весела принцеса,
не зла анітрішки,—
в автобусі дітям
розвозить потішки.

Б

Білка любить гризти горішки,
в білки зуби гострі й міцні.
— Будуть зубки мої ще гостріші,
лиш давайте горішки мені.

В

Вовк не вірить вороні,
що вночі на пероні
вітер бриль одягає —
поїзди зустрічає.

Г

Глечики й горнятка,
кухлі й куманці,
мисочки й тарелі,
кахлі й свистунці —
гончарі із глини
виробляють нам;
і співає глина:
“Силу вам віддам!”

Ґ

— Ґаво, ґаво, хочеш кави?
— Хочу сиру, — каже ґава.
Небагато — кілограм.
А за це я ґудзик дам.

Д

У дуба велика родина,

Наталка ПОКЛАД

БУКВА СЛОВО ПОЧИНАЄ

і зветься вона — жолудина,
і кожен жолудик — синочок,
ось тільки нема в дуба дочок.

Е

Невсипущий екскаватор
трудиться весь день завзято,
риє котлован глибокий —
будувати дім високий.

Є

У єнота є робота —
борошенця намолоти,
а тоді для горобців
напекти млинців, —
їжте, друзі, й за роботу
дякуйте єноту.

Ж

У жирафи довга шия —
дістає аж через тин.
А за кольором жирафа —
ніби стиглий апельсин.

З

Зернятко в землю вкинули —
зернятко проросло:
в землі, мов у колисочці,
так затишно було.

И

И — ворота. Не пройти.
Треба ключ до них знайти.

І

Індик у ірій захотів,
індик питався в журавлів:
— Чи я дійшов би в ірій пішки?
Чомусь літаю тільки трішки.

Ї

— Їжаче, їжаче,
чому вовчик плаче?
— Як мене боров,
язика вколов.

Й

Понад брамою місяць завис —
посилає промінчики вниз.

К

Кінь копитом землю б'є,
кінь дорогу чує,
на коні козак Євген —
повода пильнує.

Л

Листочок листочку листа написав,
що дощик пройшов
і його покупав,
а як передати листа — і не знає:
на липі поштової скриньки немає.

М

Мавпа вчила мавпенятко:
— Будь такий прудкий, мов татко.
А веселий будь, як я —
мавпа — матінка твоя.

Н

Носоріг, носоріг,

в нього четверо ніг,
він з пустелі прибіг,
щоб побачити сніг.

А тут —

небо низько-низько,
вітерець гуля;
золотистим листям
вкрилася земля.

О

Олень рогатий лісом бреде,
олень веде оленятко руде, —
далі від вовка і від мисливця,
бо наказала стара олениця:

— Око Боже повсякчас
бачить нас і чує нас.
Око Боже з висоти
всім нам хоче допомогти.

П

Півник паву вчить співати
“кукуріку! кукуріку!”.
Але пава — це є пава,
не навчилася й за рік.

Р

Рукавички бабуса в'язала,
рукавичкам бабуса казала:
— Вас в'яжу для своєї онучки,
щоб узимку зігріли їй ручки.

С

У слона немає рук,
та зате є хобот.
Слон тим хоботом усе,
що лиш треба, робить.

Т

Телевізор на добраніч
казку нам дарує.
Телефон весь час говорить
і казок не чує.

В телефона — таємниця:
телефону море сниться,
синє-синє і безкрає —
з телефоном розмовляє.

У

Учитель навчає:
“Твоя Батьківщина —
велика і славна земля — Україна.
Її пізнавай, бережи і люби,
усе, що зумієш, для неї зроби”.

Ф

Фото-фото-апарат,
фотографував курчат,
а курчата цяпотіли
і стояти не хотіли.

Квочка мовить: “Цяпи-діти,
треба трошки потерпіти, —
це складна робота —
зняти вас для фота”.

Х

Хато рідна, хато біла,
ти усіх нас обігріла,

ти нас дужими зростила
і пісень-казок навчила,
дорога нам не на рік —
а навік.

Ц

Цибуля в цім році
вродила сердита.
Чому? А тому,
що була неполита.

Ч

Чорногуз і чапля —
родичі близькі,
в них високі ноги
і дзьоби вузькі;
по воді й болоті —
чапу-чап-чалап, —
чорногуз і чапля
дуже люблять жаб.

Ш

Гілка стукає у шибку,
Гілка в шибці бачить рибку:
Шибко-шибко, шепотунко,
Шепотиш мені так лунко.

Щ

Щучка щученятам
борщику зварила —
із щавлем, із бурячком,
із квасолькою.
Щучка щученятот
їсти запросила:
— Їжте славно, їжте чемно
і не сьорбайте.

Ю

Ювеліри — це митці,
обточують камінці,
і на той камінчик
падає промінчик.

Я

Ящірка мирно дрімала —
й раптом почула свист.
Ящірка так налякалась:
— Як загубила хвіст?!

Ь

Знак м'який — важливий
серед знаків.
Букви, ви ж його не загубіть:
завжди вимовлятиметься м'яко
та із вас, що перед ним стоїть:

сіль, мідь, мальва, ртуть, —

СЮЖЕТИ З УКРАЇНСЬКОГО КУБОФУТУРИЗМУ

Олександра ЕКСТЕР

Закінчення.
Початок у числах 15, 18 та 24 за 2001 рік

“РОМЕО І ДЖУЛЬЄТА”

І знову Камерний театр. “Ромео і Джульєтта” Шекспіра. Декорації О. Екстер — як зіг’я-ги блискавок і людських почуттів. Будинки агресивно насуваються на глядача діагоналями і вертикалями ребристих фасадів. Міст через річку вигнувся, як спина хижака, що готується до стрибка. Гвинтові сходи пружиняться. Декорації міняють колір. Вони то холодні синьо-сірі, наче вкриті памороззю, то вишукано блакитні, то жевріють теплыми брунатними, жовтими і вохристими барвами.

В. Пальмов. Рибалка. 1928.
Олія на полотні

Що передусім вражає в ескізах костюмів до цього спектаклю? Несподіваність, неймовірність поз, поворотів, ракурсів, які цими костюмами підкреслені. Олександра Олександрівна була переконана, що костюм актора повинен бути аккомпанементом до його жестів.

“КОЛЬОРОВИЙ” ЕНТУЗІАЗМ

1918 рік. Україна — незалежна держава. Олександра Екстер — ініціатор Першого всеукраїнського з’їзду діячів культури. “Що потрібно для відродження нашого мистецтва?” — питає в неї кореспондент газети “Відродження”. “Якомога більше творчості, якомога менше провінційності”, — чує від неї відповідь.

1919 рік. До Києва увійшли війська Червоної Армії. Вирішено було влаштувати просто неба масові видовища. На заклик відгукнулися поети і композитори, актори і співаки, скульптори й архітектори і, звичайно, художники — від професорів Академії мистецтв до її студентів.

Місто поділене на окремі райони, кожний прикрашає певна група художників, що має свого керівника. Захоплено, самовіддано і нервово працює Богомазов. Сміливо фантазує Петрицький. Поруч — Хвостенко легко малює українські типажі на тлі орнаментальних соняшників. Зачаровує ліричністю Тишлер. Працює й сповнений академічного авторитету Ф. Кричевський. Не залишився осторонь іще один професор Академії мистецтв — Г. Нарбут. Привертає увагу молодечий запал групи монументалістів Бойчука, в якій працюють Седляр, Падалка, Оксана Павленко. Вони прагнуть витворити соціалістичний Ренесанс.

Кияни ошелешені: біля урядових будинків встановлено пожежні драбини, на них власноручно перевіряють, як закріплено плакати і транспаранти не якісь там хлопчачі, а поважні люди, відомі в місті художники. Величезних розмірів панно, плакати, декорації, гасла святково захопили простір, заповнили його “кольоровим” ентузіазмом. Барвисті полотна правили за тло для палких промов, колективних скандувань, акторських інсценізацій, хорових співів, політичних маніфестацій. Свято мало усі ознаки всенародного карнавалу.

Наркомат освіти та Наркомат військових справ доручили студіям Олександри Олек-

сандрівни Екстер взяти участь у прикрашенні головної магістралі міста — Хрещатика. Учень Олександри Олександрівни художник Климент Редько згадує: “Центральна вулиця Хрещатик — під владою найпередовішого авангарду живописців. Тут, на відміну від Софійської площі, майже немає сюжетних елементів. Упоперек вулиці рівнобіжними рядами висять різноколірні, оригінально скомпоновані прапори...” І під час маршу війська карбували крок під сліпучим морем барв.

Після цього свята були й інші. Здавалося, художники, сп’янілі від успіху, від загального визнання, не хотіли, не могли зупинитися.

“З’ясовується, що ми і хочемо і можемо розмалювати все, що завгодно, а якщо треба — то й усі вулиці міста. І наша група бере на себе розпис велетнів-пароплавів.

Пароплави чекають на художників біля Труханова острова. Щоденно рано-вранці моторний човен переправляє нас на лівий берег Дніпра. Приставши до берега, який зеленіє від верболозу, беремося за роботу. На якому ж просторі працюємо ми наш робочий день! Перетворюємо пароплав на писанку і водночас — на могутнє знаряддя пропаганди”, — згадував К. Редько.

ПІСТОЛЕТ КОМІСАРА

Великі сподівання на свободу і щастя в недалекому майбутньому наштотувалися на повсякденну жорстокість і брутальність. Екстер упродовж усього свого життя згадувала такий епізод. В Одесі бригада художників під її орудою малювала декоративні панно до 1-го травня 1919 року. Рано-вранці того дня вони мали бути вивішені на вулицях міста. За художниками наглядав більшовицький “рукастий” (як казав Л. Троцький) комісар. В останню перед святом ніч хтось із художників перечепився через відро з фарбою і залляв постать червоноармійця (панно було розстелено на підлозі). Осаженілий комісар націлів пістолет на Екстер і не одводив його доти, доки художниця не виправила композицію.

ВІДРЯДЖЕННЯ, ЩО ЗАТЯГНУЛОСЯ

1924 рік... Нарком А. В. Луначарський запропонував О. Екстер виїхати до Парижа і Венеції для організації радянських художніх виставок. У Парижі Фернан Леже запрошує її викладати в Академії сучасного мистецтва. Композиції самого Леже складалися з індустріальних форм — зубчасті колеса, труби, частини машин. Навіть самі персонажі ставали часткою цього машинізованого світу, нагадуючи богатирів-роботів. Ритми живопису Леже важ-

кувати, як перші оберти паровозних кривошипів, але водночас мажорні, як фанфара в духовому оркестрі. О. Екстер задоволена своїми учнями. А їх у неї чимало! Здається, зі всього світу: з Чехословаччини, Куби, Німеччини, Франції. Задоволені й учні. Хіба що дивуються тим, як часто згадує викладачка мало знану їм Україну. В академії художниця викладала театральну-декораційне мистецтво. Підручником їй слугував прекрасний альбом “Театральні строї Петрицького”, виданий у Харкові.

Для Олександри Олександрівни не мало значення, чи стануть учні її послідовниками, чи ні — вона поважала усяке мистецтво, аби було талановитим, щирим і чесним.

Микола Глушенко згадував, як горнулися кияни і москвичі, що стажувалися у Парижі, до своєї вчительки. Вони бачать в її майстерні картини майбутнього міста — круглі скляні будинки. Та кі справді почали будувати через кілька десятиріч.

У 1937 році в Парижі готувалася всесвітня виставка. Радянський павільйон мала прикрасити скульптура Віри Мухіної “Робітник і колгоспниця”, давньої приятельки О. Екстер.

Зустрілися подруги дуже тепло. Віра Мухіна завважила, що Олександра Олександрівна зовні дуже змінилася. Колись струнка і худорлява, поповнішала, важко дихає.

— Що з тобою, Асю? — з тривогою в голосі запитує вона.

— Хвороби обсіли, — сумно всміхнулася Олександра Олександрівна. — Добре, що Жорж, мій чоловік, підтримує, як може. Та улюбленого заняття не полишаю.

Якось Олександра Олександрівна розпитувала Мухіну, що відбувається у мистецтві на Батьківщині. Потім мовила:

— Все змінюється, Віро... І я розумію, що моєму футуризму немає місця поряд з соціалістичним реалізмом. Важко на чужині. Ох, як я тепер розумію ігумена Даниїла.

Було в Олександри Олександрівни ще одне улюблене заняття — дивовижної краси керамічний посуд, який вона блискуче розписувала перетвореними у кубістичну форму українськими мотивами.

Земляки, що приїздили тоді до Парижа, охоче збиралися у О. Екстер в її невеличкому помешканні. Побували тут і Таїров з актрисою Камерного театру Алісою Коонен, яка згадувала: “В її господі, так само як у ній самій, впадало в очі своєрідне сполучення європейської культури з українським побутом. На стінах серед малюнків Пікассо можна було побачити українські вишивки, на підлозі — український килим, до столу подавали глиняні горшечки, яскраві майолікові тарілки”.

У колі друзів Олександра Олександрівна розповідала про роки 1918—1920, про театри Одеси, Києва, Москви. Якби не хвороби, все, здається, було б гаразд.

З початком Другої світової війни зв’язки О. Екстер з Вітчизною урвалися. Гітлерівці увійшли до Парижа. Олександра Екстер — громадянка Радянського Союзу. І хоч про це знало чимало людей, за весь час окупації ніхто не виказав її.

Якось до художниці завітав знайомий. Він розповів, що до майстерні Пікассо приходив німецький офіцер. Він відрекомендувався шанувальником мистецтва. Та побачивши репродукцію “Гернікі”, одразу спохмурнів:

— Це ви зробили?! — запитав він.

— Ні, — спокійно відповів Пабло. — Це зробили ви.

Олександра Олександрівна знала це повільно, пам’ятала, що Пікассо творив його після тотального знищення фашистами древньої столиці басків міста Гернікі.

Одразу по воєнному лихолітті шукає Олександра Олександрівна друзів молодості. Туга за Москвою, за Києвом була нестерпною. Хво-

О. Тишлер. Махновці. 1927. Олія на полотні

ра і стомлена пережитим художниця пише Вірі Мухіні: “Мені здається часом міражем, що колись могла працювати день і ніч. А блакитне небо ввижається чорним. Напиши, чи жива ще Жена Прибильська?”

Вже зовсім хвора, 1947 року у листі до скульптора Іздебського Олександра Олександрівна скаржиться: “Зима, що надходить, буде дуже важка. Це дев’ята зима від початку війни, і для мене вона буде найважча...”

Через два роки художниці не стало.

ВІДШУКАВСЯ СЛІД ЕКСТЕРІВ...

На родючому ґрунті кубофутуризму і фольклору з’явився осередок новітньої куль-

А. Петрицький. Футболісти. Ескіз до балету. 1930. Гуаш на папері

тури — Київський художній інститут 20-х років. Коли 1926 в Ленінграді почали цькувати Казимира Малевича, він подався на Батьківщину, до Києва. Тут він обіймає викладацьку посаду, стає професором художнього інституту. Малевич пристає до гурту художників-колеропісців, які розробляли систему найдзвініших і найяскравіших барвосполучень. Професор Пальмов називав такі твори “кольоровим дієством”.

“Немає ще градусників, — казав він, — для визначення кольоросили, але єсть, безумовно, сама сила. І цією силою можна і треба керувати — для досягнення радощів, святковості, здоров’я, бадьорості, життєвості чи, навпаки, з метою одержання протилежного впливу суворості, хворобливості, песимістичного”.

Пальмівська картина “1 травня” — зелений вибух весни; розтікаються жовтогарячі струмені бродіння і розмноження; люботні обійми і мітингові пристрасті — споріднені явища людського буття; серед густо-зеленого набряклого кольору спалахнув дитинний спогад про Неню, у цьому золотавому острівці радості сонце гріє — не пече; метелики — як квітки, а літаки, — як метелики; у зеленій шум вривається спазматичне дихання фабричних димарів; світ побачено наче вперше, і хіба можна про це оповісти по-старечому розважливо, ні, тільки по-дитячому захопленою скоромовкою.

Професор Богомазов з юнацьким захопленням малює серію картин “Пілярі”. Ставши членом гуртка “спектралістів” (так прозвали В. Пальмова і О. Богомазова), К. Малевич знову, як і замолоду, малює синь неба, червоні зорі, лани як смугасте рядно, селяни і селянок, усе ество

яких увібрало кольорову енергію всемогутньої природи. Застиглі, як статуї давнини, напружені, як перед небезпечкою (насувалася хвиля примусової колективізації), ці чатові вічності не мають індивідуальних рис, бо ж природа, за Малевичем, “новий, все новий театр видовища, вона як маска, що приховує свою багатолікість”. На одному з полотен — “Кінармія” — дивним степовим килимом мчить нескінченна, мов перебіг століть, лава вершників — правічна ознака українського пейзажу.

Степи України малював Екстерів учень Олександр Тишлер. У картині “Махновці” бачимо гучних, як лоза, вершників, що поганяють гладких, мов поросята, коней. На вухах у коней погойдуються солом’яні капелюхи. Диявольський цей азарт не в змозі сколихнути безмовний і безлюдний “степ як море” (Т. Шевченко). Махно умів і саму війну обернути на жорстокий карнавал: місто Катеринослава він відбив у денікінців, перевдягшись у наречену і прикривши бойових коней і танки весільними гірляндами. Мистецтво Тишлера, багате на парадокси та експресію, просувало нашу культуру у бік сюрреалізму.

Але в часи сталінської диктатури усі паростки нового мистецтва було безжалюбно знищено.

Дмитро ГОРБАЧОВ,

Паола УТЕВСЬКА

ІНДІЯ І ЗАГАДКОВІ ПЕЧЕНІГИ

ПЕЧЕНІЗЬКІ ФОРТЕЦІ НА ДНІСТРІ

Візантійський імператор та історик Костянтин Багрянородний (X ст.) у творі "Про управління імперією" чимало місця приділяє половцям і печенігам, яких називає пачинакити. Він, зокрема, пише:

"Необхідно знати, що по цей бік Дністра, у краю, зверненому до Булгарії, біля переправ через цю ріку, стоять порожні фортеці: першу фортецю пачинакитами названо Аспрон, оскільки її каміння видається зовсім білим; другу фортецю — Тунґата, третю — Кракнаката, четверту — Салмаката, п'яту — Сакаката, шосту — Ґіеуката" (КБ, 298).

Інформація вкрай важлива, бо подає печенізькі назви фортець на Дністрі, тобто й слова печенізької мови. З чого висновок, що печеніги жили на Дністрі й мали тут свої фортеці. Втім, це підтверджують і сучасні українські назви.

У басейні Дністра є потік Печенія (біля Теребовлі на Тернопільщині), селище Печеніжин — у Коломийському районі на Івано-Франківщині, в передгір'ї Карпат, при злитті річок Лючка й Печеніга (басейн Дунаю). Село Печенюги є в Новгород-Сіверському районі на Чернігівщині. Селище Печеніги є на Сіверському Дінці в Чугуївському районі на Харківщині. Вважається, що його заснува-

зінські — пачаніг, причому в грузинів є імена Бічінга й прізвище Бічінгаурі. Осетинський епос знає ім'я Бедзенаг (ОЗ, 34 — 38).

Таким чином, пов'язані з печенігами назви тягнуться від Румунії та Словаччини на заході й до Індії на сході. Що засвідчує поширеність печенігів у просторі й часі, їх помітну роль у світовій історії. З'ясувати, хто такі печеніги тим важливіше, що з ними тісно переплелася історія України. Дослідники відносять печенігів до тюркомовних племен, проте факти заперечують таке твердження.

РАДЖПУТСЬКА ФОРТЕЦЯ КОТА

Неважко помітити, що в п'яти з шістьох назв фортець, поданих візантійським автором, повторюється слово ката. Воно, очевидно, й означає "фортеця". Але в яких мовах ката має таке значення? Бо тюркські мови його не знають. Чи є ще десь назви з цим елементом?

Так, є. Але далеко від України, на північному заході Індії, в Раджастані, "Країні царів". Тут є місто Кота, назва якого означає "фортеця". Це те саме ката, що й у назвах печенізьких фортець на Дністрі. Нині Кота — одне зі значних міст штату Раджастан, на правому березі ріки Чамбал, у ньому й досі височать величні фортечні муровані й князівські палаци. А колись це була столиця князівства Кота, що його могольський імператор Джахангір (1569 — 1627), син знаменитого Акбара, виокремив 1624 року з князівства Бунді для відданого йому раджпутського князя. Це князівство дало світові зразки мініатюрного живопису, якому властиві вишуканість і довершеність, любов до мисливських сцен та гірських краєвидів.

У санскриті kota — "укріплення", "форт", "фортеця", kuta — "дім", "фортеця", "форт", "гора", kutiya — "хижка", "хатка", kuti — "хижка пустельника". Kotpal — "командант фортеці", сучасне kotwal — "начальник поліції", "поліційний інспектор", "староста" (СРС, 174). Kotar — ліс довкола фортеці. "Махабхарата" пише, що коли Крішна викрав собі у дружини Рукміні, доньку царя Бішмаки (укр. прізвище Бушмака), то її брат, лютий ворог Крішни, поклявся або повернути сестру, або ніколи не повернутися додому. Відбити сестру йому не вдалося, тож він збудував собі нову столицю й назвав Боджжаката — "Фортеця (племені) боджжів".

В Індії й Пакистані (утворився 1947 року) чимало назв із -кот. У Пакистані це Сіалкот, давня Сакала — столиця греко-індійського царства, а зараз — окружний центр в області Лахор, провінція Пенджаб (у Криму античні автори знають місто Лагура); Даркот — перевал на гірському хребті Хіндурадх (на півночі країни); Кот-Діджі — поселення, що дало назву археологічній культурі, сучасної трипільській. В Індії, надто в Пенджабі й Раджастані, це Патханкот, Шоркот, Аккалькот, Нагаркот тощо. Причому Нагаркот, досл. "Місто-фортеця", міститься в окрузі Кангра, зараз у гірському штаті Хімачал Прадеш (Західні Гімалаї). А Костянтин Багрянородний подає другу наз-

Раджпутська фортеця Джорпур

ву печенігів — кангар.

В Індії є чоловіче ім'я Кота — "Фортеця", "Опора", "Твердиня" й жіноче Коттешварі — "Владичиця фортеці", що ним першом означалася Дурга, дружина бога Шіви. Санскр. durga, досл. "неприступна", "неподолання", також означає "фортеця". Ім'я Дургадеві — "Дурга-богиня", у грецькій передачі Turgatao, засвідчене на терені України ще в IV ст. до н.е. Тут його мала меотянка, дружина сіндського царя Гекатея (див.: "Слово Просвіти", № 11, 1999 р.). А сінди й меоти — індоарійські племена, вони входили до Боспорського царства, що існувало на півдні України ціле тисячоліття, починаючи з VI ст. до н.е.

РАДЖАСТХАН І УКРАЇНА: ТОПОНІМНІ ПАРАЛЕЛІ

На Київщині є Тараща, а в Раджастані є раджпутська фортеця Тарагарх — "Зірка-фортеця" (санскр. garh — "фортеця", а Тара — поширене жіноче й чоловіче ім'я). Термін раджпут походить від санскр. rāja-putra — "царський син", а на Київщині є с. Путрівка (Васильківський р-н). Село Одайпіль біля Таращі теж має в Раджастані двійника — Удайпур (інд. pur, як і укр. піль у назвах, означає "місто", первісно — "фортеця"). В Індії є Удай-гірі — "Удай-гора", а в Україні — Удай-ріка. У родині раджпутського правителя Удай Сінха народився Шакта, другий з 24 братів, родоначальник знатного раджпутського роду Шактаватів. Ім'я Шакта у формі Сакта засвідчене в Україні, в боспорському написі III ст. із Сіндики на Таманському півострові, історичної Кімерії (пригадаймо, що, за Геродотом, і могили кімерійських царів були на Дністрі). А вавилонський документ V ст. до н.е. одним із свідків при грошовій угоді називає кімерійця Сакіта. В основі цього імені — санскритське shak (хінді sak) — "могти", "бути сильним/могутнім". Воно ж і в санскр. шака й іран сака — "скіфи", досл. "могутні". Тож назва раджпутського роду — Шактавати українською передається як Саківичі або, якщо дослівно, — Могутовичі. У "Слові о полку Ігоревім" згадується могуті, що може бути слов'янським відповідником індоіранському шаки/саки.

Отож санскр. shak (хінді sak) безпосередньо стосується однієї з печенізьких фортець на Дністрі — Сакаката. Її назва означає — "Сильна/Могутня фортеця". Санскр. ката має низку синонімів — vara, garh, pur, nagar, durga, stha, більшість яких відбита і в українських назвах (Миропіль, Миргород, Унгвар-Угород, Тараща, Гоща) і які можуть взаємозамінюватись. Якщо в Сакаката замість ката підставити vara, то матимемо Сакавара. Звідки й Сакавара, Сквара. А саме Сквара — одна з фіксацій назви Сквир на Київщині. Сквир, до речі, пов'язана з половцькими князями й певний час навіть називалася Половеччина. Тож назва Сквара/Сквир і собі означає

"Могутня фортеця". Неповдалі Сквири є село Пустоварівка, в назві якого простежується вар — "фортеця".

Тож і на інші подністровські фортеці слід поглянути під раджастанським кутом. Якщо Сакаката — "Могутня фортеця", то Кракнаката, очевидно, "Фортеця Крішни". Тим більше, що в Раджастані є Кішан-гарх — "Фортеця Кішана" (Кішан — різновид імені Крішна), а улюбленим героєм котських та кангрських мініатюр є саме Крішна. Цікаво, що на Дністрі був Чорний город, а назва Кракнаката може тлумачитися і як "Фортеця Крішни", а якщо дослівно — "Чорна фортеця", бо крішна означає "чорний" (і "красний", тобто "гарний"). Є Рам'гарх і Рампур — "Фортеця Рами" (Крішна й Рама — земні втілення Вішну, а божества Вишень і Кришень відомі "Влесові книзі"). Фортецю Тунґата можна співвіднести з фортецею Дунґарпур, Салмаката — з фортецею Джай-Салмер, Ґіеуката — з Джайпур, колись теж фортецею і центром князівства, а нині — столицею штату Раджастан.

УКРАЇНСЬКІ РОДИЧІ САНСКРИТСЬКОГО КОТА

Санскр. kota (koti, kuti, kutiya), яке має і значення "оселя", "дім", споріднене з укр. хата. Санскр. g/k в деяких випадках дає на українському ґрунті х, що видно з прикладів: хінді gosayin — укр. хазяїн, санскр. gorta — "воїн", "захисник" — укр. прізвище Холта, санскр. gudabha "бики/корови" — укр. худоба тощо. Іменник хата в українських назвах найчастіше поєднаний із числівником "п'ять": П'ятихатки (раніше — П'ятихатка) — районний центр на Дніпропетровщині, дві П'ятихатки в Криму, П'ятихатка в Миронівському районі на Київщині, де є річка й село Шандра. Раджпутські князі мали неодмінну приставку до імені — Чандра, тобто "Місяць", а в штаті Хімачал Прадеш, де є округа Кангра, течуть річки Чандра й Сатледж, давня Шатадру, значеннєво тотожна українській назві Стоход.

Судячи з усього, санскр. kota (хінді kot) — "фортеця" має свого

близького родича хот, відбитого в численних українських назвах: села Хотів і Хотянівка біля Києва, багаті пам'ятками IV — I тис. до н.е. (доба неоліту й бронзи, скіфський період). А біля Хотянівки виявлено й городище, яке, за переказами, належало літописному місту Хотин. Це й Хотівля, Хотенівка, Хотинівка, Хотівка, Хотенич, Хотуніч, Хотьминівка, Хутка тощо в різних ареалах України. І, звичайно ж, Хотин — місто, нині райцентр на Чернівецьчині, назва якого в такому разі тлумачиться як "Фортечин". Тут 1621 року українські й польські війська під проводом гетьмана Сагайдачного здобули блискучу перемогу над турками. За свою історію місто називалося Хотинь, Хутинь, Хотень, Хотина і входило спершу до складу Київської Русі, а потім — до Галицького князівства. Показово, що й воно розташоване на високому, правому березі Дністра. І як знати, може, воно якраз із тих печенізьких фортець, про які писав у своєму творі візантійський імператор.

Таким чином, дані свідчать, що мова печенігів не тюркська, а індоарійська, що печеніги не тюркомовне, а індоарійське плем'я. І що простежується їхній очевидний зв'язок з раджпутами й Раджастаном в Індії — це підтверджують і мовні, і українсько-раджастанські топонімічно-гідронімічні сходження.

На території України виявлено одну з форм індоарійської мови, отже, й відповідний етнос. І ареал, де засвідчуються сліди цієї мови, — від Північного Кавказу до Закарпаття. Досі індоарійська мова в її архаїчній формі була відома за текстами, створеними в Індії і на західних підступах до неї. А це — за реліктовими залишками мови індоаріїв на Близькому Сході, в державі Мітанні (II тис. до н.е.). Третій, західний ареал індоарійської мови включає Україну. І печеніги й половці (про них мова в наступній статті), очевидно, з тих індоарійських, так званих сіндо-меотських племен, що їх античні автори засвідчують писемно на теренах України з I тис. до н.е. Вони входили до Боспорського царства, ранньодержавного утворення на півдні України зі столицею в Пантикалеї (нинішня Керч), яке проіснувало ціле тисячоліття (VI ст. до н.е. — IV ст. н.е.) і справило величезний і різноманітний вплив на доколишні племена й ареали. Саме його наступницею стала Київська Русь.

КБ — Костянтин Багрянородний. Об управлениі імперією // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху средневековья. — М., 1982.

ОЗ — Гусейнзаде А. Ойконими Закавказья, включающие этноним "биченек" // Советская тюркология, № 5, 1982.

СРС — Санскритско-русский словарь. — М., 1978.

ТСУ — Янко М.П. Топонімічний словник України. — К., 1998.

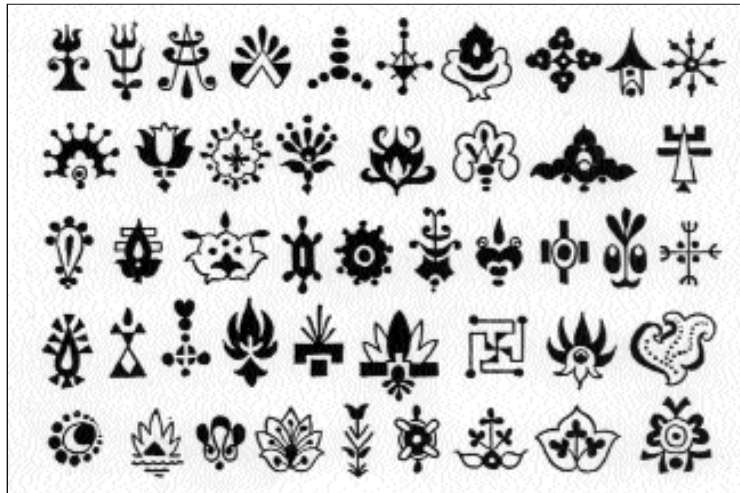
Степан НАЛИВАЙКО

Вироби раджастанських майстрів

ли в XVII ст. переселенці з Опішні (нині Полтавська обл.) на місці давнього кочовища печенігів, які жили в причорноморських степах у IX — XII ст. Тобто назва селища пов'язана з печенігами, як і Печенізьке водосховище на Сіверському Дінці й Печеніжина гора біля Чугуєва, який стоїть на р. Чугівка — обидві назви пов'язують з половецьким ханом Чуґою (ТСУ, 273, 390). Факт сусідкування печенігів і половців дозволяє припустити спорідненість обох племен. Слід зазначити, що Чугуївський район на Харківщині й Коломийський на Івано-Франківщині одного часу навіть називалися Печенізькими. Літопис відзначає, що вперше печеніги прийшли на Руську землю 915 року.

Етнонім печеніги відомий також Білорусі (Печенежин), Росії (Жигулівські гори іноді називають Печенізькими), Румунії та Молдові (Печеняга, Беченіг), Південній Словаччині (Besenyod, Besenice, Beshepov), Закарпатті (Біченек, Беченаг; перевал Зангезурського хребта — Беченазський), Туреччині (Печенек, Беченек, Печенек-Озю — "Печенізька долина"), Ірану. Середньовічні вірменські джерела дають етнонім як пацанк, пачинак, пандзканк, гру-

Елементи раджастанського знакового розпису

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВЕДНИК СТЕПАН МАМЧУР

Давно пора поширювати Наддніпрянській Україні достовірну інформацію про діяльність організації, які боролися за Незалежність України, зокрема, ОУН-УПА. Важливу роль поряд з пресою тут повинні відіграти музеї, особливо краєзнавчі. Адже сліди боротьби ОУН-УПА, перебування окремих їх учасників ще можна розшукати і на теренах Східної України. Ці сліди необхідно зафіксувати і використувувати у виставках та постійних експозиціях музеїв, публікувати в засобах масової інформації.

Живе в місті Ірпені на Київщині родина Мамчурів. Один із цієї родини, Степан Мамчур, повернувся в Україну лише як пам'ять.

Іван Світличний у вірші, написаному на смерть Степана Мамчура, порівнював покійного з полум'ям негасимої свічі, що освітлює та зіграє людські душі. Статті-спогади про нього написали Валерій Марченко та Євген Сверстюк. Вони були ув'язнені в одному комуністичному концтаборі. В сім'ї Мамчурів зберігаються його листи. Степанові діти знають батька більше з листів. Дуже мало відомо про його діяльність. Адже в той час він розповідати не міг.

Степан Мамчур народився 1916 року в селі Лучиці (нині Сокальський район на Львівщині) в українській релігійній заможній родині. Батьки-патріоти виховали п'ятьох синів і доньку ширими українцями. Троє синів потім загинули в комуністичних концтаборах.

З дитинства Мамчури співали в церковних хорах, у "Просвіті", багато читали і вже підлітками були залучені до підпільної боротьби проти польської влади.

Степан Мамчур вступив до ОУН і займався національно-просвітницькою роботою. За переховування забороненої літератури його ув'язнювали ще напередодні Другої світової війни.

Дружина Мамчура, Стефанія,

теж скуштувала півмісяця польської в'язниці за українські справи.

Степан Мамчур і Стефанія Сидоровська, яка походила з бідної родини, побралися, коли радянські війська зайняли Західну Україну. Але щастя молодят було недовгим.

Чекісти захопили списки українських діячів, яких переслідувала польська поліція, і заходилися їх арештовувати.

Степан мусив перейти в підпілля. Стефанію серед багатьох українців виселили до Середньої Азії. Там у виселенців почалася дизентерія. Першим помер щойно народжений синочок Стефанії та Степана, потім — мати й батько Стефанії.

Восени 1941 року Мамчур після короткочасного вишколу разом з групою інших пропагандистів був направлений на східноукраїнські землі. Пізніше в радянському ув'язненні він розповідав: "Більшовики тепер закидають: мовляв, ми не воювали, або мали контакти з фашистами. Неправда! Воювали, і більш ніж достатньо. А що не стільки, скільки з радянською владою, нехай вибачають. Треба бути сліпим і безумцем, аби витратити сили на конаючого Гітлера, коли на нас сунула осажена червона навала. Коли ось-ось мала розпочатися "щаслива радянська дійсність" з її масовими виселеннями до Сибіру, голодом, винародовленням. Ми скуштували всього того, що раніше наші країни на Східній Україні, але й "товарищи і браття" скуштували того, чого раніше не знали — земної відплати за злочини. Через це й піняться злобою, згадуючи наші національно-визвольні змагання. Через це ми й "кати", й "душогуби": заважали, бач, нове життя будувати".

1948 року Стефанія Мамчур утекла із Середньої Азії в Україну. Їй вдалося знайти чоловіка. Подружжя Мамчурів переїхало на Донбас, а 1954 року — в Ірпінь. Тут

Степан Мамчур працював на сезонному цегельному заводі. Жили в бараку. В них уже було двоє діток.

1957 року Степана Мамчура заарештували й засудили до десяти років ув'язнення. Спочатку його відправили до Мордовії, де було багато ув'язнених представників духовництва. Там кардинал Йосип Сліпий висвятив Мамчура на диякона.

1967 року Степана Мамчура засудили ще на 15 років ув'язнення. Волю він міг отримати, лише публічно засудивши націоналізм, тобто Незалежність України, або ставши таємним агентом. І те, й друге було для Степана Мамчура неприйнятним.

Мамчура відправили за Урал у 35-ту зону.

Євген Сверстюк згадує: "Степан Мамчур був тим праведником, на якому стоїть добре ім'я українців".

Утіхою для Мамчура було листування з родиною. Виріс син Борис і ділився з батьком міркуваннями про життя. Батько радив синові в одруженні брати приклад з двоюрідних братів, які пошлюбили своїх дівчат і живуть гарно. Він писав: "Свої своїх люблять, чужий чи чужа зневажать... нема любові в чужинця, бо він не свій і серця не має до чужого".

Борис Мамчур так і зробив. Він одружився з Лідією, українкою, що народилася в Сибіру. Туди свого часу було вислано її батьків.

10 травня 1977 року Степан Мамчур, здоров'я якого було виснажене майже 20-річним ув'язненням, помер.

У наш час громада греко-католицької церкви св. Миколая на Аскольдовій могилі в Києві, парафіянами якої стали Мамчури, організувала збір коштів, щоб перевезти прах диякона Степана Мамчура в Україну.

На ці гроші Борис Мамчур перевіз прах свого батька з Росії. 25 серпня 2000 року труну з прахом Степана Мамчура було перепоховано в Ірпені.

Нещодавно в Ірпінському історико-краєзнавчому музеї відкрилася виставка, присвячена українському праведнику Степану Мамчуру.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ

•

РОСТЕМО Ж МИ, ГЕЙ!

Хто б що не говорив, а за 10 років незалежності ми відчуваємо зміни. Особливо в партійному житті. Ось переді мною агітка однієї з партій. Читаю і радію. Партію хвилює "єдина Україна, духовное возрождение человека" і багато іншого. Дуже актуально. Тут же читаємо і партійний рецепт духовного відродження. Для цього треба в Незалежній Україні надати статус офіційної російській мові. Це круто змінить духовність в бажаному напрямі і дасть інші вигоди. Не треба буде відновлювати українські школи, закриті за вказівкою з Москви, не буде різати слух українська мова з екранів ТБ і програм радіомовлення, припиняться розмови про порушення мовного режиму. А щоб не було нарікань з боку корінного населення про занепад рідної мови і етноцид — впровадиться боротьба з агресивним націоналізмом. З українським, звичайно. Примічаєте, який прогрес? Якщо вірні слуги Москви, комуністи, боролися з буржуазним націоналізмом, то ця партія уже з буржуазним не буде боротися. Тільки з агресивним. Правда, якщо і дозволити націоналізм, то тільки російський. Бо російський — інша справа. Тут допустимі і буржуазний, і агресивний і навіть чорносотенний. Але найкраще його маскувати під інтернаціоналізм, або дружбу між народами. Краще любити російський народ, а свій і без любові

обійдеться. Все одно при державності російської мови він довог не протримається. Любов до рідного народу може мати і певні наслідки. Самі подумайте. Може дійти до того, що майбутній президент на офіційній зустрічі з президентом іншої держави заговорить не офіційною, а рідною українською мовою. А що скажуть у Москві? Від цього страждає дружба між Україною і Росією з Білоруссю. Або ще приклад. Агресивні націоналісти вимагають для України український уряд. Це неприпустимо. Правда, в РФ — російський уряд, в Німеччині — німецький. По секрету вам скажу, що у всіх національних державах відповідні національні уряди. Але не в Україні.

В Україні краще тримати проросійський уряд, бо хто забезпечить офіційність (державність) російської мови і боротьбу з патріотами України, її історією, мовою, культурою? Тобто з агресивним націоналізмом? Отак-то...

Якщо ж відкинути іронічний тон, то мусимо усвідомити, що ті партії, які вимагають офіційності (державності) російської мови — націоналістичні, україноненависницькі, з далекоглядними планами — знищення українців як нації. Інакше для чого їм державність російської мови? Росіяни в Україні мають стільки прав і можливостей, як жодна меншина в жодній державі світу.

У них радіо, ТБ, газети, книги, журнали, школи і вищі школи. Якби вони говорили румунською чи албанською мовою, то хто б виступав проти державності їх мови? В державності російської просто немає потреби. Примха. Це великодержавницькі амбіції, неовалуєщина, продовження політики російських царів і комуністичної імперії силами зрусифікованих українців м. Артемієвська. Дехто каже: "Мені все одно, якою мовою говорити". А чому їм не все одно? Чому у них агресивність, а ми як підігрітий пластилін? Надзвичайно дорогою ціною платимо за це. Нас зневажають, ображають нашу національну гідність, а ми мовчимо. "Якось воно буде". Страшно подумати, як погано буде. Маємо багато уроків. Якби під Крути в 1918 р. послали не 300 школярів, а відповідну силу проти Муравйова та інших загарбників з Москви разом з продзагонами, то не вимирали б з голоду в 21, 33, 47 рр., не топили б нас у борах, не нищили б, як мух. Звільнився ми в 1918 р., ми були б однією з найбагатших держав світу. Нам би заздрили. А все починається з мови. Не даймо себе обдурити ще раз, бо "Не простить Вітчизна зради, Земля нам зради не простить".

(Н. Кир'яч)

• Д. ФЕДЧИШИН,

ЧИ СКОРО МИ ПІДНІМЕМОСЯ З КОЛІН?

На одній із зустрічей з бібліотекарями міста нас, членів Новокаховського осередку Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Тараса Шевченка, попросили через Фундацію ім. І. Багряного допомогти одержати книги Івана Багряного. Ми одразу зв'язалися з Харковом, і шановний п. Усань після відповідної переписки оперативно надіслав на нашу адресу бажані для наших навчальних закладів та бібліотек книжки, за що ми йому щиро вдячні. Ми одержали повідомлення, що вантаж із книжками відправлений нам залізницею на станцію Каховка (так називається наша залізнична станція). Ми захвилювалися, чому станція нам про це не повідомляє, бо нас попередили, що після трьох днів зберігання станція стягує з винних відповідні кошти. Тому й зв'язалися зі станцією. На наше здивування, нам повідомили, що наш вантаж пройшов мимо нашої станції, але був відправлений до Херсона, бо подібні вантажі на станції зберігати ніде.

Довелося відвідати станцію голови нашого осередку Вірі Литвиновій, яка у важких переговорах домоглася обіцянки 18 серпня 2001 року повернути наш вантаж на нашу станцію, де ми о 24 годині повинні його забрати просто з потягу. Переговори ускладнювалися ще й тим, що касир, з якою вони велися, ігнорувала українську мову й навідріз відмовилася нею розмовляти, а зауваження викликало в неї роздратування.

Та тільки Віра Василівна приїхала додому, як ми одержали повідомлення з Херсона: "Немедленно заберите багаж". Знаючи, що з "українськими" станціями жарту короткі, ми на другий день відправили туди посланця на автомобілі. І на наше велике здивування, замість того,

щоб хоча б попросити у нас пробачення за наші матеріальні витрати не з нашої вини, з нас стягнули більше 16 гривень. За що? За те, що залізниця завезла не туди наш вантаж, чи за те, що після одержання від неї повідомлення ми на другий же день той вантаж забрали?

І тільки завдяки наполегливості голови осередку, яка 21 серпня пішла до Херсона, завдяки рішучим її діям, в обстановці дуже неприємної розмови гроші були нам повернуті, хоч ніто нам не повернув гроші за дві поїздки до Херсона. А про завдану нам моральну шкоду ніхто й не згадав. Можливо, суд і виніс би рішення на користь нашого осередку. Та ніколи нам витрачати час на судові процеси, тим більше перед нашим величним святом та відкриттям пам'ятника Т. Шевченкові.

Можна б про це й не писати в газеті, але люди наші повинні знати, що закордонні українці випускають книги, безкоштовно їх направляють в Україну, в Харкові ентузіасти розповсюдження книг безкоштовно відправляють їх адресатам, а "українськи" (доводиться брати в лапки) за собою зв'язку, в тому числі й залізниця, нерідко не тільки не сприяють духовному відродженню України, а ще й хочуть від цього матеріально збагатити себе. То чи скоро в такій атмосфері піднімемося з колін?

Гнат БІЖИК,

член правління

Новокаховського осередку Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка

•

РЕКВІЕМ ПО ГОЛОХВАСТОВУ, АБО СУПЕРДЯКУЮ ЗА СУПЕРДИСКОТЕКУ

Пригадуєте Свирида Петровича? Яким він був розумним... Аж страшно було, правда?

А питаєте, чому реквієм? Бо його, бідолаху, на тім світі грець ухопив і жаба задушила, коли б він побачив, яке "монпансьє" ліплать із української мови їхні нащадки — рекламисти та масмедісти.

А й справді. Розгортаючи, скажімо, в обліпленому рекламою вагоні метро якусь розумну книжку, ви самі не знаєте, що втрачаєте. Бо розумні книжки життя не продовжують, а ось кожна хвилина сміху...

Пам'ятаєте, як у фільмі "Пропаля грамота" Іван Миколайчук сьорбав у пекельному казані гарячу смолу? Ех, не було тоді реклами кондитера Берка: "З пилу та з жару — здоба до чаю", що й досі ще подекуди прикрашає громадський транспорт. З її появою головний дідько в пеклі наказав подавати колишнім п'яницям достеменно такий десерт, себто саме з пилоти та приску. Якраз до пекельного пивта.

Переводите погляд і бачите: "Телегид. Один раз купити — сім разів читати". Тю... Це в першому слові бракує м'якого знака в кінці чи воно означає телененависника? А, просто по-нашому...

Але це ще нічого. Які перли утворюються, коли тулять, як горбатого до стіни, іншомовні префікси чи сполучники до питомих коренів! Часом почуваш себе так, наче... Та ні. Стільки моркви навіть слон з'їсти не може, бо ж лише одна хвилина сміху заміноє цілий кілограм.

Ось, наприклад, фірма обіцяє зробити з мене "оператора РС". Ні, ні, це не "ер-ес", це "pi-ci". Чого це вони мене навчать? Цур йому проти ночі!

Або: нікого не дивує словосполучення "національний хіт-парад". Але гляньте на неї свіжим оком: хіт — це

що, пісня? А парад? Еге. Національно.

О! Ще афішка: "Матеріали & Будівництво". Знак між словами, насільки я розумію, читається тільки як сполучник "енд" і ніяк інакше. Зате як сучасньононо! "Хрін енд сало інкорпорејтед", еге ж? Не кажучи вже про всілякі там "Ганка Ltd" чи "Гаврило & Ко".

Не думайте, що я перебільшую вивіскомовну дурість або ж є якимось ретроградом. Але ж, люди добрі, коли театральну виставу називають "супердійством", і ніхто з авторів і учасників не вважає це за образу (повторіть-но ще зо двічі це слово)..., то залишається лише посміятися...

Ох, ці мені "супери" на кожному кроці... Як розумно вони інколи звучать із нашими словами! Один мій приятель під враженням від афішки "Супердісотека!!!" похлинувся пивом і склав віршика:

Си на втіху і на заздрощі сусідам

Ся побрали супердієка з супердідом!

Що удвох таким робити? Супердіти!

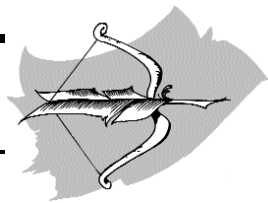
Отаке, вибачайте, супердиво коїться із нашою співучою мовою. Не знаю, як вам, а особисто мені (саме мені, а не мене) воно вже добряче-таки натхнуло.

Тож іще раз вам, мамзелі й містери, супердякую за ваше "інтер'язичное" суперділо. Бо за останні кілька років завдяки вам я доточив собі віку чи не до Мафусаїлового.

Отакі суперроздуми.

Ярослав ЖОЛДАК

•

Розвіювання будь-яких міфів — процес болючий, а іноді й небезпечний. Особливо, коли міф вжився у свідомість багатьох людей, коли він їм чимсь та вигідний і солодкий.

І раптом у тебе забирають те, з чим ти живився, що творило певну опору твого життя, твоєї свідомості. А що вже казати про міф, на якому виросло кілька поколінь, який окутаний всенародною святістю, за яким стоїть велетенська трагедія мільйонів наших співвітчизників, біль сиріт, солдатських вдів, матерів фронтовиків. Трагедія, що пройшла через кожен дім, через кожну родину. Звичайно ж, це та сама війна, яку українці в кількох поколіннях (і мій батько та мати, і я) називали Великою Вітчизняною.

Справедливо називали саме так. І я не посягаю на цю назву, до якої всі ми звикли. Не посягаю заради ще сухих фронтовиків, які жилися з саме такою назвою давноминулої війни. Так однобоко, заідеологізовано і спрощено подавалася вона кільком поколінням згорьованих, битих війною, трощених нею людей, так подавалася Сталіним та його підручними людоловами з Кремля, особливо її початок. Нам усім з дитинства втовкмачували, що Країна Рад бореться за мир у всьому світі, що вона є опорою миру і що це — наймиролюбніша країна, яка, підписавши з Гітлером угоду про ненапад і дружбу, жила собі тихим, спокійним життям. Партия проводила індустріалізацію, а щасливий народ співав пісні ось такого стибу:

*Наш каждый год — победа и борьба,
За уголь, за размах металлургии!...
А может быть, к шестнадцати гербам
Еще гербы прибавятся другие...*

Все було прекрасно, але Гітлерюка зі своїми полчищами агресорів напав на нас несподівано. І тому ми мали такі велетенські втрати у перший рік війни, тому фашисти пройшли аж до Москви і Сталінграда.

Але згодом Сталін розібрався в ситуації, організував оборону, а тоді і контрнаступ. Визволили Європу і закрипили червоний прапор над Рейхстагом. Саме так, під диктування Йосипа Кривавого, була написана історія війни.

А по його смерті вже ніхто не одважувався зазирнути в таємні і легальні документи, щоб прочитати їх без упередженості і страху, прочитати їх по-новому і встановити істину, хоч би якою гіркою і неприємною вона була. Просто міф про миролюбного Сталіна, який за надто довірився віроломному Гітлеру, перекинули на партію, що відбила фашистську агресію і перемогла. Ніби без неї, без партії наш народ або завоювали б гітлерівці, або ж усі, без винятку, здалися в полон чи розбіглися зі своєї землі по світу.

Зізнаюся перед вами, як перед Господом: навіть прочитавши багато документальних книжок, виданих за рубіжем українцями та росіянами, далеко нерядовими учасниками війни, об'єктивними науковцями та істориками, під натиском їхніх неспростовних аргументів і фактів, схилиючись розумом до більш точної назви “Друга світова війна” — я б все одно не осмілювся посягнути на цей міф, зведений до святощів пам'яті старшого покоління. Не наважився. Побоявся, уявивши, який страшний гнів фронтовиків викликав би на свою голову.

Одначе це вже зроблено. Нашим земляком, радянським розвідником Віктором Суворовим та багатьма чесними військовими істориками. Суворов першим пішов на це міне поле історії. Він докопався

до страшної правди про початок війни, віддавши цьому багато років життя, перегорнувши всі доступні, не знищені Сталіним документи, вивчивши всі джерела, спогади маршалів і генералів. І насмілювся оприлюднити свої вбивчі для старших людей висновки.

Його праця “Криголам” вийшла книгою, яку за сьогоднішніх часів мало хто з вас прочитав, вона і дорога, і читається важко, бо насичена документами, цитатами, назвами армій, корпусів, військових округів, іменами вже забутих воєначальників, забутих різновидів зброї. Тому користуючись можливостями радіо і наявністю такої великої аудиторії, дозволю собі донести лише сутність цієї нової правди, яка радикально змінює нашу традиційну уяву про причини нападу гітлерівської Німеччини на Радянський Союз. Тому ні в чому мене не звинувачуйте, фронтовики. Ваш ратний подвиг від цієї правди не поменшає. Навпаки, виросте в очах майбутніх поколінь та і в очах сучасників. Значно виросте. І трагізм війни, і ваш незабутній подвиг. Він просто стане правдивішим і зрозумілішим. То більше, що сьогоднішні німці готові до покути. Не лише на словах. Через виплату боргів “остарбайтерам”, які животіють на мізерну пенсію, вони доводять це. Отож, правда про війну лише зближить наші народи, бо вслід за Берлінською стіною падає ідеологічний міф про причини початку війни.

Не злітється на Віктора Суворова та істориків, а тим більше на мене. Краще порадійте, що правда перемогла ще за вашого життя, що ви її пізнали. І живіть з нею ще довго-довго.

Ті, хто з цією правдою ще не знайомий, наберіться мужності, бо вона справді, як блискавка: Сталін продумано, заздалегідь, майже за три роки до нападу Гітлера, витрясаючи душу із країни та народу, готувався до війни, до захоплення всієї Європи. Готувався грамотно, педантично, за всіма найкращими приписами і методами ведення війни, за найновішою мілітарною технологією. Але до війни, передусім, проти Німеччини, війни загартбницької, наступальної, війни на чужій території. І якби Гітлер не скомандував своїм військам перейти кордон вдосвіта двадцять другого червня сорок першого, то такий наказ віддав би Сталін своїм арміям буквально через кілька днів. І це була б, звичайно, не Велика Вітчизняна, а велика прогресивна війна “за визволення поневолених народів Європи від соціального та національного гніту.” Про це знало лише найвужче оточення Сталіна, хоча здогадувалися сотні генералів, десятки тисяч старших, сотні тисяч молодших офіцерів та мільйони людей, які боялися в цьому зізнатися навіть собі. Знали про це точно, без здогадів, тільки Сталін, Молотов, Берія, нарком оборони Тимошенко, нарком державного контролю Мехліс, начальник генштабу Жуков. Гітлер просто змушений був випередити Сталіна.

Не хочете вірити? Я розумію вас. Але ж ось лише деякі факти. Лише деякі. У Кремлі підписано пакт Ріббентропа-Молотова, Сталін і Гітлер розділили між собою східну Європу, розірвали надвоє Польщу і тепер виявився спільний радянсько-німецький кордон. Країна, яка готується лише до захисту від єдиного можливого агресора, саме Німеччини, ніколи не допустить такої близькості. Адже досі між ними лежала нейтральна Польща, якій німці, перед нападом на Союз, мусили оголосити війну, пройти її територію (а це щонайменше кілька днів), а тоді вже явитися на радянському кордоні. Сталін вчинив саме так, бо готувався до своєї війни. Не оборонної, а наступальної.

Генерал Кривошеїн, відбувши з Гудеріаном спільний радянсько-

фашистський парад у Бресті з нагоди розтерзання Польщі, каже своїм підлеглим: **“С немцами мы заключили договор, но это ничего не значит. Сейчас самое распрекрасное время для окончательного решения всех мировых проблем”**. Це ще тридцять дев'ятий рік. Такий жарт тоді коштував голови, генерал про це знав краще за своїх підлеглих. У вересні тридцять дев'ятого СРСР оголосив себе нейтральною державою і... до червня сорок першого захопив території з населенням двадцять три мільйони людей, а всі його європейські сусіди стали жертвами радянської агресії. Радянські концтабори переповнені полоненими офіцерами європейських армій, найбільше — поляками. Що ж це за нейтральна країна, яка фактично вступила у другу світову війну з самого її початку і до червня сорок першого втратила у військових операціях за кордоном сотні

Україна і Білорусія, Прибалтика, Бесарабія, радянські кордони посунулися вперед на двісті-триста кілометрів. Готова тобі нова смуга забезпечення: болота, гори, бездоріжжя. І раптом тодішній начальник генштабу Мерецков наказує: “Ранее созданную полосу обеспечения на западных границах уничтожить, команды подрывников распустить, заряды снять, мины обезвредить, заграждения сравнять с землей. На новых землях полосу обеспечения не создавать. Основные силы Красной Армии вывести прямо к границам, не прикрывая эти силы никакой полосой обеспечения. Из глубины страны прямо к границе сосредоточить все стратегические запасы Красной Армии. Срочно начать гигантские работы по развитию аэродромной и дорожной сети в Западной Белоруссии и Западной Украине. Однопутные дороги превратить в двухпутные. Повсеместно повысит про-

ронного варіанту, бути малолюдною, але важкопрохідною для агресора (вмить злітають у повітря мости, дороги, греблі, мінні поля, пастки) чомусь заповнюється величезною кількістю новостворених армій, що прибувають із глибини країни, навіть із Сибіру. Чомусь прибувають на кордон і базуються в лісах величезні групи парашутистів-десантників, гірські частини, офіцери беруть собі в денщики-ад'ютанти солдатиків, які володіють німецькою мовою. Поблизу самого, тепер радянсько-німецького, кордону будуються аеродроми для дальньої авіації. Ремонтується і будуються нові мости і дороги в прикордонній зоні. З усієї країни летять ешелони із новими рейками та з інженерними військами і розвантажуються на самому кордоні. Для чого? Авіація, десантники, танки, піхота ввірвуться на чужу територію, а за ними прокладатиметься замість вузької європейської — ра-

БРЕХНЯ НА КРОВІ ХТО Ж РОЗПОЧАВ ВІЙНУ?

тисяч солдатів і офіцерів? Значно більше, як Німеччина. Сталін не приховував своїх стратегічних планів:

“Надо втянуть Европу в войну, оставаясь самому нейтральным, затем, когда противники истощат друг друга, бросить на чашу весов всю мощь Красной Армии”. 19 серпня тридцять дев'ятого на закритому засіданні політбюро було схвалено саме такий план. Із уточненням: армія швидко завойовує території, а частини НКВД услід за нею здійснюють своїми карательськими методами “советізацію” населення. Якими саме методами — запитайте у західних українців.

Та це політичний аспект. А ось військова конкретика, якій заперечити неможливо. Навіть курсант військового училища знає азбучне правило: армія, яка готується до оборони, ніколи не розташовує свої головні сили на кордоні, а відтягує їх у глибину країни, вибудовує багато ешелоновану оборону. Інакше армія приречена на блискавичний розгром. На кордонах створюється лише спеціальна смуга забезпечення із мінними полями, пастками, загородами, замінованими мостами, тунелями, дорогами. Якщо армія готується лише до оборони, на кордоні ніколи не скупчуються головні війська, вони зосереджено окопуються в глибині території, щоб там розгромити агресора. Це аксіома оборонної стратегії.

А що ж відбувається з Червоною Армією, держава якої оголосила себе нейтральною? До початку Другої світової війни армія мала і смугу забезпечення, і лінію оборони. Причому потужну, грамотну — дармовою солдатської та невідільницької сили не бракувало.

А тут ще прирізано нових територій на західних кордонах: західні

пускную способность дорог, строят новые дороги прямо к германским границам”.

Скажіть мені, фронтовики, ви ж знаєте тодішні і сталінські, і армійські порядки. Якби це не була вказівка Сталіна (тобто — державна політика), чи дописав би до кінця своє, уважайте, зрадницьке розпорядження Марецков? Він би не дописав і першого речення. Уявляєте собі: начальник Генерального штабу армії, яка проголосила оборонну доктрину, доценту руйнує всі, вже готові, оборонні укріплення і на оголений, незахищений кордон виводить свої основні військові сили, тобто — підставляє Червону армію під розгром, робить її звичайною мішенню, а фактично здає її агресорові. Міг би він дозволити собі таку авантюру самодіяльності у будь-якій країні, а тим більше в СРСР, де суспільство і армія перенасичені “особистами”, стукачами, донощиками, інформаторами, де все пронизано підозрою і вишукуванням “ворогів народу”? Отже, він виконував політичну волю самого Сталіна.

Мерецкова за це не розстріляли, не закинули до концтабору, лише через тривалий час мирно, без галасу, перевели на іншу посаду. І знаєте за що? За те, що він повільно виконував свій же наказ по знищенню смуги забезпечення і виведенню армії на лінію кордону.

У лютому сорок першого Мерецкова замінив на цій посаді Жуков. Цей талановитий військовий стратег і водночас жорстокий, аморальний сталінський сатрап, перемого якого здобувалися за рахунок величезної кількості пролитої крові своїх солдатів, лише виконував наказ Мерецкова. Виконував із крутим розмахом і “русской удалью”.

Нова, вже розширена за рахунок завойованих територій, смуга забезпечення, яка мала б, за обо-

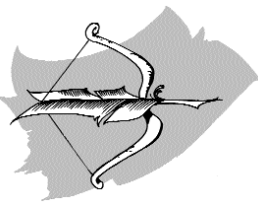
дьянська залізнична колія.

Звичайно, через короткий час все це перетвориться на нечуваний подарунок Гітлеру, бо літаки будуть знищені на аеродромах, танки — на залізничних платформах, колосальна кількість боєприпасів — у коморах, наші вояки потраллять у полон, а радянськими рейками німці вистелятимуть собі шлях на Москву.

Аналогічна картина відбувалася і на півдні, де з території Одещини і Бессарабії готувалася операція по захопленню Румунії як головного постачальника пального для німецької армії. Радянські ескадри готувалися по Дунаю швидко дістатися до самого серця Європи, щоб швидко ошасливити її соціалізмом. Ви, мабуть, помітили, що наша з вами Україна, тоді мовчазна, розтерзана голодомором і репресіями колонія, була головним плацдармом цієї страшної сталінської авантюри по завойованню і “советізації” всієї Європи. Саме Україна.

Продовжую підтверджувати фактами цю страшнючу правду. Упродовж тридцятих років всі старі західні кордони Союзу густо обкладені, захищені тринадцятьма укріпленими районами. Аж тринадцятьма. І кожен за вогневою потужністю рівний корпусові. Мільйони тонн бетону, підземні військові містечка, склади, електростанції, шпиталі, складна система тунелів. Кожен такий укріпрайон міг самостійно вести оборонні бої і бути неприступним дуже тривалий час. Мій батько рядовим солдатиком служив саме в такій частині, часто розповідав мені про ці підземні військові міста, які будували і солдати, і зеки.

Все це вже було збудовано в режимі майже стерильної секретності під пильним оком енкаведистів. Таку могутню західну лінію обо-

рони, названу “Лінія Сталіна”, не могла здолати жодна армія світу. У тридцять восьмому ця лінія була додатково зміцнена важкими артилерійськими капонірами. Та появляється пакт Ріббентропа-Молотова і розпочинається Друга світова війна. Отже, треба зміцнювати свою оборону ще більше. Натомість укріпрайони чомусь розформовуються і знищуються.

Загарбавши Західну Білорусь, Прибалтику, Західну Україну, Буковину, Бессарабію, Сталін отримав нові прикордонні території, які надавали рідкісну можливість для створення ще могутнішої смуги забезпечення, прийнятої у військовій науці. Болота, гори, бездоріжжя, старі протрухлі мости. Лише замінуй це все, облаштуй пастки, загороди, греблі, прикордонники нехай пантрують кордон, а в разі нападу агресора — все заміноване злетить у повітря, ворог надовго зав’язне у смузі забезпечення. Основні захисні лінії розташовуються в глибині власної території, вони встигнуть гідно зустріти нападника і розгромити його. Так веліла тодішня мілітарна наука і здоровий глузд.

Та Сталін після тридцять дев’ятого, після початку другої світової війни, в якій СРСР вже брав активну участь, отже, Сталін, разом з Гітлером був її співавтором, діє наперекір цій нормальній логіці. Тринадцять оборонних, наймогутніших у світі, вже збудованих, оснащених найновішою зброєю, укомплектованих вояками укріпрайонів, а насправді замаскованих підземних військових міст уздовж старих західних кордонів за його вказівкою розформовуються. Бетоновані bastiони, споруджені солдатами і зекамі — знищуються, хоч донедавна ці укріпрайони іменувалися “Лінією Сталіна”.

Ось що пише про це наш земляк, один з найчесніших і найбагородніших генералів радянського часу, Петро Григоренко: “...Це злочин проти нашого народу. Багато мільярдів рублів (за моїми підрахунками, не менше 120) здер радянський уряд з народу, щоби спорудити вздовж всього західного кордону неприступні для ворога укріплення... І напередодні самої війни, навесні сорок першого року — загризли могутні вибухи по всій 1200-кілометровій лінії укріплення. Могутні залізобетонні капоніри і напівкапоніри, багатоамбразури вогневі точки, командні і спостережні пункти — десятки тисяч довгострокових оборонних споруд було піднято в повітря за особистим наказом Сталіна.”

Одночасно на самісінькому західному кордоні, тепер уже радянсько-німецькому, бо Польщу поділено, будуються аеродроми для дальньої авіації, формуються величезні групи десантників, парашутистів, гірські підрозділи. З усієї країни ешелони везуть нові рейки, щоб замінити вузьку європейську колію на широку, соціалістичну. Аж до Берліна. Бо розпочнеться не Велика Вітчизняна, а “велика прогресивна, сталінська війна по визволенню Європи з-під гніту буржуазії”, проти якої чомусь самі народи не повстають.

З півдня України, з Бессарабії готувався блискавичний наступ на Румунію, як головне джерело постачання паливом німецької армії. Радянські ескадри Дунаєм мали швидко проникнути в саме серце Європи і висадити там десанти. Ні про яку оборону не було і гадки. Лише сталінський наступ. Команда з Кремля, як підтверджують факти, мала пролунати 23-го червня сорок першого.

До речі, Гітлер діяв точнісінько так само, як Сталін. Лише він готував свою армію та її озброєння до війни у Західній Європі та Африці, дали — буде видно. Адже зі Сталіним підписано мирну угоду про не-напад.

Не возз’єднання України з її західними землями планував кривавий Йосип, а лише вихід на безпосередній кордон із Німеччиною, готував плацдарм для наступу. Живі західняки йому навіть заважали, потрібна була лише стратегічна територія для блискавичного кидка на спину Гітлера, зайнятого війною у Франції. **Саме на цю “зайнятість” Гітлера був головний розрахунок.** Та наводжу інші факти про підготовку СРСР до окупації всієї Європи, передусім — Німеччини, яка мала стати “шістнадцятим гербом Союзу”.

У Гітлера було лише **4 000** парашутистів-десантників, у Сталіна — понад **1 000 000**. До того ж, у квітні 41-го Сталін створює в західних районах ще 5 повітрянодесантних корпусів. Для армії, яка готується лише оборонятися — це безумство. Куди буде десантуватися цей 1 000 000 людей, у тил ворога? У власні тили? І перший, і другий варіанти — абсурдні, божевільні.

Їх розміщують у лісах біля самого кордону, де на аеродромах, крім тисяч дальніх бомбардувальників, десантних літаків стоять майже 10 000 багатомісних планерів. Чому на кордоні, а не в глибині території? До речі, я лише тепер зрозумів ще одну причину української трагедії, голоду 33-го. Допомогли ці документи. Саме в той рік наступив сталінський парашутний психоз (вже тоді він готував десантників для майбутньої окупації чужих країн). Виметений до зернини український хліб пішов на закупівлю парашутної технології для шовкових комбінатів, парашутних фабрик та аероклубів. В оборонній війні парашутисти зайві.

У момент нападу Гітлера вся військово-морська база Лієпаї була буквально забита радянськими підводними човнами та морськими піхотинцями. Поруч з німецьким кордоном. В останній день миру Чорноморський флот проводив грандіозні навчання, де відпрацьовувалася тактика наступу на чужі території.

За вказівкою Сталіна швидко формуються нові радянські армії. Не армії прикриття для оборонної війни, а армії вторгнення та надударні армії. Одна лише Дев’ята надударна армія має 3 341 танк, шість корпусів (у тому числі й механізовані, і кавалерійські, 17 дивізій (танкових, авіаційних, моторизованих, стрілецьких). **Кількість танків лише у Дев’ятій надударній армії — це майже всі танки Вермахту, але за якістю — кращі.** Саме ця Дев’ята армія мала стати сталінським ключем до європейської брами, тобто — до завоювання всієї Європи. Вона чекала команди на румунському кордоні, щоб перерізати основну паливну вену Німеччини. Отоді Червона Армія може вриватися на німецьку територію. Літаки, десантники, танки, моторизовані частини, піхота, кораблі і підводні човни зненацька підімнуть під себе Німеччину, яка без румунського пального й оргізується не встигне. Позаду йтиме другий ешелон “зачистки”, а за ними війська НКВД проводитимуть звичну для них “советизацію” під дулом автомата.

Потоки таємно створюваних у глибині країни армій крізь темряву ночей, добре замасковані, зі сходу, півночі і півдня летять на захід, до самого кордону. Прикордонники та інженерні війська під наглядом енкаведистів знімають всі перешкоди у смузі прикриття, розмінують останні прикордонні метри, знімають дротяні загорожі, зводять нові прикордонні мости, які пропускати будуть на захід радянські Т-34, важкі гармати і вантажівки. Всі ліси Західної України, Білорусії та Прибалтики кишать військами, що прибули з усіх закутків Союзу.

5-го травня 41-го року Сталін розігрує політичний спектакль, бо приховати підготовку до нападу на Німеччину вже неможливо. Про це волає тодішня світова преса. У пе-

реповненій командирами Червоної Армії кремлівській залі він виголошує нібито цілком секретну промову, знаючи, що інформація обов’язково просочиться на захід. Він зумисне повідомляє, що війна СРСР проти Німеччини **тако готується**, але розпочнеться вона аж у **сорок другому**. Він хотів одурити Гітлера. Не вдалося. Знаючи про плани свого “союзника” — півроку тому Гітлер віддав наказ готувати “План Барбаросса”.

А тим часом формуються все нові й нові дивізії, вони укомплектовуються навіть із зеків, яких не встигають обмундирувати (так звані “чорні дивізії”). 16-та армія, якою командував вчорашній в’язень Рокосовський, в основному складалася із зеків. Майже всі військові округи СРСР спорожніли, всі запаси пального, харчів, техніка, снаряди, набої — все вивозилося на західний кордон. У казармах гуляв вітер, а полки, дивізії, цілі армії вже ховаються у прикордонних лісах просто неба. Врахуйте відстань з далекого Сходу, з далекої півночі, врахуйте масштаби тодішньої країни — і теж матимете відповідь про причини найтрагічніших днів, місяців, першого року війни.

Величезна кількість радянських вояків зустріли війну у вагонах-товарняках, без штабів і старших офіцерів. Їхні ешелони, як і ешелони з паливом та озброєнням, танками і машинами потрапили вже під перші фашистські бомби.

13-те червня сорок першого зафіксовано в світовій військовій історії, як найбільше переміщення військ. Воно відбулося в Радянському Союзі. Ось як підтверджує це генерал Штеменко: **“Ешелони с войсками идут на запад и юго-запад сплошным потоком. Сложность и переменчивость обстановки нередко вынуждала прекращать выгрузку и направлять эшелоны на какую-то иную станцию. Случалось, что командование и штаб дивизии выгружались в одном месте, а полки в другом, даже в нескольких местах на значительном удалении.”** А ось свідчення генерала Кльоміна: **“В начале июня на дорогах находилось 47 000 вагонов с воинскими грузами”.** Це за того, що в першому стратегічному ешелоні військ, на кордоні і поблизу нього вже стояли, готові до наступу, **170 танкових, моторизованих, стрілецьких і кавалерійських дивізій. 56** із них стояли на самому кордоні. Не кваптеся, це ще не все. **114** інших дивізій першого стратегічного ешелону чекали наказу поблизу або на території західних прикордонних округів. 284 дивізії лише першого стратегічного, тобто наступального, ешелону за кілька днів до нападу Гітлера, були готові до саме атакуючої, а не до оборонної війни. Все це підтверджено документами і свідченнями учасників подій. А ще ж було створено другий і третій, теж не оборонні, а наступальні ешелони, щоб здійснити сталінську “світову революцію”.

Ось генерал Телегін: “Поскольку предполагалось, что война будет вестись на территории противника... склады с мобилизационными запасами вооружения, имущества, боеприпасов были передислоцированы в приграничные военные округа”. Всі військові підрозділи мали секретний пакет, який відкривався лише в разі початку війни або ж вказівки вищого командування. Коли гітлерівці перейшли радянський кордон і зненацька заскочили війська, які самі готувалися до агресії — червоні командири відкрили секретні пакети: там був наказ та інструкція про наступ. Про оборону — ні слова. До речі, дехто з командирів діяв саме згідно цього припису. Потім комуністичні ідеологи називатимуть це безглуздя героїзмом. Наприклад, 24-го червня на румунському кордоні, в районі Кілії прикордонні катери висадили наступальний десант, який став відкри-

тою мішенню для німців.

Гітлер був менше готовий до нападу на Союз, ніж Сталін до нападу на Німеччину та її сателітів. У Сталіна, як підтверджують документи, було в кілька разів більше літаків і танків, гармат і солдатів. Однак все це було призначено лише для наступальних дій, для блискавичної агресії. Переконавшись у цьому, фюрер вдарив першим.

22 червня о 3-ій годині п’ятнадцять хвилин німці розпочали артилерійську підготовку, а о 4-ій 45 — танки Гудеріана форсували Західний Буг, що був кордоном.

О 4-ій годині ранку того ж дня посол Німеччини в Союзі граф Шуленбург у супроводі свого радника Хільгера востаннє ввійшли до кабінету Молотова. Посол спокійно виклав зміст телеграми, що надійшла йому з Берліна. Зміст її був по-німецькому точний і педантичний: скупчення військ і бойової техніки на кордоні набрало недопустимих, агресивних розмірів. Німецький уряд **вимушений** вдатися до контрзаходів. **“На хвилину запала мертве тиша.** —згадає Хільгер. **Потім він запитає: “Це — оголошення війни?” Шуленбург мовчки зівів руки до неба...”**

Велетенська кількість швидких танків, які могли скинути гусениці і на колесах розвивати швидкість до ста кілометрів на європейських (не наших) дорогах, величезна кількість літаків і планерів на прикордонних аеродромах, скупчення ударних наступальних армій, бойової техніки, запаси пального і продовольства, боеприпасів і реїок, за відсутності оборонних укріплень і смуг забезпечення — все це вмиг стало просто безпомічною мішенню для агресора. Німецькі бомбардувальники розстрожили радянські літаки, які не встигли піднятися в повітря, танки, які стояли на залізничних платформах, не розвантажени ешелони з боеприпасами і солдатами, які (так свідчать факти) двадцять третього червня, через день мали атакувати Німеччину. Мільйони радянських воїнів потрапили в огненне пекло вибухів своїх же боеприпасів.

Хіба їх можна в чомусь звинувачувати? У тому, що вони безладно відступали, втративши свої штаби і набої, що вони здавалися в полон чи блукали в лісах, не розуміючи, де їх тил, а де передова? Ні Тимошенко, ні Жукова, ні Берію, які керували знищенням оборонної лінії, смуги забезпечення, які підставили під фашистський удар всю Червону Армію — Сталін не лише не розстріляв, а й не змістив із посади. Ви ж розумієте, чому?

А фашистські підрозділи легко врзалися в територію Союзу, майже не зустрічаючи організованого військового опору, швидко захопили Білорусію та Україну і наблизилися до самої Москви. Чому це сталося — ви вже знаєте. Хто в цьому винен — знаєте також.

Так, через п’ять довгих кривавих років, коли поляжуть у самотніх та братських могилах сорок мільйонів радянських воїнів, ще п’ять мільйонів загинуть у концтаборах, резерваціях полонених, на каторжних роботах у Німеччині, коли будуть спалені й поруйновані наші міста і села — над Рейхстагом замаярить переможний прапор.

Навіть цей кульмінаційний, знаковий епізод другої світової війни — установлення прапора над Рейхстагом — сталінська система теж затуманила брехнею і фальсифікацією. Кілька поколінь знали, що переможну крапку у війні поставили росіяни Єгоров і... земляк Сталіна Кантарія. Розвіємо і цей туманний міф.

Батальйоном, у якому служили Кантарія та Єгоров, командував капітан Неустроєв. У своїх спогадах він стверджує, що ні Єгоров, ні Кантарія ніякого подвигу не вчинили. Коли вони з’явилися у рейхстазі, той уже був обвішаний радянськими прапорами, як новорічна ялинка

іграшками.

Ось що пише Неустроєв: “Близько 12 години ночі (час берлінський) в Рейхстаг прийшов полковник Зінченко...”

— Капітане Неустроєв, відповідайте!

Полковника цікавив прапор. Я спробував йому пояснити, що прапорів багато... Прапор П’ятницького встановив Петро Щербина на колоні парадного в’їзду, прапор роти Ярунок наказав виставити у вікні, що виходить на королівську площу. Прапор третьої роти... Коротше, я доповів, що прапорці ротні, взводні та навіть окремих відділень встановлені у розташуванні їхніх позицій.

— Не те ти кажеш, товаришу комбате — різко обірвав мене Зінченко. — Я запитую, де прапор Військової Ради армії під номером п’ять?...

Стали з’ясовувати, розпитувати, виявилось, що прапор залишився у штабі полку, в “будинку Гітлера”...

А далі, розповідає Неустроєв, була просто гра: прапор, зображення якого обійде всю планету, притягне привезуть зі штабу на околиці Берліна, капітан покличе двох бійців, які потраплять йому на очі — Єгрова та Кантарію. Вручить їм прапор і накаже: виберіться на дах і закріпіть там.

Однак, розвідники заблукали в густій темряві. Тоді Неустроєв вирішив посилити групу і наказав українцям, заступникам командира батальйону лейтенантові Бересту очолити операцію, довести її до кінця.

Веселий бравий українець із лейтенантськими погонями доволі швидко і легко виконав наказ. Прапор Військової ради армії (чомусь під № 5, чому не № 1?) затріпотів у нічному берлінському небі над Рейхстагом серед сотень, встановлених тут раніше. Розвідники швидко спустилися донизу, відроптували капітанові Неустроєву. Вони й гадки не мали, що здійснили щось виняткове, героїчне. Натомлені пішли спати.

Та в радянську історію війни ввійшли тільки росіяни Єгоров та грузин Кантарія. Про українця чомусь “забули”. Зафіксовано лише одну примітивну причину — Берест був загиним і гострим на язик. То нехай хоч його внуки і правнуки знають правду..

А далі... У звуках фанфар та салютів забудеться чорний і пекельний сорок перший, а коли про нього згадають, то все сплинуть на “віроломну фашистську агресію”, до якої, мовляв, не були готові мирні радянські воїни. Так, не були готові, але хіба є в цьому їхня вина, коли армія лише виконувала волю свого комуністичного імператора-авантюриста? Якою була ця воля — ви вже знаєте.

Переміг, звичайно, народ. Терплячістю, кров’ю, відаваю. За нього Сталін підніме келих вина, правда, лише за великий російський. Про інші (і про свій грузинський) навіть не згадає. Правда, через короткий час він забуде і про російський. Вся велич Перемоги і східна Європа дістануться йому, решта — його партії, ще трішки — кільком маршалам і генералам. А народкові — залишаться невигоїні рани душі і тіла, вдовство дружин і сирітство дітей, землянки замість хат і шлея у плузі поруч з худюю коровою. А нам, українцям, дістануться ще й голод сорок сьомого, братовбивча громадянська війна в Західній Україні, депортація майже трети її населення, операція “Вісла”, вербування української молоді на будови в інші республіки, де вона буде повністю зрусифікована, рабська робота в колексах, на шахтах, заводах. І, звісно ж, запекла боротьба з “українським буржуазним націоналізмом”, тобто — з жалюгідними рештками нашої національної свідомості. Про національну гідність уже не

НА ПРЕДКІВСЬКІЙ ЗЕМЛІ

Коли побачила напис “В’язівок” на по-значальній про початок села дощі, аж сплеснула в долоні від радощів. Бо вже не вірилося, що знайдемо це село, так довго їхали, блукали, заїздили не туди, поверталися, розпитувала я та перепитувала, і знов їхали, їхали до жаданої мети нашої по-дорожі.

І от нарешті В’язівок. В’їхали на пустельну вулицю, побачили одноповерховий будинок з колонами, для панського замалий. Гукаю, ніхто не відгукується. Вже хочу повертати, коли помічаю, що городом прощує жінка. Іду їй назустріч, вітаюся й розпитую про будинок панів Устимовичів. Ні, цей одноповерховий — будинок культури, що з’явився на початку 70-х років. Тоді ж був розібраний панський (цікаво, задля якої потреби?), який містився за селом. “А он на цвинтарі збереглися

Ефросинія Іллівна Устимович з дітьми
Марією та Миколою

панські могили”, — показує рукою жінка. Дякую і повертаюся з цими відомостями... А машини немає. Вулиця порожня, машину як коро-ва язиком злизала. Дивлюся туди, сюди — нема. Чекаю, бо нічого іншого від несподіванки придумати не можу. Аж ось з’являється в кінці вулиці. Не встигаю розпитати, як діловою ходою підходить кремезний чоловік, заплений, ні, майже такий, якими виходять із шахти, сідає попереду, і ми їдемо на цвинтар. Показує могили. Вони збережені, хоча хрестів немає.

Тут поховані Юрко Устимович, син Миколи Миколайовича, вбитий у своєму першому ж бою (1914) та Марійка Гіршман, сестра Любові Олександрівни, дружини Миколи Устимовича, яка загинула від рук бандитів наступного дня після поховання Юрка. Могили підсіпані, і селяни бережуть про них пам’ять. Це приємна несподіванка...

Їдемо далі до того місця, де колись стояв будинок Миколи Устимовича, рідного діда Володі, а мого двоюрідного з боку мами. Про цю подорож Володя мріяв усе доросле життя. І от нарешті він тут, на землі своїх дідів, він приїхав, подолав тисячі кілометрів, щоб вклонитися цій землі. Приїхав з дружиною Катрін і дядьком з боку матері, який закінчив у Франції кадетський корпус в 30-ті роки і зберіг у собі культуру, що була зруйнована у нас тоталітаризмом. У нас її називали — стара культура, і носіїв її, на жаль, вже не залишилося. Їй притаманна особлива манера поводитися, спілкуватися, розмовляти. І передусім — це відчуття власної гідності, почуття такту і, насамперед, порядності. Непомірна втрата, бо коли вона відродиться — невідомо.

— Я оце сів, ще не встиг помитися, — пояснює наш гід, як виявилось — новітній фермер на колишніх землях діда.

— Ось тут був будинок панів. У ньому багато років містився клуб. Він був двоповерховий, міцний. Цеглини робили з ініціалами “Н. У.”. Он звідти брали цеглу, — вказує рукою кудись під ліс. — А тут на полі і зараз трапляються шматки цегли.

Брат із дружиною і привітним чоловіком йдуть по ріллі. Я залишаюся і оглядаю зоране поле, що тепер належить Василеві Лизогубу. Вдаліні жовтіє ліс. І нікого навкруги. Простір полів діє магнетично. Від нього важко відірвати погляд так само, як і від просто-

ру моря. Дивлюсь і надивитися не можу. Простір землі і неба, і між ними людина, але вона від того обширу не маліє, а набирає величі й сили.

Нарешті з’являються зниклі в низовині постаті. Василь широко крокує полем по діагоналі, залишаючи об’їзди машину на дорозі. Задивляюся на цю сильну, майже могутню постать людини, як потім виявилось, закоханої в цю землю, людини, що стала, нарешті, справжнім її господарем, і почувається від того, незважаючи на неймовірні труднощі, впевненою і щасливою.

Підходять мої. Брат підібрав кілька шматків цегли. Повертаємо у вулицю й зупиняємося. Василь виносить з крайньої хати велику цеглину, якої тепер не побачиш, справжній експонат краєзнавчого музею. Каже, що упростав війняти з підмурку. На ній теж є ініціали діда Миколи. На лавочці сидять старенькі. Вони привітно всміхаються і розповідають, що пан Устимович завжди помагав, запрошував до садиби на свята, пригощав, робив подарунки. Брав односельчан на сезонні роботи.

— А він дивився, як чоловік їсть та п’є, — каже Василь. — Якщо добре, то обов’язково візьме, бо то гарний робітник. Вважав, як не вміє чарку випити та добре заїсти, то і до роботи не годний.

Старенькі згадують недавно померлого діда Опанаса, який працював колись у панів та розповідав про них.

— І твоя ось баба була в них ключницею, — підказує котрась з них іншій.

— Авжеж, авжеж, — підтверджує сивочола онука.

— А в пана була коханка в Хоролі, — сповіщає пікантну подробицю з життя Миколи Устимовича Василь. — Він був козак хоч куди! Ходив в українському вбранні.

Згадує уривок зі “Спогадів” Олександра Шульгина, небожа М. Устимовича, в якому пише, як їхав він з нареченою степом до дядька і раптом побачив, що “скаче на чудовому коні козак у широких шароварах, вишитий сорочці, в чумарці зі смушевій шапці з довгими козацькими вусами”. Ото й був Микола Устимович, якого Шульгин назвав останнім козаком Полтавщини.

...Ми фотографуємося із жінками і їдемо вулицею далі. Василь розповідає, як юнаком пропадав у клубі, а вікна там були такі великі, що важко було завішувати для кіно. Потім він залюбки намалює будинок з одного боку і з другого та окремо намалює оці незвичайні вікна. І поставало в душі невимовне питання: задля чого, навіщо було в 70-і роки ламати і зносити з лиця землі міцний будинок, а для клубу будувати шаблон (бачили потім такі ж і по інших селах)?

Наш добрий гід розповідає, що була в селі і школа, збудована паном (мабуть, і вчитель утримував, як це було в традиції сім’ї), що приходив він до школи, цікавився успіхами учнів, і нехлюям припадало категоричне — “баран”. Може й різкувато, зате спонукало, мабуть, до бажання не втрапити наступної

Микола Устимович з небогою
Ольгою Леонтовою

перевірки до отари телепнів.

Василь запрошує до себе. Входимо до двору, вітаємося і бачимо дядька Володі.

— Не встиг я зайти, — каже він, — як господиня запросила до столу й насила борщу. Хіба я міг відмовитися, образити вияв такої гостинності?

А на столі стояла відкоркована пляшка горілки, за якою після сіви встиг збігати Василь, бо прохопило осіннім вітром. З’являються полумиски з пахучим борщем, що їх виносить з літньої кухні усміхнена господиня Наталія. Вона так мило припрошує. А мене вкотре до сліз зворушує наша національна гостинність, не показна, органічна. Адже саме вона залишилась в душах моїх гостей, саме про неї розповідатимуть вони по світах.

Випадкові повпреди Хорольщини продовжували пригощати, а розмова точилася навколо постаті Миколи Устимовича.

— Він займався конярством, — каже Василь і кудись зникає. По хвилині приносить підкову. — Ось, бачите, буква “Н”, а з другого боку була “У”. — Сійте, — пригадує він, — десь ще була одна.

Приносить і її.

— А ще одну я почистив та прибив на дверях.

Він дарує ці реліквії Володі, які той разом із цеглиною повезе до свого далекого обійстя, як символ предківської землі. Мають, гени спрацювали, бо народжений на далекій своїй батьківщині, він придбав шмат землі, має сад, кохався в бджолах, займається городництвом. При тому всьому, що він талановитий архітектор і багато працює. Хіба це не поклик предків?

А Микола Устимович справді все життя захоплювався кіньми, мав добірних, золотистого кольору 300 коней. Зберіг їх аж до революції, хоч не одну кризу пережив через них (конярство було дуже витратною справою). Хоч і був великим землевласником, мав понад 3500 десятин розкиданої по різних місцях землі, яку доглядав з допомогою прикажчиків.

Кожної такої кризи відбувалась та сама сцена. Приїздить Микола Миколайович до своєї мами, Ефросинії Іллівни.

Неможливо не сказати хоч кілька слів про цю неординарну жінку. Була вона з козацького роду Черкаських, який потрапив до кріпацтва. До десяти років кріпачка, вона в одну мить полонила серце свого майбутнього чоловіка, Миколи Адріановича Устимовича, сина курського губернатора, нащадка гетьманів Павла Полуботка та Данила Апостола. І от, всотавши культуру іншої верстви, Ефросинія Іллівна, не маючи системної освіти (послідовник ідей Жан-Жака Руссо, Микола Адріанович не вважав за потрібне надати її жінці), вона, від природи розумна, кмітлива, здібна, хапала знання, як кажуть, з повітря; поводи́ла себе гідно, а за свою мудрість стала зватися в повіті “жінка-міністер”, і не раз рятувала свого чоловіка, людину надзвичайно шляхетну, але зовсім не пристосовану до практичних справ, яку легко було обдурити, від розорення.

Бувало, приїздить Микола Адріанович додому та й каже дружині:

— Рибонько, ми зруйновані.

І бралася “рибонька” до справ, винаходила шляхи подолання скрути, чесно сплачувала борги, і господарство піднімалося на вищий шабель.

Отже, Микола Устимович-син з’являвся у мамі дуже сумний, дуже йому боліла голова, тому, розмовляючи з Ефросинією Іллівною, весь час ходив по великій ідальні. “Баба, — згадує її онук, Олександр Шульгин, — з острахом дивилася на нього, відчувачи щось недобре; нарешті він признавався, що не має чим заплатити боргів та що на його маєтки бігати по хаті баба, з компресом на серці (вона роками слабувала на серцеву недугу), нарешті вирішувала: “Гарантую борг”. Тоді в дядька голова починала боліти менше, а як кредитори (звичайно євреї) довідувалися про це, то казали: “Ну, як бариня гарантує, то все гаразд”. Таке було до неї довіря в цілому повіті.

Не стояв Микола Устимович остронь громадських справ. Брав участь у роботі земства. І до його пропозицій дослухалися, бо “був він людиною розум-

Микола Устимович з дружиною
Любов’ю Олександрівною

ною та вмів свою думку висловити з притиском та енергією. Мав дуже товариську вдачу і в себе і в гостях був “душою товариства”.

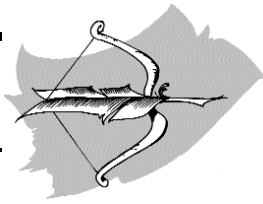
А ще жили в його душі козацько-українські мрії. Навчаючись у Москві, сповідав він їх своїй сестрі Любі: як хоче відновити козацтво, стати гетьманом, визволити Україну. “І дивна річ, — пише у своїх “Спогадах” О. Шульгин, — коли в 1918 році шукали гетьмана, він був одним з кандидатів, але підтримав П. П. Скоропадського і під руку провадив новообраного гетьмана на Софіївську площу в Києві. Він же був першим прем’єром гетьмана (кілька днів) з титулом отамана ради міністрів. Отак мрії хлопця майже обернулися на реальність...”

Ще за Центральної Ради Микола Устимович став на службу Українській Народній Республіці як завідувач державним кінозаводством. Залишивши короточасне прем’єрство, під час якого переконував українських діячів взяти участь в роботі уряду гетьмана, він повернувся до забезпечення армії кіньми. І от наприкінці 1918 р., вже як настала зима, поїхав з великими грошима закуповувати коней на Полтавщині. Десь над Дніпром напала на нього “банда повстанців”, пограбувала і живо-го спустила під лід. “Подорожуючи в ті бурхливі часи, — пише О. Шульгин, — він знав, на яку небезпеку наражається, але мав почуття обов’язку, а, крім того, — завжди був людиною відважною; відмовитися через небезпеку йому здавалося неможливим. Отак трагічно закінчила своє життя ця мальовнича постать, цей “останній козак на Полтавщині”. Загинув як патріот на службі своїй Україні.

...Добре було з гостинними та щирими господарями, але час квапив: адже треба було повертатися до Києва. Пані Наталя поїхала з нами. І то добре, бо заблукали б у польових дорогах. Проїхали через Сохвине, де був маєток Ефросинії Іллівни, нашої прабаби. На жаль, від будинку не залишилося жодного камінчика. А ще в 30-і роки, згадувала п. Ірина Хотяїнцева, родичка Симиренків, у Сохвиному був відділок Весело-Подільської селекційної станції, директором якої був її батько. Вона маленькою дівчинкою приїздила туди і пам’ятає, що були “живі” будівлі і розкішні жасминові алеї.

Сохвине промигнуло за вікном авто, а ми невдовзі виїхали на трасу. В Хоролі розпрощалися з п. Наталею і рушили до Києва. Ми їхали вже в темряві. Кілометри набігали один за одним, віддаляючи нас від землі наших праді-дів, якій ми, нарешті, вклонилися. А вона, давши життя поколінням Устимовичів, жила, живе і житиме. Родитиме людей, міцних тілом і душою, відданих їй, як Василь Лизогуб, який зізнався, що не уявляє свого життя деінде, бо душою прикипів до свого села В’язівок. І згадували слова письменника Володимира Леонтовича, теж полтавчанина: “Ми, сільські люде, приростаємо до землі серцем...”

...Хорольщина зосталася позаду, але в нашій пам’яті вона залишилася назавжди.

УКРАЇНА ЗА КАРПАТСЬКИМ ХРЕБТОМ

Перш ніж вирушати в дорогу, завжди маю начитатися про той чи інший регіон України. Відтак зрозумілішими стають реалії, а історія, яку так викривлено подавали в середній школі, та й у ВНЗ, — а часи “моїх університетів” були болотяно-застійні — обростає живою конкретикою. Без історичного тла не обійтись.

Специфічне географічне положення визначало історію краю. Закарпаття, коли говорили про сучасні кордони, межує зі Словаччиною, Польщею, Угорщиною та Румунією. Упродовж тривалого часу воно входило переважно до складу Угорщини. Мадярські племена, у наприкінці IX ст. рухаючись з Уралу до території, яку вони пізніше назвуть “набуттям батьківщини”, згодом стали своєрідним клином поміж східними, західними та південними слов'янами.

Закарпаття — історичний полігон драматичного схрещування різноманітних політичних та культурних впливів. У X—XI ст. воно входило до складу Київської Русі. Згодом край називався по-різному: “Угорська Русь”, “Угорська Україна” (угорські феодалі в XI ст. підкорили спочатку південну його частину, а в XII ст. загарбали всю територію), “Підкарпатська Русь” — коли 1919 року став частиною Чехо-Словаччини. Межі Закарпаття зазнавали змін упродовж віків, і належачи згаданим державним утворенням, і перебуваючи під турками чи Австрією. З 22 січня 1946 р. Закарпаття — у складі УРСР. Ця “різновекторність” (коли не “розп'ятість”) історії Закарпаття, як на мене, досі дається взнаки. До того ж, із постановом незалежної України активізувалися певні політичні сили, які роздують ідею відродженості так званих русинів. Втім, коли народ сам остаточно не може визначитися, то завжди знайдуться ті, що підкинуть чи ідею москвофільства, чи австрофільства — так уже було в історії Закарпаття. І ще один штрих принагідно: хоч як свого часу потерпали угорці від австрійських Габсбургів, та, ставши від 1867 року частиною імперії під назвою Австро-Угорщина, мадяри відкидають навіть натяки українців на задоволення національно-етнічних потреб. Дійшло до того, що й у греко-католицьких церковних школах викладали тільки угорською. Власне, замадяризоване було все шкільництво. Щодо політики Чехо-Словаччини під час президентства Т. Масарика — трохи інша річ. Політично-культурний розвиток Закарпаття 1920—39 рр. відбувався між чехо-словацьким централізмом та місцевим автономізмом. Але було проведено низку заходів, які суперечили прагненню закарпатських українців до самоуправного життя. Істинно: “В своїй хаті — своя правда”...

З історичного погляду, український елемент був меншістю серед феодалів верстви. Щоправда, свого часу Мукачівська домінія була надана почергово двом зятям угор-

ського короля Бели IV: кн. Ростиславу Михайловичу (чернігівському) та кн. Леву Даниловичу (галицькому). Цікаво, що власником Мукачівської-таки домінії згодом став князь Ф. Корятович (Коріятович) із литовсько-українського роду, що переселився в ці краї з Поділля. Добре, що в Ужгороді є площа Корятовича, а в Мукачівському замку, який саме він вибудував з каменя, йому поставлено пам'ятника. Говорячи ж загалом про автохтонне українське населення, то воно чи не завжди перебувало в статусі підневільної кріпацької маси.

Незважаючи на політичну відокремленість, зв'язок Закарпаття з іншими українськими землями був досить тісним. Тут чинили богослужбу за книгами київського чи львівського друку. Тут у добу бароко також поширювалися учительні євангелія, легенди та апокрифи, з'являлися місцеві літописні записки. До речі, найперша українська пісня про Штефана-воеводу записана саме на Закарпатті й поміщена у “Чеській граматичі” Яна Благослава.

Наприкінці XVIII і на поч. XIX ст. на Закарпатті сформувалися значні інтелектуальні сили, що здобули освіту в закордонних університетах. Та, на жаль, вони не знайшли застосування на власній землі — переїхали на Галичину та в Росію: П. Лодій, І. Земанчик, І. Орлай, Ю. Гуца-Венелін, К. Павлович та ін. Під цю пору в письменстві, що відійшло од народної мови, запанувала церковнослов'янщина, тобто, фактично староболгарська мова. З XIX ст. заявляють про себе “пробудитель” О. Духнович, енергійний політик і публіцист А. Добрянський. А далі з наростанням угорського націоналізму серед закарпатської інтелігенції все помітнішою стає орієнтація або на мадярство, або на москвофільство. Виникло й поширювалося так зване “язичіє” — мішанина російської, церковнослов'янської та народної мов. Саме москвофільство поглиблювало прірву між інтелігенцією й селянством і аж ніяк не перешкоджало угорським впливам.

Перед Першою світовою війною посилюлися угорський тиск і нова хвиля москвофільської пропаганди. Та водночас виникла народовецька (національно-українська) течія. Саме вона за умов чехо-словацького режиму спричинилася до національного відродження. Видатним діячем тієї пори був Августин Волошин, автор “Граматичи малоруської мови”, що також уклав ряд підручників, календарів, освітніх видань для народу. Пізніше, 26 жовтня 1938 р., за чехів, саме А. Волошин став головою автономного українського уряду. Коли столицю краю було перенесено до Хусту, з великим піднесенням розпочалося будівництво національного життя. 15 березня 1939 р. зібрався Сойм Карпатської України, який проголосив незалежність країни, прийняв конституцію та обрав президентом Карпато-Української Республіки А. Волошина. Та незабаром, одночасно з окупацією Чехії та Моравії, Гітлер доручив хортистському урядові Угорщини окупувати Закарпаття. Ця окупація вилілася в терор і репресії проти діячів українського руху. Тому прихід радянських військ на Закарпаття восени 1944 р. більшість населення сприйняло як визволення...

Ужгород повертається до себе — до Європи. Передусім це помітно за зовнішніми ознаками: незліченними вуличними кав'ярнями, акуратними клумбами з яскравими квітами, крамничками на кожному кроці. Стосовно ж культури сьогодення та історичної пам'яті... Звісно, приємно, що меморіальними дошками увічнено події: 60-річчя Карпатської України (до речі, за участі Закарпатського об'єднання ВУТ Просвіта ім.

Т. Шевченка), 75-річчя заснування на Закарпатті Товариства “Просвіта”, ad memoriam А. Волошина і недавно беатифікованого єпископа-мученика Т. Ромжі (вбитий за радянського режиму 1947 р.). Та ось штрихи “з натури”: біля старої споруди, де на боковій стіні — герб Ужгорода з виноградною лозою, запитую двох міліціонерів, які тут-таки стоять, що ж це за будинок. Розводять руками. Повертаю за ріг — на фасаді дата: 1668 і теперішній напис — “Ужгородський комерційний технікум”. Дивовижна нецікавість. Інше: надбубу клуб-кафе “Червона калина” при Народному домі товариства “Просвіта”. Заходжу. Затишно. На стінах — портрети діячів національно-визвольного руху. Чемна компанія (неділя ж) за столом затуляє народну пісню. Упевнююся: я дома, у своїй Україні. Супротивне: з десяток людей перепитала, чи далеко до Горян, як туди дістатися — а вони й не чули про це диво. Не могла поїхати з міста, не побачивши знаменитої Горянської ротонди: вона — діюча, з XIII—XV століття, зі збереженими фресками тих часів! Утім, коли таки дійшла до цього колишнього села, що стало вже частиною Ужгорода, була ошчасливлена: і розповідями бабусь про реставрацію церкви (а ж ж її пам'ятаю занехаяною на початку 80-х), і тим, що дзвонар відчинив двері храму і показав мені лики, які світили з XIII у XXI століття... Десь далеко лишилася так звана цивілізація: тут, біля Горянської ротонди з вузькими готичними вікнами, війнуло вічністю — доторкнулася її на якусь мить.

На вулицях Ужгорода чула різні мови: й українську, й угорську, й румунську, й російську. Закарбовані тут імена й Шевченка, й Петефі, й Ференца Ракоці, є навіть вулиця Другетів — магнатів італійського походження, що колись впродовж 350 років володіли Ужгородом. А протягом усієї мандрівки краєм вразило мене те, що скрізь, де залишилася пам'ятка, пов'язана з угорською історією, — там вінок із квітів та обов'язково стрічка з кольорами національного прапора. Чи це садиба на Ужгородській Радванці, чи палац графа Перені у Виноградовому, що був страчений за участь в угорській революції, чи пам'ятник Петефі — скрізь слід дбайливої патріотичної руки. Втім, шкода, що українські угорці так погано володіють українською. Виявляється, в радянські роки в школах вони вчили тільки рідну мову та обов'язково російську.

Автостанція в Мукачевому — стара й не поновлена. Написи: “Кассы”, “Выход на перрон”. Щоправда, й в Ужгороді я таки записала на пам'ять адміністрації одногоменного готелю: давно час виписувати квитанції державною мовою. А на трасі Ужгород—Мукачеве ріжуть око зросійщені назви населених пунктів: Знацьово, Червеньово, Рокосово, та й — Мукачево. Навіть тут не можемо навести ладу.

Поправляю заплічник: уперед — до знаменитого замку “Паланок”. Це він вирізьблювався дивовижним силуетом на крутезній горі, щойно під'їжджала до міста. І ось я тут. Документи свідчать: ця фортифікаційна споруда будувалася кілька століть. Ще в VII ст. тут стояв дерев'яний замок слов'янських племен білих хорватів. Неодноразово він спалювався, руйнувався і знову відроджувався. А вже замок із каменю вибудував згадуваний Ф. Корятович. Оборонні споруди — як воєнно-архітектурний комплекс — удосконалюють пізніше князі Трансильванської династії Ракоці й австрійські імператори Габсбурги. Цей замок вважався найнепрístupнішим, найгіршим у Центральній Європі. З кінця XVIII ст. замок-фортецю перетворюють на в'язницю для політичних засланців. Тут у неволі пере-

бували патріот Греції О. Іпсіланти, російський анархіст М. Бакунін, чеський композитор І. Ружічка — за 110 років існування “всеевропейської” в'язниці страждало близько 20 тисяч душ.

З 1993 р. тут — мукачівський історичний музей, представлені етнографічна та історична експозиції. Є картинна галерея, музейні кімнати, присвячені Ш. Петефі та Ф. Ракоці, що очолює боротьбу угорців проти Габсбургів — Мукачівський замок був його “бойовим штабом”. І знову сліди “угорської присутності”: біля мармурової дошки, яка повідомляє, що тут переховували від Наполеона угорську корону, і під пам'ятною таблицею на честь оборонниці замку трансильванської княгині Ілони Зріні, — знову віночки з угорськими національними стрічками.

Робота над упорядкуванням та реставрацією триває. Та викликає занепокоєння те, що окремі башти покриті не керамічною черепицею, а її синтетичним замінником. Тримати бодай натяк на автентичність...

Мукачеве також помітно реєвропеїзується. Відчутне поживалення життя. Хіба що: вивчили б владі мову українську, а то з-за рогу вигулькує “Вул. І. Франко”. Втім, не мине й ста років, як навчимося по-українськи. Хіба — коли не постане суцільний “Суркістан”: так сумно пожартував один немолодий угорець, із яким розговорилися про “історію та сучасність”. Пам'ятник художникові Мункачі, який народився в Мукачевому, не мав до нашої розмови прямого стосунку. У нього — інші думи.

До 1946 р. це місто називалося Севлюш, потім — Виноградів. Але виникло воно ще в IX ст. навколо слов'янського замку-фортеці Каньковрад. У середині XII ст. король Гейза понасаджував тут колонії фламандців та саксонців. (Де вони — розчинилися в українській крові?) Свого часу угорський магнат Перені 1399 р. збудував тут фортецю. А його нащадок, граф Жігмонт Перені, як згадувалося, був страчений за участь в угорській революції 1848—49 рр. Лишився по ньому чудовий палац — що тільки там не влаштували! Нині в кількох кімнатах — районний відділ освіти, та й той збирається вибиратися: стеля тече. Мила жінка, прибиральниця, яка показала мені приміщення, бідкалася: “Лишиться палац без нагляду — пропаде зовсім. А яка ж краса: коли увиходжу сюди — наче в інше життя потрапляю”. Все-таки, недальці ми страшенні: ніколи не було грошей зберегти те, що приваблювало б туристів, формувало почуття краси в нащадків. Оригінальної форми башти, колись покриті дерев'яним ґонтом, абияк перекриті... толем. Так само занедбані прекрасний парк: старезні липи з напливами на корі, каштани. Вигулькує раптом погруді “буревісника революції”, Горького: що він тут стереже?

Приємно, що у Виноградовому подбали про меморіальні дошки: пам'яті Анни Рогач — соратниці Олени Теліги, страченої фашистами разом із нею в Бабиному Яру лютого 1942 року; випускників української гімназії, що загинули від рук угорських хортистів-фашистів; євреїв із Виноградівського гетто, жертв “коричневої чуми”. Ні, такі не даремне людська цивілізація вигадала ці “кам'яні сторінки історії”. Хтось задумається, йдучи попри них, інший — ковзне байдужим оком.

Видно, що по-різному живуть люди. Хтось подався на заробітки за кордон, хтось (розповідав мені авторитетно один місцевий чоловік) спродує в Угорщині роздобуту правду й неправдами солярку та бензин. За недавніх часів тут працювали два потужних консервних заводи

— довозили робітників навіть із доколишніх сіл. А нині — не знайшлося підприємливих людей, як братишведи, що на Херсонщині заснували фірму “Чумак”. І з'явилося чимало робочих місць, і високоякісна продукція. Ознаки нового життя — маленькі крамнички на кожному кроці. Де тут стільки покупців? “Мо-да” по всьому Закарпаттю: гастрономічні магазинчики називати “АВС”, латинкою себто. Проїжджаєш Хуст, Буштин, Тячів, Тересву, Солотвине — кругом ці “АВС”. Запам'яталося містечко Діброва — якесь напрочуд охайне, з добротними будиночками. А загалом кажучи, де не буваєш, — передусім упадають у вічі чи податкова інспекція, чи відділення банку. Відгадайте, як саме вирізняються? Теж — ознака нашого часу?

Поза маршрутом рейсового автобуса, в якому перебувала авторка цього матеріалу, лишилися постраждалі від повені села — головню Виноградівського, Тячівського та Рахівського районів. Трагічні наслідки колись, за радянщини, “планового”, а нині “вільного економічного” господарювання в краї. Не забуду, як у 60-тих у батьківський дім на Київщині прибилися біженці із Закарпаття. Жінки просилися переночувати, їх, звісно, прийняли. А я, дитина, не могла заснути, уявляючи, яке горе — позбутися своєї домівки... Карпатські ліси, “легені Європи”, понищені, як і душі людей...

Тим часом дожджаємо до Рахова. Велика насапода — прислухатися до мови місцевих мешканців (хоч, може, це й не зовсім поштиво...) Ось як гарно сказала моя сідка своїй маленькій донечці: “А що ти чиниш?” Родина румунів розмовляє між собою то рідною мовою, то природною українською. Справді так: фраза однією, потім — іншою. Десь там, поряд, у Румунії — наші українці. Чи не забули вони своєї рідної мови? Втім, просвітяни з бо-лем констатують: процес асиміляції українців-русинів у сусідній із Закарпаттям Румунії продовжується...

Нешироку шосейну стрічку то тут, то там досі ремонтують після повені. Очевидно, що давно змінюєся краєвид. З долини Тиси, де віддалік виднілися гори, а за автобусом бігли то виноградники, то кукурудзяні поля, піднімаєшся вище — в Карпати, вже до Чорної Тиси. Ще вище — Яблунецький перевал й інша область — Івано-Франківська. Дух перехоплює від краєвидів, хоч не вперше в Карпатах. Хотілось би пожити в горах, у дерев'яній хатці, де тобі — екзотика, а тутешнім — звичне непросте щоденне буття. Втім, романтика досить реальна: у Рахові є центр так званого “сільського зеленого туризму”. Ця “мода” занесена до нас із Заходу — гадаю, досить добра справа. Ось якось на-думуюся, підговорю домашніх — та й у гори, до “справжнього життя”...

Людмила ТАРАН